

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2018, No.3
Year XXV. No. 99

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), Vasile Tărățeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

EDITORIAL OFFICE: PhD. Marin Gherman (Assist. Chief Editor)
PhD. Cristina Paladian

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2018, Nr. 3

Anul XXV. Nr. 99

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV

Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București),
lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți),
conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-
Sireteanu (Iași), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof.
univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu
(Chișinău), Vasile Tărățeanu, membru de onoare al Academiei
Române (Cernăuți), Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al
Academiei Române (București), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău),
dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

REDACȚIA: dr. Marin Gherman (redactor-șef adjunct)

dr. Cristina Paladian

SUMMARY

BUKOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Emilian Dranca , <i>The Migration of the Germans from the South of Bukovina</i>	7
Marin Gherman , <i>The Romanians from the North of Bukovina: Between the Concept of „the Russian People” and the New Concept of „the Ukrainian People”</i>	17
Dorin Popescu , <i>The Romanians around Romania – the Casting Cincture and the Escape from the Geopolitical Circle</i>	24

IN MEMORIAM

Alexandru Ovidiu Vintilă , <i>Dimitrie Vatamaniuc – a Bukovinian Europeanist</i>	31
---	----

THEORY. LITERARY CRITICS AND HISTORY

Alexandrina Cernov , <i>Aron Pumnul and I.G. Sbiera – the Authors of the First Literary Syntheses of the History of Literature in Cernăuți</i>	33
Delia Voicu , <i>The Diplomatic Missions of Lucian Blaga</i>	51
Isabel Vintilă , <i>Peter S. Beagle. A Short Prose</i>	60
Alexandru Ovidiu Vintilă , <i>Saşa Pană with „an Unstoppable Eye and Gestures”. A Brief Portrait</i>	64

THE BUKOVINIAN ARCHIVE

Filip Ţopa , <i>The Fairytale of Bukovina</i> , Vol. III, abstr. V (a typed manuscript)	69
--	----

BOOKS. PERIODICALS. CONFERENCES.

Sabina Fânaru , <i>Ovid at Tomis: The Global Village and the Voices of the Actual Exegesis</i>	82
Dragoş Olaru , <i>A Reference Book for the History of the Orthodox Church of Bukovina</i>	90
Viorica Moisuc , <i>A Book for the Memory of the Romanian People: „Fântâna Albă – The Calvary of the Nation”</i>	93
Vladimir Acatrini , <i>After a Long While of Silence</i>	98
Dragoş Olaru , <i>The International Commemorative Conference about the Yiddish Language and Culture</i>	100
Cristina Paladian , <i>„The Literary Bukovina” – the Journal of the Writers from Suceava</i>	102
Alexandrina Cernov , <i>The Challenges of History as a Science and School Subject at the Beginning of the IIIrd Millennium</i>	105

LETTERS TO THE EDITORS

<i>A Letter from the Rev. Gabriel Cernăuţeanu from Freiburg</i>	108
---	-----

TO COLLABORATORS	110
------------------------	-----

S U M A R

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Emilian Dranca , <i>Emigrarea germanilor din sudul Bucovinei</i>	7
Marin Gherman , <i>Românii din nordul Bucovinei: între concepția „lumii ruse” și noua concepție a „lumii ucrainene”</i>	17
Dorin Popescu , <i>Românii din jurul României – centura de castitate și evadarea din cercul geopolitic</i>	24

IN MEMORIAM

Alexandru Ovidiu Vintilă , <i>Dimitrie Vatamaniuc – un europenist bucovinean</i>	31
---	----

TEORIE. CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Alexandrina Cernov , <i>Aron Pumnul și I.G. Sbiera – autorii primelor sinteze de istorie literară la Cernăuți</i>	33
Delia Voicu , <i>Misiunile diplomatice ale lui Lucian Blaga</i>	51
Isdabel Vintilă , <i>Peter S. Beagle. O proză scurtă</i>	60
Alexandru Ovidiu Vintilă , <i>Sașa Pană, „cu ochiul și gesturile liberate de orice oprire”. Un portret succint</i>	64

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Țopa , <i>Povestea Bucovinei, Vol. III, fragment V (manuscris dactilografiat)</i>	69
--	----

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Sabina Fânaru , <i>Ovidius la Tomis: satul global și vocile exegezei actuale</i>	82
Dragoș Olaru , <i>O carte de referință pentru istoria Bisericii Ortodoxe din Bucovina</i>	90
Viorica Moisuc , <i>O carte pentru memoria neamului românesc: „Fântâna Albă –Golgota Neamului”</i>	93
Vladimir Acatrini , <i>După o lungă perioadă de tăcere</i>	98
Dragoș Olaru , <i>Conferința comemorativă internațională despre limba și cultura idiș</i>	100
Cristina Paladian , <i>„Bucovina literară” – revista scriitorilor din Suceava</i>	102
Alexandrina Cernov , <i>Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III</i>	105

SCRISORI PRIMITE LA REDACȚIE

<i>Scrisoare de la preotul Gabriel Cernăuțeanu din Freiburg</i>	108
---	-----

CĂTRE COLABORATORI	111
--------------------------	-----

Legendă:

Foto coperta I: Piața Sfânta Maria (Turcească) din Cernăuți

Foto coperta IV: *Imagini din Bucovina istorică*

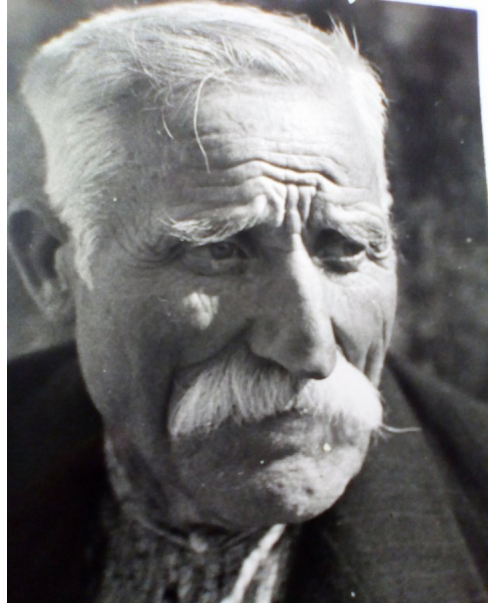
1. Gara din Hliboca (Adâncata)
2. Sadagura de altădată.
3. Orașul Storojineț

EMIGRAREA GERMANILOR DIN SUDUL BUCOVINEI

Emilian Dranca*
Vatra Dornei

În contextul depopulării spațiului românesc de comunitatea germană, începând cu primii ani ai celui de al Doilea Război Mondial și continuând cu perioada postbelică, se ridică în mod inevitabil întrebarea care vizează cauza dispariției acestor populații. În cazul de față, Bucovina a fost colonizată în perioada Imperiului Habsburgic cu germani, procesul a fost actual mai ales în sudul Bucovinei, aflat din 1918 sub administrația românească. Așadar, trebuie cercetate cauzele în urma cărora etnicii germani au plecat din aceste teritorii. Astfel, în următoarele rânduri sunt conturate câteva posibile răspunsuri la întrebarea „de ce au părăsit etnicii germani sudul Bucovinei în contextul celui de al Doilea Război Mondial?”

Sursele principale pentru emigrarea germanilor din Bucovina se află la Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde. Astfel fondul R 57/11120 conține documente (*Einwohnerliste, Fragebogen*) privind comunitatea din Siret. Fondul R 57/1633 conține mai multe fotografii realizate în anii 1940-1941 în Bucovina și în Basarabia, precum și rapoartele oficialilor Ambasadei Germaniei de la București, ale oficialilor Vomi (*Volksdeutsche Mittelstelle*) și rezumate realizate de resortisanții comunităților germane. Referitor la impactul pe care l-a avut prezența trupelor sovietice asupra comunităților germane, cel mai uzitat concept este frica: frica etnicilor germani față de sovietici și față de ideologia regimului comunist din URSS. Nu mai puțin surprinzătoare este convingerea soldaților sovietici că ei îndeplinesc o adevărată misiune: o revoluție mondială (*die Weltrevolution*)¹. Fondul R 57/1690 oferă o perspectivă în linii mari asupra dificultăților organizatorice ale acțiunii *Heim ins Reich* – lipsa hârtiei necesare pentru imprimarea tuturor documentelor obligatorii

* **Emilian Dranca** este președinte al Asociației Culturale „Eric Voegelin” din Vatra Dornei, doctorand la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, organizator al „Festivalului de film istoric”.

miilor de etnici germani sosiți în Germania, precum și efortul uman depus pentru îndeplinirea sarcinilor atribuite. Fondul R 57/7228 conține materiale despre școala germană din Iacobeni începând cu anul 1931². Există multe alte fonduri asemănătoare celor menționate, care constituie cea mai importantă sursă de informație pentru o lucrare temeinică despre acest subiect.

Propaganda pentru emigrarea în Germania a fost realizată în Basarabia³, nordul și sudul Bucovinei încă din 1939-1940⁴. Soarta germanilor din Bucovina a fost, practic, decisă la Berlin și consimțită la București. În presa din epocă, ziarele au prezentat plecarea germanilor din sudul Bucovinei drept o consecință a neajunsurilor economice⁵. În ultimii ani, după 1990, etnicii germani plecați din Bucovina în Germania au început să-și publice memoriile, unde istoricii găsesc o altă imagine a ceea ce a fost acțiunea *Heim ins Reich*⁶. Impresionant este faptul că autoritățile române, în special guvernul de la București, nu numai că pierdea populația etnică germană din Bucovina și Dobrogea, însă, conform tratatului semnat la 22 octombrie 1940 (*Der Umsiedlungsvertrag vom 22. Oktober 1940*), guvernul român trebuia să și plătească Germaniei 140 de milioane de mărci pentru bunurile etnicilor germani rămase pe teritoriul românesc⁷. Astfel, statul român exonera statul german de povara financiară privind transportul, alimentarea și cazarea emigranților în Germania, cel puțin pentru o anumită perioadă. Desigur, se poate spune că statul român devenea proprietarul unui număr impresionant de bunuri imobile, în special, gospodării și terenuri agricole. Însă, cine le putea cumpăra în toamna anului 1940, când România trebuia să adăpostească refugiații din Basarabia, Bucovina, Cadrilater și Nord-Vestul Transilvaniei, ocupat de Ungaria? Evident că în România, pentru guvernul român, erau alte probleme mult mai importante decât situația comunității germane. Tratatul de la 22 octombrie 1940 a fost completat de un al doilea tratat numit „tratată de completare” (*Ergänzung zur deutsch-rumänischen Vereinbarung über die Umsiedlung der Deutschen aus der Sudbukowina und der Dobrudscha vom 27. Mai 1941*) și semnat la 27 mai 1941⁸.

Teoretic, conform Articolului 1 din Tratatul privind emigrarea etnicilor germani,

semnat la 22 octombrie 1940 de reprezentanții Germaniei și României⁹, persoanele care doreau să emigreze își puteau exprima dorința (voluntar) atât oral cât și în scris¹⁰. Înainte de plecare, sau chiar în ziua plecării, fiecare persoană, adult sau copil, primea câte o cartelă cu șnur pe care trebuia să o poarte la gât¹¹. Aceasta era o legitimație pentru emigrare eliberată de Centrala de emigrare, cunoscută sub formula prescurtată E.W.Z. (*die Einwandererszentrale – E.W.Z.*). Legitimația purta titlul de „Emigrant german” (*Deutscher Umsiedler*), conținea numele și prenumele emigrantului și numărul de înregistrare. Pe legitimație erau aplicate mai multe ștampile în punctele de trecere formate de E.W.Z.

Câteva exemple sunt relevante pentru a observa modul în care o societate eterogenă din punct de vedere etnic, religios, lingvistic și social a fost distrusă. Astfel, din satul de frontieră dintre Ungaria și România, numit în limba germană *Ludwigsdorf*, iar în limba română Cărlibaba, au plecat la 19.11.1940 nu mai puțin de 420 de persoane. Emigranții au fost urcați în trenurile care plecau din Iacobenî (șase trenuri) și Vatra Dornei (patru trenuri din totalul de 111 trenuri care i-au transportat pe germanii din Bucovina spre Germania). Ruta urmată a fost Cluj-Budapesta-Klagenfurt. De la Klagenfurt traseul urmat de trenuri se ramifică către Graz, Leoben, respectiv, Bruck an der Mur¹². O parte din comunitatea germană din *Ludwigsdorf* se afla pe teritoriul ocupat de maghiari după Dictatul de la Viena. Astfel, după negocieri purtate de statul german cu statul maghiar, cel din urmă a plătit nu mai puțin de 48.360 de mărci germane pentru bunurile lăsate de etnicii germani pe teritoriul său¹³.

În cazul etnicilor germani din Poiana Micului, se păstrează o listă cu 237 de familii, însumând aproximativ 1000 de persoane care au emigrat în Germania la 28.11.1940, plecând cu un tren din Gura Humorului¹⁴. O altă listă păstrează numele etnicilor germani din satul Dumbrava de lângă Poiana Micului, care la fel au plecat din sat. La data de 30.11.1940 un tren special (*Sonderzug*) a plecat din Păltinoasa, transportând 72 de familii, în total 335 de persoane, în direcția Steiermark. Pentru mulți dintre acești etnici germani călătoria le oferea, de altfel, și prima ocazie de a ieși din satul natal și de a vedea lumea din afară.

Există multiple motive pentru care aceste persoane au luat decizia de a pleca din locurile natale. Probabil, fiind puși în fața pericolului unei invazii sovietice, pe fundalul instabilității din România, dar și din Europa centrală, etnicii germani s-au gândit înainte de toate la propria viață, la propria siguranță, și, nu în ultimul rând, la ceea ce înseamnă poporul german, neamul, rasa (*das Volk, der Stamm, die Rasse*), dacă-i să ne referim la noțiunile vehiculate în epocă de presa germană. Însă, în acest context, se disting două registre ale persoanelor asupra cărora ideologia a influențat și a avut efecte diferite. Pe de o parte, este comisia germană care face parte din aparatul militar-administrativ al Germaniei și care are o altă bază culturală și alte nevoi sociale, care diferă de voința populației. Pe de altă parte, este populația germană și etnicii germani din Estul Europei, care aveau cu totul altă bază culturală și alte nevoi sociale. Astfel, au fost întocmite două registre. Un registru cuprinde doar militari și funcționari ai statului, pentru care ideologia regimului național-socialist era esențială, deoarece ea le oferă nu numai o justificare a propriului loc de muncă, dar propunea și cel mai mic efort intelectual. Spre exemplu, tot aparatul administrativ al E.W.Z., înființat de Himmler, nu ar fi existat în lipsa unei asemenea ideologii. În fapt, tot ceea ce a însemnat SS cu toate unitățile și subunitățile sale nu ar fi existat, dacă nu exista și o asemenea paradigmă ideologică. Un alt registru cuprindea marea

masă a germanilor, care nu au făcut parte din aparatul administrativ, din armată, sau din SS, precum și marea masă a etnicilor germani din Europa, care a avut o altă serie de nevoi sociale, culturale și economice și pentru care ideologia a avut, probabil, un rol secundar.

Desigur, ideologia a contribuit la mișcarea maselor etnicilor germani din Europa de est spre Germania. NSDAP a făcut din problema comunităților germane din afara teritoriului Germaniei nu doar o temă de campanie electorală, ci și un eficient mijloc propagandistic pentru atragerea unui număr cât mai mare de simpatizanți și susținători. Acest lucru este cunoscut din 1920 odată cu prezentarea de către Adolf Hitler al programului Partidului Muncitorilor Germani care cuprindea 25 de puncte. Astfel, primul punct al programului menționa tocmai reunificarea tuturor germanilor într-un singur stat german¹⁵. Însă, nu ideologia a fost factorul principal al emigranților. În această situație, reapare întrebarea dacă ideologia a fost totuși factorul determinant pentru național-socialiști? În mod evident, tot aparatul doctrinar justifică munca depusă de aceștia, toate luptele de stradă purtate din 1923 și ulterior cel de al Doilea Război Mondial este justificat pentru național-socialiști tocmai de această reprezentare ideologică, pe care ei au avut-o asupra lumii și asupra rolului lor în istorie.

Pentru etnicii germani din Europa de est nu era un fapt grav dacă un membru din familie provenea dintr-o familie poloneză, sau slovacă, sau maghiară. Însă pentru funcționarii din E.W.Z. acest detaliu era un lucru grav, deoarece conform actului de identificare a originii (*Abstammungsausweis*), respectiva persoană nu mai era un german adevărat. Ceea ce în secolul XXI este folosit doar pentru animale¹⁶, în perioada Germaniei naziste era astfel folosit pentru oameni.

Nu toți etnicii germani au fost mulțumiți de faptul cum au fost primiți în Germania în 1940. Astfel, de exemplu, familia Kiselitza din Rădăuți a emigrat în 1940, trecând chiar prin orașul care găzduia Centrul de Emigrare, Litzmannstadt (azi Lodz, aflat în Polonia), la 16.02.1941. La 23.08.1941 toată familia a primit cetățenie germană. Însă, în această perioadă, februarie-august 1941, familia Kiselitza a solicitat autorităților germane să fie retrimisă în Bucovina. În cele din urmă ei au fost transportați în Bremberg¹⁷.

Alți etnici germani au fost transportați în lagărele din orașul Graz sau lagărele aflate în împrejurimile acestuia. În această zonă sunt cunoscute lagărele 38-57 (Graz-Liebenau) unde au fost internate 2889 de persoane, cele mai multe din Iacobeni și satele învecinate. Lagărul 32-35 (Alte Poststrasse-Nord Graz) cu 1037 de persoane, care au fost internate și care proveneau, în special, din zona Iacobeni și Dorna Candrenilor; lagărele 36-37 (Alte Poststr. Sud-Graz) cu 506 persoane din Iacobeni; lagărele 24-31 (Graz-Roseggerstr) cu 1582 de persoane provenite din Ilișești și Vatra Dornei.

Din satul Brodina cu o populație de 3650 de locuitori, 3100 erau ucraineni, 200 evrei, 150 români, iar cei 200 de etnici germani au plecat odată cu acțiunea *Heim ins Reich*¹⁸. O situație și mai atipică este la Gura Putnei (*Karlsberg*) cu o populație de 2000 de locuitori dintre care – 1985 germani și 15 evrei¹⁹. Situația este diferită la Vicovul de Sus (*Oberwikow*), unde din populația de 12000 de locuitori, 11650 erau români, 300 – evrei și doar 50 – germani. În cazul orașului Rădăuți se cunoaște faptul că acesta avea o populație de 19200 de locuitori din totalul cărora 5078 erau germani, 6600 – români, 7022 – evrei și doar 500 ucraineni²⁰.

Emigrarea etnicilor germani din Vatra Dornei

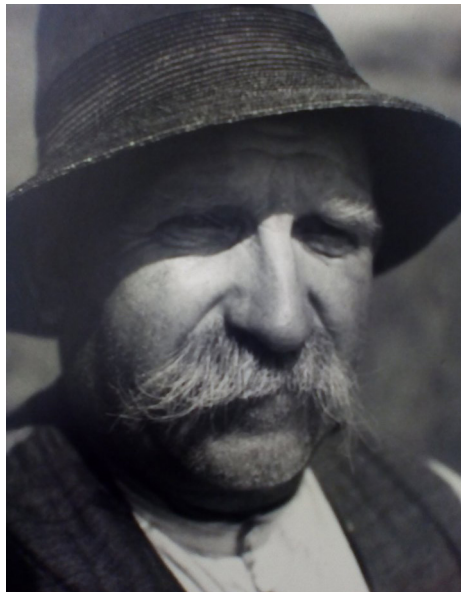
Din Vatra Dornei în cel de al III-lea Reich au plecat în total 2957 de etnici germani cu cinci trenuri diferite. Câte un tren a fost pregătit pentru aproximativ 500 de persoane. În patru trenuri au fost imbarcate, probabil, 2000 de persoane. Al cincilea tren era pregătit pentru persoanele bolnave, vârstnici dar și pentru femeile gravide. Acest din urmă tren a fost încărcat și cu medici și asistente medicale. 2186 de persoane din orașul Vatra Dornei, 527 de persoane din satul Dorna Candrenilor²¹, 73 de persoane din satul Argestru, 8 persoane din Dornișoara, 20 de persoane din Poiana Negri, 118 persoane din Poiana Ștampei și 25 de persoane din Coșna au plecat din locurile natale la data de 15 noiembrie 1940²². Aceste trenuri au ajuns după patru zile, la 19 noiembrie 1940 la lagărele organizate de Vomi (*Volksdeutsche Mittelstelle*) din Graz²³.

Cât de mult a contat pentru acești aproximativ 3000 de oameni ideologia național-socialistă? Erau ei național-socialiști? Credeau ei în discursurile lui Hitler și în propaganda desfășurată de Germania? Sau doar fugeau din calea trupelor sovietice, care se aflau la cel puțin 100 de km distanță? Acestea sunt o serie de întrebări, la care pot fi găsite posibile răspunsuri în arhivele personale, în scrisori, în memorii, în jurnale intime în măsura în care acestea vor fi accesibile publicului. Probabil, analiza deciziei acestor aproximativ 3000 de persoane de a părăsi România în 1940 ar trebui realizată separat de sfera ideologiilor secolului al XX-lea. Este greu de crezut că pentru aceste 3000 de persoane a contat mai mult propaganda lui Goebbels și Alfred Rosenberg, decât iminența desfășurării războiului pe teritoriul propriului oraș/sat. Cu atât mai mult, este greu de crezut că „Mitul secolului XX” de Alfred Rosenberg a avut câștig de cauză în defavoarea politicii regimului lui Ion Antonescu, iar astfel etnicii germani ar fi preferat teoriile lui Rosenberg și nu pe cele ale lui Antonescu.

Teoretic, în octombrie-noiembrie 1940 România încă mai era, din punct de vedere constituțional, o monarhie. Practic, conform „proclamațiilor către țară” ale lui Ion Antonescu, România era un stat național-legionar. Însă, nu un simplu stat, ci un stat care a fost prins între marile puteri geopolitice ale Europei. Granița de la est era delimitată de URSS care anexase Basarabia și nordul Bucovinei. Granița de la Nord, unde înainte era Polonia și Cehoslovacia, era acum delimitată de URSS și Ungaria care, susținută de Germania, a anexat Nord-Vestul Transilvaniei. La vest era aceeași Ungarie și fostul stat Iugoslavia desființat de germani. În Sud se afla Bulgaria care anexase Cadrilaterul. Așadar, România era un stat, dar un stat fărâmițat, slăbit, drept dovadă – atitudinea vecinilor săi din 1940 și, în consecință, România a fost incapabilă de a-și apăra propriile frontiere și cetățenii. Este lesne de înțeles că în această nouă constelație europeană a statelor, dacă etnicii germani au avut de ales între România și Germania, ei au optat pentru Germania, deși nu știau ce-i așteaptă acolo.

Plecarea germanilor din Bucovina este similară cu plecarea germanilor din Basarabia. Este relevantă mărturia depusă de E. Kison într-o scrisoare trimisă la 20.11.1940 din Umsiedler-Lager II²⁴.

În Bundesarchive Berlin Lichterfelde se păstrează documentele *Angaben zur Person*, care atestă plecarea și sosirea fiecărei persoane în lagărele Vomi din Germania. Astfel, din Dorna Candrenilor este înregistrat Lajosch Josef (născut la 11.03.1882)²⁵, Lajosch Rudolf (născut la 28.04.1890), Isidora Lajosch (născută la 28.12.1894)²⁶ și Joahann Lajosch cu toate datele necesare reconstituirii unei scurte biografii.

După 1945, odată cu sfârșitul războiului, etnicii germani din Bucovina, implicat din Vatra Dornei, au încercat să-și recupereze valoarea materială a bunurilor imobile pe care le-au lăsat în locul de baștină. Astfel, la 1 iulie 1952 este înregistrată în Arhiva din Stuttgart cererea lui Benjamin Gaftea născut în Burdujeni la 08.02.1916 și plecat în Germania din Vatra Dornei purtând numărul de emigrant 374.770. Benjamin Gaftea ar fi fost proprietarul unei case cu o suprafața de 50 metri pătrați, anexe de 20 m², respectiv un teren de 0,17 ha. Valoarea totală a proprietăților sale a fost estimată la suma de 3548 mărci²⁷. De asemenea, la 13 noiembrie 1952 este înregistrată cererea lui Franz Göry, născut la 07.02.1902 în Vatra Dornei. Franz Göry, în urma tratatului germano-român de la 22.10.1940 (*Umsiedlungsvetrags*), a plecat în Germania având numărul de emigrant 374.577 și lăsând în Vatra Dornei un teren de 600 metri pătrați²⁸. Proprietatea sa ar fi fost evaluată la suma de 1800 mărci. Asemenea și Ludwig Gorski, născut la 30.09.1899 la Ciocănești și plecat din Vatra Dornei cu numărul de emigrant 375.253, a lăsat în locul de baștină casa sa cu teren, cu anexele corespunzătoare unei gospodării, cu toate animalele în curte (porc, găini, vite), iar valoarea acestora a fost estimată în total la suma de 3946,30 mărci²⁹. Anton Grecko născut în Vatra Dornei la 03.06.1894, plecat cu numărul de emigrare 375.154, reclamă totalul proprietăților sale în valoare de 8590 mărci³⁰. Rudolf Grecko născut la 18.08.1902 în Luckawetz, plecat din Vatra Dornei cu numărul de emigrant 375.386, reclamă totalul proprietăților sale în valoare de 3250 mărci³¹. Dacă patria natală devine aproape imposibil de recuperat, atunci cel puțin despăgubirile în urma pierderilor materiale provocate de plecarea din 1940 sunt preocupări ale etnicilor germani în perioada postbelică.

Așadar, în momentul de față avem câteva posibile răspunsuri la întrebarea enunțată la început. Acestea se vor dovedi a fi verosimile în măsura în care vor fi atestate și confirmate în cercetări ulterioare documente noi descoperite în arhive, vor fi publicate memoriile personale și vor fi deschise arhivele proprii ale emigranților germani.

**Listă selectivă cu numele, data nașterii și adresa persoanelor
care au plecat din Vatra Dornei și au fost colonizate la Bruck an der Mur**

Nr.	Nume de familie	Prenume	Data nașterii	Adresă
1.	Konrad	Stefan	06.12.1939	Petrenilor, 12
2.	Konrad	Irene	23.09.1937	Petrenilor, 12
3.	Konrad	Edith	01.08.1935	Petrenilor, 12
4.	Konrad	Wilhelmine	23.02.1912	Petrenilor, 12
5.	Konrad	Peter	28.12.1907	Petrenilor, 12
6.	Samborski	Emilie Silvia	13.06.1921	Petrenilor, 12
7.	Samborski	Clementine		Petrenilor, 12
8.	Samborski	Karl		Petrenilor, 12
9.	Joseforicz	Lydia	04.06.1918	Diecilor
10.	Joseforicz		29.02.1908	Diecilor
11.	Ilk	Leopold ³³	06.10.1906	Negreștilor
12.	Gerlach	Franziska	12.12.1892	Deac, 21
13.	Gerlach	Anton	01.07.1904	Deac, 21
14.	Vojtech	Franziska ³⁴	08.03.1871	Decilor, 5
15.	Jaholuiciuc	Stefan	03.08.1927	Decilor, 5
16.	Jaholuiciuc	Johanna	24.06.1895	Decilor, 5
17.	Jaholuiciuc	Josef	09.01.1901	Decilor, 5
18.	Hilbl	Susanne ³⁵	25.01.1883	Decilor, 10
19.	Muller	Hildegard	21.01.1914	Diecilor, 8
20.	Muller	Ludwig ³⁶	27.03.1904	Diecilor, 8
21.	Kohler	August	17.07.1932	
22.	Kohler	Robert	27.02.1928	
23.	Kohler	Berta	10.10.1926	
24.	Kohler	Viktoria ³⁷	28.07.1924	Diecilor, 2
25.	Kohler	Maria ³⁸	15.07.1904	Diecilor, 2

NOTE

1. „Die Russen sind der Meinung, dass jetztwohl ein Vertrag mit Deutschland besteht, das saber ein Krieg gegen Deutschland doch kommen kann; so sagten sie uns auch, dass es unnötig ist, dass wir in die Schweiz gehen, den sie kommen auch dorthin, also Weltrevolution”. Artur Gander, Bericht, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/1633, document citit la 09.01.2018.
2. Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, R 57/7228, citit la 22.01.2018.
3. Bericht über die Ereignisse in Bessarabien in der Zeit vom 27. Juni 1940 – 25 Juli 1940, August. 1940, gez. Alfred Maschling (eingetreten zur Umsiedlung), Bukarest, den 13.08.1940, Führungsausschuss der deutsch-bessarabischen Flüchtlinge Bukarest, str. Lutherana 14, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/1633, document citit la 29.11.2017.
4. Banater Deutsche Zeitung, 4. Juli 1940, relatează prezența delegațiilor germane în nordul Bucovinei și în Basarabia privind organizarea emigrării. Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/1633.
5. A se vedea *Arader Zeitung*, 11. Oktober 1940 și *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, 6. Oktober 1940.
6. A se vedea Didymus Hassenkopf, *Autobiographie. Und jetzt erst recht. Mein lebensmotto*, 2005. Într-o carte Didymus Hasenkopf povestește viața sa din satul natal, Augustendorf, azi aflat în Ucraina, trecând prin anul 1940 în care a plecat cu familia în Germania, anii războiului și desigur fuga din calea trupelor sovietice. Acestea sunt doar câteva capitole ale cărții importante pentru cercetarea fenomenului istoric.
7. Dirk Jachomowski, *Die Umsiedlung der Bessarabien -, Bukowina – und Dobrudshadeutschen*, Oldenbourg Verlag, Munchen, 1984, p. 93.
8. Dirk Jachomowski, *op. cit.*, p. 228.
9. A se vedea Helmuth Hecker, *Die Umsiedlungsverträge des Deutschen Reiches während des weiten Weltkrieges*, Hamburg 1971.
10. Dirk Jachomowski, *op. cit.*, p. 93.
11. Irmtraud Schaper, *Pojana Mikuli Auswanderung*, Bad Lippspringe, 2011, p. 101.
12. Lydia Gitschalter, *Und dann begannen die guten Jahre*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 4, 20 aprilie 2016, p. 5.
13. DUT (Akermann) an DAS Bukarest vom 26. November 1940, betr. Umsiedlung ungarisch-rumanisches Grenzdorf Ludwigsdorf. BA. R35/848/18, citat în Dirk Jachomowski, *Die Umsiedlung der Bessarabien – Bukowina – und Dobrudshadeutschen*, Oldenbourg Verlag, Munchen, 1984, p. 114.
14. Irmtraud Schaper, *op. cit.*, p. 103.
15. „1. Wir fordern den Zusammenschluss aller Deutschen auf Grund des Selbstbestimmungsrechtes der Völker zu einem Groß-Deutschland”, citat în Sven Felix Kellerhoff, *NSDAP Eine Partei und ihre Mitglieder*, Klatt-Cotta, Stuttgart, 2017, p. 45.
16. Asemenea pedigree-ului folosit pentru atestarea purității rasiale a câinilor.
17. Christel Friedrich, *In Liebe an meine Bukowiner Vorfahren*, în „Der Südostdeutsche Zeitung”, nr. 2, 20 februarie 2017, p. 6.
18. Deutsches Ausland Institut Stuttgart, Einwohnerliste Gemeinde Brodina – Buchenland, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/11628, document citit la 19.12.2017.

19. Idem. Document citit la 19.12.2017. Totuși aceste documente realizate de E.W.Z. sunt destul de îndoielnice, deoarece în cazul de față nu este menționată deloc populația de etnie română și nici de o altă etnie.
20. Idem. Document citit la 19.12.2017.
21. Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729 a, Deutsche Umsiedlungs Treuhandgesellschaft, Angaben zur Personen, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, conține 90 de fișe pentru 90 de persoane. Document citit la 26.02.2018.
22. Wili Kosul, *Ortsgeschichte au der Bukowina*, Shaker Media, Aachen, 2015.
23. Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729 a, Angaben zur Personen. Document citit la 26.02.2018.
24. Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 57/1689, document citit la 22.12.2017. Der Volksdeutsche Mittelstelle Freising: „Bald darauf, als wir hörten, dass wir schon so viel unter deutschem Reichsschutz stehen, wurde es uns leichter. Ich fühlte mich damals wie geborgen. Meine Kanzleisachen stimmten bei der Übergabe, denn ich durfte ja bei den Russen nicht weiter bleiben, da ich als Kulak (Grossbauer) bezeichnet wurde. Einer aber meiner gewesenen Mitarbeiter, ein fremdstämmiger scheint nicht mehr am Leben zu sein”.
25. 1. Familiennamen Lajosch 2. Vorname, Josef, 3. geboren am 11.03.1882, 4. geboren in Ort: Dorna Candrenilor, 5. gegenwärtige genaue Adresse: Graz, Umsiedlungslager 34, Alte Poststrasse Nord, 6. Adresse im Abreiseland: Dorna Candrenilor, jud. Câmpulung, Rumänien, 7. Name der Ehefrau: Emilia Lajosch, 8. Mädchenname: Massielka, 9. Namen der Kinder und deren Geburtstage: 1. Hermine Kaziminski 12.09.1908, 2. Reinhold Lajosch 04.10.1919, Magdalena Lajosch 15.05.1925, 15. Berufliche Fähigkeiten (gelernten Beruf unterstreichen) Waldarbeiter und Flösser, 16. Zuletzt ausgeübter Beruf: Waldarbeiter und Flosser, 17. Im Abreiseland angestellt gewesen bei: Holzfirma „Regia” in Dorna Watra, Rumänien, 20. Gegenwärtige Tätigkeit: Hilfsarbeiter bei Transportfirma Schneler. Grundbesitz: 29 Acker, 50 000 Lei, Haus mit 3 Räume, 100 000 Lei, Stall 30 000 Lei; Bargeld an der Deutsche Reiffeisenkasse in Dorna Candrenilor 2000 Lei. 24. Eingetroffen in: Graz (über Fehring); 25. Eingetroffen am 19.11.1940; 27. Umsiedlungs Numer 19/374.421. Vermögensanmeldungen abgegeben, 28. Im Ausland: Rumänien, An Deutsche Umsiedlungs-Treuhand Gesellschaft m.b.H, Umsiedlungskommission König, Am 11.11.1940. Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729 a, document citit la 26.02.2018.
26. Această persoană precum multe altele a plecat împreună cu cei trei copii ai săi: Ida (23.09.1911), Michel (16.09.1913) și Adelheid (05.11.1935). Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729 a, document citit la 26.02.2018.
27. Bescheinigung, Stuttgart, 01.07.1952, Stuttgart Hauptstaatsarchiv, in R 1702/10008, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 12.12.2017.
28. Bescheinigung, Stuttgart, 13.11.1952, Stuttgart Hauptstaatsarchiv, in R 1702/10008, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 12.12.2017.
29. Bescheinigung, Stuttgart, 18.09.1952, Stuttgart Hauptstaatsarchiv, in R 1702/10008, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 12.12.2017.
30. Bescheinigung, Stuttgart, 25.09.1952, Stuttgart Hauptstaatsarchiv, in R 1702/10008, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 12.12.2017.
31. Bescheinigung, Stuttgart, 05.03.1952, Stuttgart Hauptstaatsarchiv, in R 1702/10008, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 12.12.2017.

32. Kaufmann von Beruf, Monatseinkommen 10 000 Lei, kein Kinder, Umsiedlungslager Bruck an der Mur, Ostmarck, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10730.
33. Bäcker von Beruf, Monatseinkommen 3200 Lei, 5 Kinder, Idem.
34. Hausfrau von Beruf, Monatseinkommen 675 Lei (Pension), 8 Kinder, Idem.
35. Hausfrau, Monatseinkommen 3000-4000 Lei, 3 Kinder: Karl 28.03.1929, Ida 25.05.1924, Josef 17.06.1927, Idem.
36. Mechaniker von Beruf, Monatseinkommen 6000 Lei, Kein Kinder, Idem.
37. Damenschneiderei von Beruf, Monatseinkommen 1500 Lei. Idem.
38. Hausfrau, 4 Kinder, Lebensunterhalt bezogen von ihr Mann, Idem.

SUMMARY

In the context of the depopulation of the Romanian space by the German community, beginning with the first years of the Second World War and continuing with the post-war period, the question of the cause of the disappearance of these populations inevitably arises. In the present case study, Bukovina was colonized during the period of the Habsburg Empire by the Germans, the process was mainly present in southern Bukovina, which was under the Romanian administration since 1918. Therefore, the cause why the ethnic Germans have left these territories must be investigated.

A group of Germans who were not part of the administrative apparatus or the army, which had a number of social, cultural, economic needs also existed. For this group, the ideology played a secondary role, whereas their own biological, social, economic needs dominated despite the leadership of Nazi Germany. For the ethnic Germans in Eastern Europe, if a family member had been of Polish, Slovak or Hungarian descent it wasn't a big deal. For the German officials, however, this was a serious matter, because according to the act of identification, the origin of that person had no longer been truly German.

ROMÂNII DIN NORDUL BUCOVINEI: ÎNTRE CONCEPȚIA „LUMII RUSE” ȘI NOUA CONCEPȚIE A „LUMII UCRAINENE”*

Marin Gherman**
Cernăuți

Românii din nordul Bucovinei reprezintă o populație autohtonă care face parte din marea familie a națiunii române. În același timp, din punct de vedere politic, românii din nordul Bucovinei (astăzi – regiunea Cernăuți, care include, de asemenea, Ținutul Herța și nordul Basarabiei) sunt cetățeni ai statului ucrainean. Din aceste considerente, situația românilor din Ucraina în general trebuie analizată în contextul politicii naționale a statului ucrainean și a raporturilor geopolitice ale Kievului față de vecinii săi.

În 2014, după evenimentele numite Euromaidan, când președintele ucrainean Viktor Ianukovici a fugit în Rusia și la putere au venit forțele prooccidentale, tot mai mulți analiști politici, jurnaliști, observatori independenți din UE, inclusiv din România, își exprimau speranța că noua conducere ucraineană va alege vectorul european al dezvoltării care include, printre altele, un spectru variat de drepturi ale minorităților naționale. Aici merită menționat faptul că românii din Ucraina sunt, potrivit Constituției, minoritate națională. Anexarea Crimeii de către Rusia și conflictul armat din Donbas au fost doi factori importanți de instabilitate geopolitică în regiune, determinând Kievul să elaboreze noi concepții de securitate și de supraviețuire/rezistență politică. Au fost scrise mai multe monografii care argumentau ideea națională ucraineană, deseori (re)inventând scopul strategic al Ucrainei ca stat, or, până atunci, respectivul subiect nu se afla pe agenda publică, fiind blocat de regimul pro-rus. Gândirea politică ucraineană a pornit de la imaginea inamicului (oficial – „a agresorului rus”), iar întregi modele geopolitice mai reușite și mai puțin reușite aveau ca scop în primul rând combaterea „agresorului rus” în contextul războiului nedeclarat din Ucraina și a războiului hibrid, numit de jurnalistul Marian Voicu de la TVR – „Războiul de după războiul rece” (nume de documentar realizat în 2017).

Pornind de la inamici, și nu de la prieteni, în 2014, un grup de politologi și istorici ucraineni în frunte cu Volodimir Iablonski și Serhii Zdiuriuk au publicat la comanda Institutului Național de Studii Strategice, finanțat de Kiev, monografia colectivă *Ucraina și proiectul lumii ruse*¹, în care sunt făcute mai multe recomandări

*Discurs rostit în cadrul Colocviului Internațional „Unitatea de limbă, credință și neam. Sensul culturii române”, desfășurat în perioada 23-26 august 2018 la Mănăstirea Putna.

** **Marin Gherman** este doctor în științe politice (teză susținută la Universitatea Națională din Cernăuți), jurnalist, scriitor. Președinte și coordonator de proiecte al Centrului Media BucPress din Cernăuți – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina, care administrează Agenția de știri BucPress, Radio Cernăuți și platforma BucPress TV. Scrie editoriale și analize politice pentru agenții de presă, ziare și reviste din mai multe țări. Redactor la postul de radio „Ucraina Internațional”. Redactor-șef adjunct la revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (Cernăuți - București). Publică studii științifice în domeniul științelor politice, jurnalismului și sociologiei în reviste de specialitate din România, Republica Moldova, Germania și Ucraina. Este coautorul monografiei „*Instituțiile societății civile și capitalul social în noile state membre UE*” (Universitatea din Cernăuți, 2015).

Președintelui și Parlamentului Ucrainei. Potrivit experților, pentru a contracara influența Federației Ruse asupra Ucrainei, trebuie redusă dependența societății ucrainene de limba rusă. Un capitol aparte al monografiei finanțate de Guvernul de la Kiev este consacrat școlilor cu predare în limba rusă din Ucraina ca un element al promovării limbii ruse, care este văzută (limba!) drept o primejdie pentru statul ucrainean.

Ce este „lumea rusă” („ruskii mir”)? La 3 noiembrie 2009, în timpul celei de a III-a Adunări a Lumii Ruse, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse Kiril a declarat că „lumea rusă”, ca proiect, include trei elemente: religia ortodoxă, limba rusă și memoria istorică comună. Patriarhul Kiril a precizat că la acest proiect trebuie să participe neapărat Rusia, Ucraina și Belarus². De menționat că toate cele trei elemente ale concepției „lumea rusă” au ca scop să controleze spațiul geografic din Rusia și din proximitatea Rusiei. Religia, din păcate, a fost inclusă în gama instrumentelor de luptă geopolitică. În timpul unei vizite la Chișinău, Patriarhului Kiril a spus că Republica Moldova tot face parte din „lumea rusă”, pentru că acest concept este atribuit unor spații populate de persoane de credință ortodoxă ce-și manifestă loialitatea față de limba și cultura rusă. Din această perspectivă, Patriarhul Kiril consideră Republica Moldova parte a „lumii ruse”. În acest sens, în 2007, Președintele Rusiei, Vladimir Putin, afirma că „lumea rusă poate și trebuie să-i unească pe toți cei cărora le este drag cuvântul rus, cultura rusă, oriunde ar locui ei, în Rusia sau în afara hotarelor acesteia”³.

După anexarea Crimeii de către Rusia, recomandările experților Institutului Național de Studii Strategice de la Kiev pentru organele puterii de stat din Ucraina au fost următoarele: 1) Ucraina trebuie să reglementeze propriul spațiu informațional prin introducerea unor cote lingvistice în audiovizual (ceea ce a și fost realizat în vara anului 2017, afectând și interesele presei de limba română); 2) Kievul trebuie să asigure școlarizarea majorității elevilor din Ucraina în limba de stat (ceea ce este prevăzut în noua Lege a Educației, adoptată în septembrie 2017); 3) Experții ucraineni consideră ca fiind necesară inventarea unei ideologii naționale proprii, care să fie o alternativă concepției sau proiectului „lumea rusă”.

În monografie sunt examinate mai multe variante ale acestei ideologii naționale și este aleasă, după o serie de meditații, concepția de „lume ucraineană”, care a fost lansată inițial de Sviatoslav Șevciuc, Întâistătătorul Bisericii Greco-Catolice Ucrainene. Această concepție prevede consolidarea societății ucrainene prin întărirea pozițiilor limbii ucrainene și a „demnității ucrainene” în lume. Cu alte cuvinte, Kievul propune schimbarea „lumii ruse” cu o „lume ucraineană”, schimbarea unui proiect susținut de Biserica Ortodoxă Rusă printr-un proiect susținut de Biserica Greco-Catolică Ucraineană. Altfel spus, o himeră geopolitică este înlocuită cu o altă himeră.

O confirmare a alegerii acestei concepții a „lumii ucrainene” de către conducătorii de la Kiev sunt declarațiile și acțiunile politicianilor. Noțiunea de „lume ucraineană” o putem întâlni astăzi tot mai des în discursurile liderilor politici de la Kiev. În adresarea sa către Parlament, Președintele Petro Poroșenko a spus că Ucraina a refuzat la ideea de „lume rusă” și alege o lume nouă – „lumea ucraineană”. *„Nu vom mai permite o expansiune a ideologiei imperiale sovietico-ruse asupra spațiului ucrainean. Aici nu e lumea rusă, aici e lumea ucraineană”*, a declarat Petro Poroșenko⁴.

Un mesaj asemănător a fost rostit de președintele Radei Supreme (Parlamentul de la Kiev) Andrii Parubii. În mesajul de Anul Nou 2017, el a spus: *„Construim lumea noastră ucraineană... Valorile noastre sunt pacea și voința – valori milenare ale poporului nostru, începând cu Rusia Kieveană”*⁵. Mai mult decât atât, la aniversarea a 1030 de ani de la creștinarea Rusiei Kieveane, la 28 iulie 2018 președintele Ucrainei a declarat că Împăratul Vladimir cel Mare și Sfânt, care a creștinat Rusia, a fost de fapt ucrainean, iar „rușii l-au furat”, spunând că e sfântul lor. În altă ordine de idei, autorii de manuale de istorie și traducătorii acestor manuale în limba română din Cernăuți primesc indicații de la Ministerul Educației de la Kiev să nu mai utilizeze numele de Rusia Kieveană în cărți, înlocuindu-l peste tot cu Statul Kievean. Așadar, cuvântul „Rusia” a devenit și în învățământ o sperietoare. Ce-i drept, dacă ținem cont de adevărul istoric, Statul Kievean a fost un singur cnezat din conglomeratul de cnezate care au constituit Rusia Kieveană.

Am arătat într-un studiu publicat pe portalul Contributors.ro și pe pagina Agenției BucPress din Cernăuți că, fiind pasionați de combaterea „lumii ruse”, decidenții politici de la Kiev au ajuns prea departe, încalcând, de exemplu, prin adoptarea Legii Educației din 2017, unele drepturi constituționale ale tuturor minorităților naționale din Ucraina, nu doar a rușilor, cu toate că și rușii sunt cetățeni ai Ucrainei! În această aventură geopolitică s-a ajuns prea departe. Rudolf Kjellen scria că geopolitica ține de mediul politic al poporului, iar în percepția politică slavă geopolitica este considerată o știință ce se axează pe formele de control al spațiului. Geopolitica ne învață cum să ținem sub control spațiul geografic. Ce poate fi mai important pentru Ucraina decât să lupte cu arme geopolitice pentru existență? Dar ce poate fi mai trist pentru o minoritate națională decât să fie prinsă în această menghină a luptelor geopolitice străine? Este cazul românilor din nordul Bucovinei.

În monografia lui Volodimir Iablonski și Serhii Zdiuriuk găsim și recomandări referitoare la biserica ortodoxă rusă (Patriarhia Moscovei, văzută ca o primejdie în Ucraina). Experții recomandă decidenților politici de la Kiev să contracareze influența Patriarhiei Moscovei asupra Ucrainei, precizând că este necesară constituirea unei biserici ucrainene autonome, autocefale, a unei biserici independente, în care biserica să fie a ucrainenilor, iar serviciul divin să fie oficiat doar în limba ucraineană. Peste

patru ani după publicarea acestei monografii (în aprilie 2018) președintele Ucrainei, Petro Poroșenko, a propus în fața parlamentului de la Kiev crearea unei Biserici ortodoxe ucrainene independente de Patriarhia Moscovei, decizie pe care o consideră de importanță „geopolitică”. *„Această decizie merge mult dincolo de mediul ecleziastic. Este vorba despre independența noastră definitivă față de*

Moscova. Aici nu vorbim doar de religie, ci de geopolitică”, a explicat Poroșenko, adăugând că Moscova „vede în Biserica Ortodoxă Rusă unul dintre principalele sale instrumente de influență în Ucraina”. Kievul speră că Patriarhul de Constantinopol va emite un Tomos care să-i permită crearea propriei sale Biserici, care din anul 1686 este subordonată canonic Patriarhiei Moscovei. În plus, după cum a subliniat însuși președintele ucrainean, inițiativa sa are nevoie de susținerea celorlalte Biserici ce formează comunitatea ortodoxă, care include țări precum România, Bulgaria, Serbia, Grecia și Georgia. Pentru românii din Ucraina contează în acest context păstrarea acelor biserici (subordonate în momentul de față Patriarhiei de la Moscova) în care serviciul divin este oficiat în limba română și, dacă Biserica Ortodoxă Română va avea un cuvânt de spus, anume această condiție trebuie pusă de către Patriarhia Română. De menționat că la finele anului 2017, liderii societăților pentru cultura românească din regiunea Cernăuți, directorii publicațiilor de limba română s-au adresat într-un apel oficial Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu rugămintea să susțină cu ajutorul tuturor pârghiilor de influență de care dispune eforturile românilor din Ucraina de a-și păstra învățământul în limba maternă în contextul adoptării Legii Educației.

Așadar, facem o primă concluzie: vrând să se distanțeze de Rusia, Kievul consideră ca fiind necesar să atace pilonii „lumii ruse”: presa rusă, școala rusă și biserica rusă. Atacând aceste trei elemente, colateral sunt atacate și elementele identitare ale tuturor minorităților și comunităților naționale, inclusiv ale românilor. Prin Legea Educației, care încalcă dreptul rușilor, dar și a românilor la studii în limba maternă, politicienii din Ucraina, de fapt, se gândesc să realizeze o uniformizare peste ani a societății ucrainene, în urma unicității lingvistice obținute. Astfel, va dispărea problema vorbitorilor de limbă rusă din estul și sudul Ucrainei, vor dispărea temerile ucrainenilor cultivate secole de-a rândul în manualele de istorie, potrivit cărora toți vecinii au pretenții teritoriale față de statul ucrainean și că toți sunt dușmani. Este neglijat faptul că problema trebuie soluționată prin integrare socială, prin dezvoltare economică, și nu prin măsuri ce vor determina o asimilare lingvistică inevitabilă cu ajutorul metodelor restrictive, care ar putea naște rezistență și intoleranță politică.

De la cadrul general să revenim la subiectul intereselor românilor din regiunea

Cernăuți – o populație autohtonă, căreia îi sunt străine ambele concepții discutate. O combatere temporară a „lumii ruse” din considerente de securitate, prin metode punitive, fără afectarea intereselor celorlalte popoare ar fi fost o soluție, însă aprobarea unor legi periculoase, urmate de argumentări artificiale, europene ca formă, însă nu ca sens, nu pare a fi o soluție. Rezolvarea unor probleme nu poate avea loc prin crearea altor probleme mai mari, iar construirea unei societăți a încrederii nu poate avea loc prin semănarea neîncrederii și cultivarea unei imagini a inamicului intern și extern.

Nu putem acuza statul ucrainean că este în căutarea unor modele politice, că își creează un proiect de țară, că elaborează concepții naționale. Este dreptul acestui stat de a-și găsi propria cale de dezvoltare. În schimb, nu putem fi de acord cu afectarea prin aplicarea acestor concepții a intereselor românilor din nordul Bucovinei. Luate separat, nici concepția „lumii ruse” și nici cea a „lumii ucrainene” nu include vreo garanție pentru păstrarea identității etnice și lingvistice a românilor din Ucraina. Toate recomandările teoreticienilor ideologiei naționale ucrainene îndreptate împotriva „lumii ruse” au avut direct sau indirect efecte asupra românilor din Ucraina. Așadar, Legea Educației, care din spusele semioficiale ale demnitarilor de la Kiev atacă doar minoritatea rusă, a devenit o adevărată catastrofă pentru românii din Ucraina care și-au pierdut dreptul la studii în limba maternă. Nici în perioada sovietică nu era încălcat acest drept. Atacând presa de limba rusă din Ucraina și introducând cote în audiovizual, Kievul a lăsat românii din nordul Bucovinei fără posibilitatea legală și teoretică măcar să-și deschidă un post de radio cu frecvență FM sau un post de televiziune care să emită doar în limba română. Ne întrebăm la un moment dat ce va fi cu limba română în bisericile din satele cu o populație majoritar românească din regiunea Cernăuți? Or, acesta este pasul următor, potrivit monografiei colective citate mai sus.

Discuțăm despre românii din nordul Bucovinei ca despre niște observatori ai unor jocuri geopolitice, ca despre niște subiecți ai influențelor străine, și nu ca despre generatori sau beneficiari de spații geoculturale și geoistorice. Din păcate, nici România ca stat nu are elaborat un proiect de țară și o strategie eficientă referitoare la românii din afara granițelor, care în afară de centura de siguranță pe care o reprezintă sunt și un element al influenței geopolitice românești în regiune.

Balansând între două ideologii străine, românii din Ucraina se tot întrebă de ce la București nu este elaborat un nou model cultural sau un proiect geopolitic pentru românii din comunitățile istorice, un model racordat la noile realități ale secolului XXI, care ar fi un sprijin real pentru cei ce își doresc să învețe în școli în limba maternă așa cum au învățat secole până acum sau să se roage în biserici în dulcea limbă românească. Or, în noua ordine globală nu va fi și deja nu este loc pentru țări fără viziune geopolitică. Potrivit unor analize politice, în special cele realizate de Dorin Popescu de la Asociația „Casa Mării Negre”, Bucureștiul este departe de a juca o carte geopolitică proprie – fără proiect de țară, fără viziune externă. O politică externă a Bucureștiului incoerentă și sincopată, deloc pro-activă, a făcut din România în ultimii ani o țară fără viziune, fără inițiative geopolitice eficiente, fără credibilitate în plan extern, susține Dorin Popescu⁶.

În absența unor modele geopolitice proprii, spațiile geografice și culturale se ordonează în baza proiectelor politice și culturale străine: ale „lumii ruse”, ale „lumii ucrainene”, ale altor lumi și concepții departe de a fi românești. În această nouă realitate, timpul nu lucrează în folosul nostru. În același timp, Ucraina ar trebui să refuze la inventarea prin copiere a unui model asemănător cu „lumea rusă”, deoarece istoria ne arată că ideologiile artificiale nu au viitor. Din acest punct de vedere, românii din comunitățile istorice, dar și Bucureștiul, au nevoie mai mult ca oricând de o viziune clară, lipsită de dogme naționaliste irelevante, lipsite de recidivele trecutului belicos și de utopism.

NOTE

1. *Ucraina și proiectul lumii ruse*, coord. Volodimir Iablonski, Serhii Zdoriuk ș.a., Kiev, Institutul Național de Studii Strategice, 2014, 80 p.
2. Ghenadi Druzenko, *Geopolitica Patriarhului: Împărăția Cerurilor vs „Lumea rusă”*, „Dzerkalo tyjne” (Oglinda Săptămânii), nr. 44 (772), 14-20 noiembrie 2009.
3. Semnificațiile vizitei Patriarhului Kiril la Chișinău, în „Promis”, sursa: <http://www.promis.md/analitica/semnificatiile-vizitei-patriarhului-chiril>.
4. *Petro Poroșenko a povestit despre „scopul său istoric”* (în limba ucraineană), Agenția Ukrinform - <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2013204-porosenko-rozpoviv-pro-svoe-istoricne-zavdanna.html>.
5. *Mesajul președintelui Radei Supreme al Ucrainei, Andrii Parubii, cu prilejul Anului Nou 2017 și Crăciunul*, portalul Radei Supreme, <http://rada.gov.ua/fs-view/139256.html>.
6. Alocuțiune prezentată de analistul politic Dorin Popescu la lucrările Universității de Vară pentru românii de pretutindeni de la Izvoru Mureșului, ediția a XVI-a, 1-7 iulie 2018, Izvoru Mureșului, România.

SUMMARY

In 2014, after the events called Euromaidan, when the Ukrainian President Viktor Yanukovich fled to Russia and the pro-Western forces came to power, more and more political analysts, journalists and independent observers from the EU, including Romania, expressed hope that the new Ukrainian leadership chooses the European development vector that includes, among others, a wide range of national minority

rights. In 2014, a group of Ukrainian political scientists and historians led by Volodymyr Yablonski and Serhiy Zdioriuk published at the command of the National Institute of Strategic Studies, the collective monograph *Ukraine and the Russian World Project*.

On November 3rd, 2009, during the 3rd Russian Assembly, the Patriarch of the Russian Orthodox Church, Cyril, declared that the „Russian world” as a project includes three elements: the Orthodox religion, the Russian language and the common historical memory. The Patriarch said that Russia, Ukraine and Belarus must participate in this project. The Ukrainian experts consider it necessary to invent an own national ideology that would be an alternative to the concept or „The Russian world” project. Several versions of this national ideology are examined in the monograph, and after a series of meditations, the concept of the „Ukrainian world” is chosen. Experts advise political decision-makers in Kiev to counteract the influence of the Moscow Patriarchate on Ukraine, stating that it is necessary to establish an autonomous Ukrainian church.

Unfortunately, wishing to distance themselves from Russia, Kiev considers it necessary to attack the pillars of the „Russian world”: the Russian press, the Russian school and the Russian church. Attacking these three elements, the identity elements of other minorities and national communities, including the Romanians, are also being attacked. We can not accuse the Ukrainian state of seeking political models, of creating a country project, or developing national concepts. It is the right of this state to find its own way of development. Instead, we can not agree with the affection of applying these concepts to the interests of the Romanians in the northern Bukovina.

ROMÂNII DIN JURUL ROMÂNIEI – CENTURA DE CASTITATE ȘI EVADAREA DIN CERCUL GEOPOLITIC*

Dorin Popescu**
Constanța

Rolul comunităților istorice românești din jurul țării pentru dezvoltarea, modernizarea și securitatea națională a României este determinant. În afara acestora (și a aliaților), singura resursă de care dispune România este cea internă. Aceste comunități reprezintă o autentică *centură de siguranță* pentru România, cu rol geopolitic protector.

În condițiile actualelor turbulențe geopolitice manifestate peste tot în lume și în mod special în zona extinsă a Mării Negre (regiune cu potențial exploziv în creștere), noii vectori geopolitici (valurile neo-naționaliste, recrudescența extremismelor, contuziile generate de conflictul ideologic național – european – global, apetența hegemonică a unor actori politici globali, noile forme de război hibrid, insistența asupra dezinformării globale prin *fake news*, războiul informațional etc.) par a crea obstacole netradiționale în menținerea stabilității și securității regionale. Țările din regiune resimt din ce în ce mai imperios nevoia de protecție împotriva acestor turbulențe, pentru a putea proteja securitatea națională, interesele proprii și interesele aliaților. În această paradigmă, centura de siguranță pe care o reprezintă, pentru România, românii din jurul ei și comunitățile lor, devine *de facto* o centură de castitate, care protejează (pe alocuri chiar garantează) imunitatea României la turbulențele geopolitice de mai sus.

În ultima perioadă, se vorbește tot mai des despre modelul perfect de relaționare între țara istorică și țara de proveniență (variantă secundară: țara de origine și țara de adopție), prin intermediul comunităților lor etnice reciproce (mă folosesc aici de conceptele țară istorică și țară de proveniență în sens metaforic, conotativ, pentru a simplifica schema logică; în discuția noastră, țara istorică este România, iar țările de proveniență – țările din vecinătatea României, din aria de etnogeneză românească, în care trăiesc comunități istorice românești autohtone; concepte alternative, țara de origine și țara de adopție, sunt funcționale mai ales în discuțiile privind comunitățile tip diaspora). În mod aparent bizar, se invocă prioritar (în special de către etnicii români din Ucraina și R. Moldova) un posibil model maghiar de protejare a drepturilor minorităților etnice maghiare din țările vecine Ungariei (în particular România, Ucraina, Slovacia). În centrul acestui model maghiar stă principiul potrivit căruia ceea ce decide (cu sau fără ucuz de la Budapesta) o comunitate maghiară din vecinătatea Ungariei că este relevant pentru sine, pentru supraviețuirea și preservarea

* Alocuțiune prezentată la lucrările Universității de Vară pentru români de pretutindeni de la Izvoru Mureșului, ediția a XVI-a, 1-7 iulie 2018, Izvoru Mureșului, România.

** **Dorin Popescu** este doctor în filologie, președinte al Asociației „Casa Mării Negre” din Constanța. Este analist politic, fost diplomat (cu misiuni diplomatice efectuate în Serviciul Exterior al Ministerului Afacerilor Externe al României – la Moscova, Cernăuți și Sarajevo), eseist, critic literar, publicist, cadru universitar.

identității proprii, reprezintă (teoretic) baza ideologică de sprijin a autorităților de la Budapesta. Altfel spus, guvernul ungar lasă la latitudinea comunităților etnice proprii din afara Ungariei stabilirea liniilor prioritare și strategice pentru comunitatea respectivă. Ați auzit acest principiu invocat foarte des, cu claritate și chiar ostentație, în diferite cazuri conflictuale și/sau tensionate, precum recentul caz al Legii-cadru privind educația, adoptată la 5 septembrie 2017 în Rada Supremă a Ucrainei. Am auzit și noi, în România, în mod curent, acest principiu de relaționare dintre Budapesta și comunitatea maghiară din România, iar *modelul maghiar* generează, în România, reacții și poziționări extrem de diverse, pe care astăzi le-ați discutat în detaliu.

Mă voi folosi de acest principiu (sfidând excesul de puritate al celor care nu găsesc adecvat recursul la *modelul maghiar* într-o Universitate de Vară dedicată românilor de pretutindeni – aceștia uită că invocarea *modelului maghiar* o fac în special cei care sunt dezamăgiți de absența unui *model românesc* similar), respectiv de *modelul maghiar* (din păcate, Bucureștiul nu a știut/putut să dezvolte un model de relaționare care să fie văzut drept paradigmatic în plan regional), pentru a evidenția și mai clar conceptul *centurii de castitate*.

România dezvoltă politici interne și externe, în conformitate cu interesele naționale și ale aliaților, definite în legislația națională și în acordurile internaționale, care descriu obligațiile noastre externe (prioritar față de UE, NATO, OSCE, ONU). În ultima perioadă, turbulențele geopolitice manifestate în plan regional și global împiedică tot mai clar atât derularea unor politici coerente, cât și îndeplinirea obligațiilor externe în totalitatea lor. Principalele turbulențe geopolitice cu efect asupra *liniștii* (construcției) interne sunt: tendurile populiste și naționaliste din Europa; mirajul politicii *iliberale* (pseudo-democratice, a-democratice), promovată de țări din Europa de Sud-Est (se invocă în acest sens prioritar țări precum Ungaria sau Polonia); oboseala geopolitică a ideii europene și minarea construcției europene, din interior și exterior; tendințele de reconfigurare a unei noi ordini globale, manifestate pregnant în regiune; tendința marilor actori de rezolvare prin forță a situațiilor conflictuale, eludând etapele intermediare de dialog și negociere, construirea de noi alianțe strategice, atipice/netradiționale, în regiune; înlocuirea forței dreptului cu dreptul forței în sistemul juridic regional și internațional etc.

Se construiește astfel o nouă paradigmă geopolitică, una care poate avea efecte devastatoare, în special asupra țărilor mici. Noua paradigmă conține *paraziți* care afectează liniștea internă, stabilitatea și securitatea națională a țărilor aflate încă în afara loviturilor directe, precum România. În unele din țările vecine, prioritar Ucraina (țară aflată în conflict direct, pe teritoriul căreia are loc un război hibrid), Ungaria (țară care promovează insistent conceptul politicii iliberale, care o apropie ideologic mai mult de Moscova decât de Bruxelles) și Republica Moldova (țară în care interesele geopolitice ale Moscovei generează acțiuni ideologice catastrofice în plan intern), turbulențele geopolitice de mai sus par a produce un efect concentric (deliberat sau accidental) asupra României. Românii din jurul României produc astfel o *centură de castitate*, care protejează *puritatea* politicilor interne și externe proprii ale Bucureștiului, împotriva riscului de *import de impuritate* din regiune. Comunitățile istorice din jurul României nu sunt doar o *centură de siguranță*, care apără și protejează România din punct de vedere securitar, ci și una de *castitate*, care apără și protejează *puritatea* politicilor ei.

Devine acum evident cum funcționează așa-zisul *model maghiar* în privința *centurii de castitate* ridicată de românii din jurul României spre a proteja Bucureștiul: prin politicile deschise, democratice, civilizate, tolerante promovate de comunitățile istorice românești din țările vecine, se creează un zid protector (altul decât zidul de cărămidă proiectat de președintele american spre a fi construit la granița cu Mexicul, altul decât tragicele garduri sovietice de sârmă ghimpată, altul decât gardurile de sârmă ghimpată pe care unii dintre vecinii noștri le au în vedere spre a împiedica fluxurile de imigranți sirieni etc.), care poate feri România de efectul în cascadă al acestor turbulențe geopolitice.

În egală măsură, logica de protecție a castității este una de tip reciproc. România trebuie să funcționeze ca o autentică *centură de castitate* pentru comunitățile sale istorice din vecinătatea țării. Dacă Bucureștiul a obosit și nu mai poate susține imperatiile constituționale de sprijinire a românilor din vecinătate (potrivit art. 7 al Constituției României, Art. 7 – Românii din străinătate, „Statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt”), atunci acesta nu mai poate funcționa ca *centură de castitate* pentru co-naționali săi din afara frontierelor țării.

Obligațiile morale ale comunităților românești și cele constituționale (și deopotrivă morale) ale Statului Român sunt *obligații în oglindă*, ele asigură protecție reciprocă împotriva tuturor intemperiilor geopolitice externe.

Fără un sprijin consecvent din partea Statului Român, asumat constituțional prin art. 7, comunitățile românești nu pot asigura protecția bunei funcționări a politicilor interne și externe ale României, întrucât nu le pot feri pe acestea de turbulențele din exterior, iar fără sprijinul și protecția comunităților românești Bucureștiul nu poate miza exclusiv pe resursa internă pentru derularea de politici credibile și de anvergură.

Când unul din cei doi actori ai acestei relații organice și geopolitice nu își îndeplinește rolul atribuit în relație, *centura de castitate* se transformă în *curea de transmisie*, respectiv prin comunitățile românești s-ar transmite spre România *impuritățile* și *paraziții* ideologici ai lumii moderne (naționalisme, populisme, tensiuni inter-etnice, politici și practici *iliberale*, slăbiciuni obiective ale democrației, autoritarisme, provocări inter-etnice, agresiuni, xenofobii, șovinisme etc.), iar din

România s-ar putea transmite către țările vecine, prin intermediul comunităților noastre istorice, *impurități* și *paraziți* similari.

În general, abordările analitice privind rolul geopolitic pe care îl au comunitățile istorice românești pentru securitatea și stabilitatea României (deopotrivă pentru cea regională) lipsesc. Accentul se pune pe dimensiunea ideologică tradițională (menținerea și dezvoltarea identității naționale), în detrimentul evaluărilor de tip geopolitic.

Prin asigurarea unui rol, descris mai sus, de *centură de castitate*, românii din jurul României contează geopolitic pentru București. Ei controlează, filtrează importul de turbulențe geopolitice, nepermițând puseelor naționaliste și xenofobe să atingă România și să altereze capacitatea acestei țări de a exporta liniște, certitudini și europenitate în jur.

Responsabilitatea morală a acestor comunități este legată de conduita exemplară față de excesele altora. Unele dintre țările vecine României nu au o istorie statală de lungă tradiție, ca atare nu au (pe deplin) nici exercițiul și obișnuința măsurii, răbdării și echilibrului, hrânindu-se exclusiv din iluzia că tot ceea ce se iese din logica istoriografiei și ideologiei proprii șubrezește construcția statală proprie. În astfel de state, existența unei comunități istorice românești este (sau trebuie să fie) o binecuvântare. Aceste comunități au certitudinea și liniștea de a fi autohtone timp de câteva milenii și pot da consistență și valoare, prin forța vechimii și continuității, chiar proiectelor statale ale acestor țări. Aceste comunități au experiența istorică a legăturilor lor organice cu Europa și cu valorile ei, aceste comunități pot importa, în țările lor de proveniență (adopte), europenitate și modernitate. În R. Moldova și Ucraina, țări care aspiră la aderarea la construcția europeană, existența comunităților istorice românești trebuie valorificată la maximum de către autoritățile statale respective, în interesul parcursului european al acestora și al echilibrului și stabilității interne proprii. Ele asigură *cordonul ombilical* care leagă țările lor de Europa și de valorile autentice ale Europei. Ele asigură garanția unui parcurs european fără sincope al țărilor lor, ele asigură filtrul necesar epurării proiectului european al țărilor lor de impurități nespecifice și iluzorii (precum aderarea țărilor respective la proiectul geopolitic alternativ euro-asiatic).

Dacă vreți, comunitățile istorice din jurul României sunt, din această perspectivă, o *centură de siguranță* a proiectului european al țărilor lor (în special Ucraina și R. Moldova), precum și o *centură de castitate* a proiectului european în aceste țări. Românii din țările vecine României apără, protejează și facilitează parcursul european al acestor țări, dau legitimitate acestui proiect european, dau plus-valoare acestui proiect, dau garanția corectitudinii proiectului european și constituie un motor geopolitic de suprație a vectorului european în competiția acestuia, vizibilă sau nu, cu proiecte geopolitice alternative (proiectul euro-asiatic, refacerea spațiului de influență post-sovietic etc.).

În terminologia geopolitică, efortul structural al unui stat pentru sprijinirea, consolidarea, chiar promovarea identității minorităților etnice de pe teritoriul său este numit *fidelizare*. Statele își *fidelizează* minoritățile etnice rezolvând nevoile acestora (intelectuale, comunitare, economice, culturale, logistice, ideologice etc.), sprijinind comunitățile și creând acestora un cadru optim și confortabil (cu notabila nuanță a eliminării oricărui risc privind *fidelizarea excesivă* prin *discriminarea pozitivă* a

minorităților în raport cu majoritatea, situație despre care experții spun că a atins cote alarmante în județele Harghita și Covasna). Fără *fidelizarea* minorităților etnice, statele din această regiune pot deveni oricând teatre de război. Exemplul *Novorossia* (tentativele de creare a unei formațiuni statale rusești mitice / ficționale pe teritoriul Ucrainei, în raioanele din estul acestei țări, prin invocarea, ca pretext, a unor măsuri anti-rusești ale decidenților de la Kiev) poate fi edificator, deși cauzele primare ale acestui fenomen transcend relațiilor inter-etnice (mai degrabă *Novorossia* reprezintă pretextul ideologic al implementării unui proiect rusesc de expansiune teritorială).

În fine, pentru că aceste comunități reprezintă *centuri de castitate* ale proiectului european al țărilor lor de proveniență, și aici funcționează (ca și în relația dintre comunitățile istorice românești și România) logica reciprocității: țările de proveniență (adopte) au obligația de a menține, consolida și promova identitatea comunității etnice românești în calitate de comunitate etnică și culturală europeană, depozitară a unor valori europene către care chiar țările respective tind. Fără acest sprijin acordat identității comunităților istorice românești, fără conștientizarea acestei paradigme, proiectul european al țărilor respective nu va fi niciodată realizat. Nu va fi niciodată legitim. Nu va fi niciodată credibil.

Dacă actualele cercuri geopolitice evolutive sunt de tip negativ (nu privilegiază coeziuni regionale, nu favorizează dialogul inter-statal, potențează tensiuni și tulburări, chiar conflicte și cataclisme), rolul geopolitic pozitiv al românilor din jurul României este să găsească evadări din cercul strâmt și tragic al geopoliticii. Împreună deopotrivă cu România și țările de proveniență (adopte). Cine vrea să iasă singur din încercuirea geopolitică actuală este un romantic fără suport. Evadarea din cercul geopolitic nu este posibilă decât prin coeziuni, prin dialog, prin răbdare, prin evitarea exceselor, prin evitarea puseelor naționaliste, prin echipă. Deocamdată, ceea ce leagă toate țările din vecinătatea României este proiectul european. Menținerea și consolidarea acestuia, protejarea acestuia de pusee, excese și tulburări geopolitice catastrofice reprezintă evadarea reală din tirania noii paradigme geopolitice turbulente.

Iar drumul spre Europa al unora din țările vecine României trece prin casele

și cimitirele românilor. Drumul spre Europa al acestora este pavat cu (de către) comunitățile românești din aceste țări. România are și ea un rol major (aș spune decisiv) în dialogul cu aceste state. Dacă nu este capabilă să adreseze către aceste țări mesaje-țintă clare, consecvente, credibile privind sprijinirea comună și reciprocă a comunităților etnice, înseamnă că își ratează rolul de a construi evadarea comună din cerc. Dacă nu are politici interne coerente, pozitive, de tip tradițional/liberal (nu în sens politic, ci ideologic, conform dihotomiei *liberal-iliberal*), loiale valorilor europene și angajamentelor asumate pe plan extern, va rata din nou rolul de a construi evadarea comună din cerc. Din perspectiva mea de interpretare, pe care mi-o asum integral, acțiunile Bucureștiului de sprijinire a comunităților românești din țările vecine prin intermediul dialogului direct cu autoritățile omologe din aceste țări nu mă conving: avem – în general – capacități reduse de a exploata acest instrument (dialogul interstatal), vectori slabi de dialog, ne lipsesc viziunea, coerența, tactul, mecanisme eficiente de exploatare a resursei umane calificate, câteodată lipsește chiar interesul real al reprezentanților noștri de a atinge sau rezolva *teme fierbinți*. În fine, nu (mai) avem o politică internă care să ne facă credibili în plan extern, o politică internă care să genereze o politică externă solidă (a se vedea aici celebrul aforism atribuit lui Nicolae Titulescu).

Am demonstrat anterior, în dese rânduri, că marile „turbulențe” geopolitice din ultima perioadă (Siria, Crimeea, Donbasul, Israelul, Iranul, Orientul Mijlociu etc.) reprezintă în fapt expresii ale tentativelor marilor actori de revizuire a actualei paradigme geopolitice globale. O politică externă a Bucureștiului, incoerentă și sincopată, deloc pro-activă (explicată parțial prin incoerența și slăbiciunile celei interne), a făcut din România în ultimii ani o țară fără viziune, fără impact (major), fără inițiative geopolitice eficiente, fără credibilitate în plan extern. În noua ordine globală/mondială nu va fi loc pentru țările mici sau fără viziune. Lumea începe să respire altfel d.p.d.v. geopolitic, iar Bucureștiul este departe de a juca o carte geopolitică proprie – fără proiect de țară, fără viziune externă, cu gâlceve permanente între împărații goi de acasă, cu „tigri” (de dezvoltare economică) inventați și cu Centenar eminent ratat.

În Anul Centenar, devine imperativă adoptarea unui *Proiect de țară* pentru România, care să confere viziune, anvergură și impact viitorului acestei Țări, un *Proiect de țară* decis de români, inclusiv de românii din jurul României, care să definească liniile strategice ale dezvoltării României, inclusiv în domeniile: consolidarea legăturilor cu românii din jurul României; sprijinirea integrării europene a țărilor din regiune; lansarea dezbaterii instituționale privind viitorul relațiilor dintre România și R. Moldova; asigurarea reciprocă a drepturilor minorităților etnice în regiune; consolidarea coeziunii interne, încrederii și eticii colective etc. Fără un proiect de țară de acest gen, este greu de imaginat o supraviețuire onorabilă a României în viitoarea paradigmă geopolitică.

În toată această perspectivă geopolitică, avem un triunghi geopolitic echilateral care trebuie să rămână stabil: România (țara istorică a comunităților românești) – comunitățile istorice românești din jurul României (la care se adaugă minoritățile etnice de pe teritoriul României) – țările de proveniență (adopte). Când triunghiul tinde să devină isoscel, pe oricare din laturile sale, evadarea comună nu va da roade. Evitarea naufragiului geopolitic comun este posibilă doar dacă triunghiul de mai sus este atent și viu.

SUMMARY

The role of the Romanian historical communities around the country for the sake of the development, modernization and national security of Romania is crucial. These communities are authentic *safety belts* for Romania, with a role of a geopolitical protector. The historical communities around Romania are not only safety belts that protect Romania from the security point of view, but also a casting cincture which defends and protects the *purity* of its politicians.

It now has become evident how the so-called *Hungarian model* in the regard of the casting cincture of the Romanians who raised around Romania to protect Bucharest, works: through open, democratic, civilized, tolerant policies promoted by the neighbouring communities of historical Romania, a protective wall is being created, which can keep Romania off the cascading effect of these geopolitical turbulences.

Generally speaking, the analytical approaches concerning the geopolitical role of the Romanian historical communities for the sake of the security and stability of Romania (alike the regional) are missing. The emphasis is being made on the ideological traditional dimension (the maintaining and development of the national identity), in expense of the geopolitical assessments.

During the Centenary year, an adoption of a certain *National project* becomes imperative for Romania, to confer a vision, a scope and an impact for the future of this Nation, a National Project designed by the Romanians, including the Romanians around Romania, to define strategic ways of the evolution of Romania, including the areas of the consolidation of the relations with Romanians around the country; to support the integration of the European countries within the region; to launch the institutional debate in regard to the future relations of Romania and the Republic of Moldova; to ensure the mutual rights of the ethnic minorities in the region; to consolidate the internal cohesion, trust and the collective ethics etc. Without a national project like this, it is hard to imagine an honorable survival of Romania in the upcoming geopolitical paradigm.

**DIMITRIE VATAMANIUC – UN EUROPENIST
BUCOVINEAN**

**Alexandru Ovidiu Vintilă
Suceava**

Profesionist al scrisului, reputat editor, monograf și bibliograf de substanță, major cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor (ulterior Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu” al Academiei Române) și la Muzeul Literaturii Române, Dimitrie Vatamaniuc a plecat dintre noi pe data de 4 iulie, lăsând în urma sa o operă impresionantă, numele său rămânând strâns legat de ediția critică *Eminescu* și de o serie incontestabilă de contribuții eminescologice fără de care marele poet ar fi fost cunoscut mult mai puțin.

Societatea Scriitorilor Bucovineni își exprimă regretul pentru dispariția sa. Ar fi împlinit pe 25 septembrie, anul acesta, frumoasa vârstă de 98 de ani. Cum scria la un moment dat Constantin Hrehor, „truda sa de miner în galeriile de aur ale manuscriselor lui Eminescu, pe mormanele de minereu stelar răscolite de Perpessicius și Al. Oprea, reevaluate prin vocea și acribia lui Z. N. Pop, C. Noica, P. Creția ori E. Simion, avea să atingă punctul culminant prin realizarea *Integralei Eminescu* în 16 masive volume”.

Spirit benedictin, de o energie extraordinară, la 90 de ani încă frecventa aproape zilnic Biblioteca Academiei Române. Editorul lui Eminescu și Maiorescu, strălucitul monografist al lui Slavici, Coșbuc, Ioan Popovici-Bănățeanul, Agârbiceanu, precum și harnicul bibliograf al lui Blaga și Argezi, își amintea Eugen Simion că îl vedea mereu însoțit, și asta la senectutea deplină, de o servietă burdușită de documente, întotdeauna preocupat de munca intelectuală. Ion Beldeanu l-a numit, pe bună dreptate, „cel mai prestigios supraveghetor și îngrijitor al volumelor academice consacrate lui Eminescu”. A crezut atât de mult în Eminescu încât a declarat, fără echivoc, că alături de *omul deplin al culturii românești* intrăm sigur în Mileniul III.

După cum se știe, născut la Sucevița, azi în județul Suceava, în 1920, s-a

simțit neconținut ca făcând parte din ceea ce înseamnă Bucovina. Nu întâmplător a întemeiat Centrul de Studii „Bucovina” din Rădăuți, azi Institutul „Bucovina”, filială a Academiei Române. Tot aici, sub atenta sa îndrumare, s-au izvodit „Analele Bucovinei”, pagini din revista „Septentrion” și tomuri din *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*. La Institut s-a simțit acasă și a avut refugiul bucovinean, fiind, cum afirma Constantin Hrehor, „mereu preocupat de prestigiul Bucovinei”. A fost răsplătit pentru munca sa cu titlul de Doctor Honoris Causa al universităților „Lucian Blaga” din Sibiu (2001) și „Ștefan cel Mare” din Suceava (2008). A fost *cetățean de onoare* al comunei Sucevița, al municipiului Rădăuți și al comunei Șiria, județul Arad. După optzeci de ani de viață și după o uriașă activitate științifică a fost numit membru de onoare al Academiei Române.

Dimitrie Vatamaniuc a avut, prin excelență, o veritabilă vocație constructivă în spațiul culturii unde a încercat să consolideze consistente instituții. A fost, și din această perspectivă un intelectual fără rest, responsabil, un spirit critic care s-a pus, fără doar și poate, în serviciul faptei, tinzând spre o împlinire culturală reală. Era, mărturisește scriitorul Constantin Hrehor, cel care a plămădit alături de cunoscutul eminescolog un volum premiat de Academia Română, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, Iași, Editura Timpul, 2010, „mai mult solitar, dar agreabil – nu lipsit de umor sănătos, țărănesc”, de o luciditate interogativă proverbială, un europenist bucovinean dedicat neamului său.

Luarea sa de poziție a fost fermă, dar în același timp echilibrată și obiectivă luând în considerare toate părțile implicate într-o anumită polemică. Pledoaria sa a vizat analiza profesionistă, relevând o limpiditate a ideilor care îl făceau de multe ori să pară în ochii unora și a altora inclement. Și asta în condițiile în care el nu își dorea să fie decât un intelectual corect. Nu o singură dată a reușit să facă lumină în desișul luxuriant al unor problematici de istorie literară imposibil de evitat. Și aici ne referim la apariția primei serii a revistei „Bucovina Literară”. Fără să intrăm în detalii, amintim că o vreme îndelungată s-a crezut, în mod eronat, că publicația cernăuțeană a apărut în 1941 și nu, cum era corect, în 1942.

Reținem, de asemenea, atitudinea morală pe care marele eminescolog ne-o lasă drept model, unul strălucit al literaturii române contemporane, reper și termen de comparație. Edificatoare pentru înțelegerea personalității lui Dimitrie Vatamaniuc sunt și mărturisirile lui Petru Creția din *Testamentul unui eminescolog*, București, Editura Humanitas, 1998: „Prezența lui D. Vatamaniuc [se referă la elaborarea ediției academice integrale *Eminescu*] a fost providențială: cunoașterea amănunțită a autorului și a epocii, îndelungata experiență a manuscriselor eminesciene, echilibrul și pătrunderea judecăților sale, tenacitatea și hărnicia lui, o disciplină de fier a muncii zilnice, smerenia cu care a acceptat soluțiile care veneau din afara ariei sale specifice de competență, capacitatea de a rezista oricăror adversități, au făcut din el un coechipier admirabil, iar voința sa neabătută a făcut posibilă ducerea la bun capăt a lucrurilor”.

Fără să spunem mai multe, limitându-ne strict la doar cele de mai sus, Dimitrie Vatamaniuc rămâne un om de cultură reper, autentic, care s-a oferit cu deplină sinceritate pe sine însuși actului creației sale. Dumnezeu să îl odihnească în Pace!

**ARON PUMUL ȘI ION G. SBIERA – AUTORII PRIMELOR
SINTEZE DE ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE LA
CERNĂUȚI**

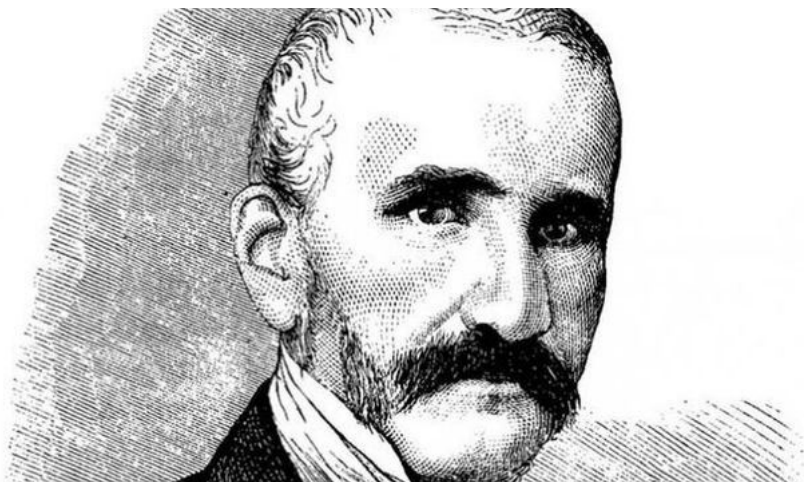
**Alexandrina Cernov*
Cernăuți**

Elevul și continuatorul activității didactice și științifice a lui Aron Pumnul, Ion G. Sbiera, scria despre profesorul său: „Am fost unul dintre cei mai dintâiu, mai de aproape, mai intimi și mai devotați învățăcei ai nemuritoriului Aron Pumnul. Toate studiile mele gimnasiale le-am săvârșit sub povăța lui; am stat în neconținut comarcu cu el. După finirea studiilor mele universitare, în anul 1861, l-am suplinut în profesoratul său; i-am succes chiar. Am locuit cu el împreună vreo trei, patru ani de zile; am avut ocaziune în timpul acesta a conversa și a disputa cu el despre felii și felii de lucrări bătaoare în sfera și direcțiunea noastră învățătoarească; l-am cunoscut dară poate mai mult, dacă nu și mai bine decât fiecare altul”¹. Sub influența activității pedagogice și, mai ales, a *Lepturariilor* lui Aron Pumnul, în Bucovina a crescut o generație nouă, o generație fanatizată în tot ce este autentic românesc, care s-a opus cu îndârjire tendințelor de germanizare, astfel s-a păstrat caracterul românesc al acestei provincii. Numărul lucrărilor pe care Pumnul le-a lăsat posterității se ridică la 35. Multe dintre ele au fost consacrate problemelor de limbă. În calitate de profesor, timp de 18 ani, a desfășurat o rodnică activitate didactică și de educație națională. A colaborat cu frații Hurmuzaki la opera de renaștere națională a românilor din Bucovina.

În 1843 a fost profesor de filozofie la Blaj, și a plecat, chiar în același an, ca bursier la Colegiul teologic „Sfânta Barbara” din Viena, unde audiază cursuri de istorie, drept, lingvistică romanică. Aron Pumnul a avut o pregătire enciclopedică: îi citește pe Aristotel, Seneca, Spinoza, Voltaire, Rousseau, Kant. Traduce din filozofii

***Alexandrina Cernov** s-a născut la 24 noiembrie 1943 în orașul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chișinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii și articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii și poeziei comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale școlare de limba și literatura română pentru școlile românești din Ucraina. Este redactor-șef la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator și director executiv al Editurii Alexandru cel Bun din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreședinte (1989) și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990 – 1994). A obținut premiul Fundației Culturale Române (București), 1994; Medalia jubiliară „Mihai Eminescu” a Ministerului Culturii din România, 2000; Ordinul Serviciul Credincios în grad de ofițer, pentru contribuția deosebită pentru propagarea literaturii române în lume, 2004; Ordinul Serviciul Credincios în grad de comandor ș.a.

Colson și Baumeister. În 1846 s-a reîntors la Blaj și își reia activitatea de profesor. Devine colaboratorul apropiat al lui Timotei Cipariu ajutându-l la editarea ziarului „Organul luminării” și mai târziu la „Învățătorul poporului”. În timpul Revoluției de la 1848 s-a aflat printre organizatorii primei adunări populare de la Blaj (18/30 aprilie 1848). El a redactat *Proclamația*, iar la adunarea din 3/15 mai a fost ales în Comitetul Permanent de la Sibiu. Urmărit și prins de autorități, reușește să evadeze și, trecând Carpații, fuge la București unde este numit de guvernul provizoriu de acolo „comisar de propagandă”. În virtutea împrejurărilor nefaste nu mai poate rămâne în Țara Românească. Pașii îl poartă spre frontiera moldo-austriacă și pe la Mamornița trece în Bucovina cu gândul de a se pune în legătură cu acei intelectuali, pe care îi cunoștea datorită colaborării lor la presa românească din Transilvania. Unul dintre aceștia era seminaristul Iraclie Porumbescu, care, surprins de ivirea lui Pumnul la

Cernăuți, îl prezintă fraților Hurmuzaki, cei mai de seamă intelectuali din Bucovina acelei vremi. Găzduit de către Hurmuzăkești, el a colaborat o perioadă de timp la ziarul „Bucovina”, apoi a fost instalat ca profesor la catedra de limba română din cadrul Liceului german de stat (Obergymnasium), înființat în capitala Bucovinei încă în anul 1808. Personalitate complexă, Aron Pumnul a trezit în sufletele tineretului studios interesul pentru istoria, limba și literatura română. El le-a deșteptat elevilor săi conștiința națională și a îngrijit ca această conștiință să rămână vie din generație în generație. A întemeiat în una din cele două case ale sale, Biblioteca învățăceilor români gimnaziști din Cernăuți, a fost primul istoric al Fondului Bisericesc din Bucovina, a avut o sănătoasă concepție pedagogică, și-a adus din plin contribuția la formarea unei tinere generații de intelectuali români în provincia aservită habsburgilor, a fost cel mai iubit profesor al lui Mihai Eminescu.

Amintirea lui Aron Pumnul a fost permanent cinstită în Bucovina. La 24 ianuarie 1866, la moartea profesorului și marelui patriot a venit „o imensă mulțime de funcționari, preoți, mari proprietari, meseriași etc. în frunte cu însuși episcopul provinciei, Eugeniu Hacman”²². În „Focea Soțietății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” au fost publicate cuvântările funebre ale lui Al. Hurmuzaki, M. Călinescu, Al. Pleșca și discursul istoricului Eudoxiu Hurmuzaki, rostit în Dieta

Bucovinei în 29 februarie 1866. Ecouri la moartea lui Aron Pumnul au apărut și în alte gazete contemporane, însă cea mai valoroasă lucrare a fost publicată imediat după moartea sa de către elevul și colaboratorul său, Ion al lui Gheorghe Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui dimpreună cu documentele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, carte de mult uitată și, din ce în ce, mai puțin cercetată. Desprindem din această lucrare principiile de alcătuire a unei istorii a literaturii române, propuse de profesor. Deși astăzi acestea sunt depășite, ele au jucat un rol important în cultivarea sentimentului național tinerilor români aflați sub dominația austro-ungară, lipsiți de posibilitatea de a avea un învățământ în limba maternă, de a cunoaște istoria și cultura poporului său. Acest studiu cuprinde documente referitoare la scrierile lui Aron Pumnul și la evoluția concepției sale ortografice, scrieri rămase în manuscrise, inclusiv cele referitoare la originea limbii române, a istoriei literaturii române, versificație și alte noțiuni teoretico-literare.

În *Prefața* volumului Ion G. Sbiera scria: „Spre a conserva pentru urmași și aceste revărsări de respect și de venerare către marele bărbat, comitetul Societății a aflat de bine ca să le publice pe toate, nu atâta pentru importanța lor literară, ci mai vârtos cu scopul de a pune istoricului și criticului la dispozițiune cât mai multe elemente din cari să-și poată forma o judecată lămurită, dreaptă și temeinică, asupra însemnătății lui Aron Pumnul. Căci, oricât s-au vorbit și s-au scris până acum despre activitatea învățătoarească, literară și politică a lui A. Pumnul, totuși nu este de ajuns spre a marca cu precisiune și acurateță și a pune în evidență întreaga lui însemnătate pentru Români în genere, și pentru desvoltarea celor din Bucovina în special. Suntem prea aproape de dânsul, de timpul în care a trăit și a lucrat, spre a-i vede cu ochi limpezi mărimea, spre a-i aprețui cum se cade meritele și a-i destina locul ce i se cuvine în rândul bărbaților iluștri care au viețuit nu pentru sine, ci pentru poporul de care s-au ținut ca fii credincioși”³. Autorul volumului, alcătuit după moartea profesorului, a încercat să expună pentru prima dată gânduri „despre timpul și direcțiunea activității eminentului profesor Aron Pumnul”.

Activitatea lui Aron Pumnul a fost discutată încă în timpul vieții și imediat după moartea sa, însă opera lui dedicată cultivării sentimentului românesc în Bucovina s-a uitat destul de repede. „Trebuie să constatăm, scria istoricul literar Constantin Loghin în cartea sa *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*⁴, că memoria lui Aron Pumnul a fost salvată de completă uitare de către elevul său Mihai Eminescu, că marele dascăl bucovinean a continuat să trăiască prin marele său elev. Se poate spune că, dacă n-ar fi fost Eminescu elevul lui Aron Pumnul, n-ar fi fost azi cel din urmă decât un simplu nume fără nici o rezonanță”. Pioasă închinare profesorului o constituie broșura *Lăcrămioarele învățăcelor: gimnaziști din Cernăuți la moartea preaiubitului lor profesor Aron Pumnul* (1866, cu tiparul lui Rudolff Eckhardt). Astăzi, amintirea despre Aron Pumnul, ca mare patriot, pedagog, istoric și filolog a fost ștearsă din memoria școlarilor, puțini dintre intelectualii îi cunosc activitatea, elanul cu care marele cărturar a cultivat în inimile elevilor săi dragostea de neam, limbă și spiritualitate românească.

O amplă lucrare care valorifică personalitatea enciclopedică a lui Aron Pumnul, semnată de cercetătorul Ilie Rad, apare de abia în 2002 la Cluj. „La această situație, explică autorul ei, a contribuit, indiscutabil, realitatea istorică apărută în urma ultimatumului sovietic din 1940, când nordul Bucovinei a fost pentru a doua oară

răpit de un imperiu hrăpăreț, cel sovietic de astă dată. După instaurarea regimului comunist în România, tot ceea ce se referea la Bucovina sau Basarabia devenise un domeniu tabu. Românii de aici nu puteau scrie despre viața unui om care aparținea și Bucovinei pierdute, iar cei de acolo nu puteau trata un subiect de natură să nască susceptibilități între state „frățești”. Așa se explică faptul că, de-a lungul unei jumătăți de veac, Aron Pumnul a fost evocat doar în calitate, oarecum neutră din punct de vedere ideologic, de lingvist (câteodată și literat), fără a se insista asupra altor preocupări esențiale ale vieții și activității sale⁵⁵.

Fiind ardelean, Aron Pumnul a trecut prin marile școli de la Blaj, Cluj și Viena. S-a pronunțat vehement împotriva „buchiilor chirilice”, afirmând că limba română scrisă cu „buchiile chirilice nu se poate mișca, acestea ferecându-i sufletul”. El considera că „buchiile” chirilice nu sunt o „haină” potrivită pentru limba română. Aron Pumnul a activat în perioada de formare a normelor ortografice ale limbii române, a înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin. El și-a spus cuvântul și în privința originii limbii române în *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbii și literelor românești*⁶; a fost adept al scrierii cu litere latine „străbunești” („Literale corespunzătoare firei limbii românești”), pornind de la principiul de bază că româna este latina „originară” și nu „derivată”. El își elaborează sistemul său ortografic, care oscilează între un etimologism temperat și un fonetism inconsecvent.

Un rol important pentru formarea intelectualilor români din Bucovina l-a avut Universitatea din Viena. Aici se întâlneau tineri din toate provinciile românești, care s-au grupat în Societatea Literară și Științifică (1864), apoi în societatea România (1868) și în 1871, la îndemnul Hurmuzăkeștilor, în Societatea Academică Social-Literară „România Jună”. Nu putem să nu amintim și influența trupei Tardini-Vlădescu care a prezentat la Cernăuți spectacole în limba română, la care nu lipseau și elevii lui Aron Pumnul. T. Ștefanelli, colegul lui Mihai Eminescu, mărturisea: „Venea publicul din toate unghiurile Bucovinei să asiste la reprezentații, iar studenții nu lipseau niciodată de la dânsle...”⁷. Au o indiscutabilă importanță pentru formarea tinerilor intelectuali cernăuțeni și eforturile lui Aron Pumnul de a obține, de la București și din partea unor cercuri transilvănene, burse pentru elevii români merituoși, la liceul unde era profesor. Apar astfel la Cernăuți factori decisivi pentru consolidarea unei intelectualități care să susțină ideile înflăcărâte ale profesorului.

La îndemnul unui grup de tineri, în frunte cu I. G. Sbiera, care absolvise Universitatea din Viena și era suplinitorul lui A. Pumnul la Catedra de Limba Română, la Cernăuți se înființează un comitet provizoriu pentru organizarea societății Reuniunea Română de Leptură (președinte Mihai Zotta, vicepreședinte Alecu Hurmuzaki și secretar I. G. Sbiera). Adunarea de constituire a societății a avut loc la 1 mai 1862. Reuniunea a stabilit legături cu societățile culturale, publicațiile și oamenii de cultură din Țara Românească și Transilvania, cu Asociațiunea Transilvăneană pentru Literatura și Cultura Poporului Român. În anul 1865, societatea bucovineană Reuniunea Română de Leptură a fost reorganizată în Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Președinte a fost ales Gheorghe (George) Hurmuzaki. Întreaga activitate se desfășura în limba română, folosindu-se doar alfabetul latin. „Prin participarea intelectualilor fruntași din toate localitățile provinciei la adunările generale, afirmă Pavel Țugui, societatea devine în realitate un fel de parlament neoficial al românilor bucovineni, în care, după cum declara însuși George Hurmuzaki, membrii sunt reprezentanții nealeși, dar firești ai neamului românesc”⁸.

Conform statutului, au fost aleși ca membri onorifici personalități din toate provinciile locuite de români: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Andrei Șaguna, Dimitrie Bolintineanu, Timotei Cipariu, Constantin Hurmuzaki, Eudoxiu Hurmuzaki, George Bariț și alții. Se hotărăște editarea unui periodic, „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, care apare la 1 martie 1866, redactor responsabil a fost ales Ambrozie Dimitrovița, iar după moartea acestuia, revista a fost condusă de I. G. Sbiera. Aici au fost publicate dările de seamă ale comitetului și procesele verbale ale Societății.

Intellectualitatea bucovineană se integrează mișcării cultural-științifice românești, în primul rând, problemelor unificării ortografiei limbii române și cercetării trecutului istoric, două obiective esențiale pentru națiunea română. Revista Societății, „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” publică aproape în fiecare număr materiale dedicate ortografiei limbii române, expunându-și opțiunea privitoare la unificarea ei. „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” publică, chiar în primul număr, articolul profesorului Aron Pumnul *Scurtă privire asupra gramticii*⁹. În aceeași revistă se anunță apariția primei părți a gramaticii limbii române: „Spre sfârșitul anului trecut 1864 a ieșit de sub tipar la editura cărților de școală în Viena întâia parte a *Gramaticii limbii române* de domnul profesor gimnazial Aron Pumnul în limba germană, întocmită pentru școalele de clasa mijlocie. Cu această carte nu numai a crescut și s-a mărit tezaurul literariu de mijloace spre cultivarea limbii române, ci s-a și înfrumusețat prin ea cu un ornament nou și de mare preț. Pe lângă o alcătuire foarte sistematică, cuprinzătoare trebui să atribuim autorului acestei gramatici și meritata laudă pentru tratarea cu totul științifică în partea introductivă despre adevărata numire a limbii, despre elemente, firea sunetelor, regulilor ortografice și despre tonul cuvintelor”.

Sunt remarcabile articolele lui I. G. Sbiera, care a continuat studiile profesorului său dedicate ortografiei limbii române: *În cauza unificării ortografiilor române, Încă ceva în cauza unificării ortografiilor române, Ortografia limbii române în dezvoltarea ei istorică*¹⁰. G. Hurmuzaki publică în aceeași revistă articolul *Unificarea ortografiilor române. Societățile literare*¹¹. El a propus spre dezbateră în paginile „Foi...” punctul de vedere al Direcțiunii Asociației Naționale din Arad pentru Cultura Poporului Român în legătură cu unificarea scrierii limbii române în baza principiului etimologic. Punctul de vedere al bucovinenilor era însă diferit de cel al arădenilor. În studiul *În cauza unificării ortografiei române*, I. G. Sbiera combate concepția etimologiștilor arădeni cu argumentele fonetismului promovat de Aron Pumnul. În intervenția lui Vasile Bumbac *Încă ceva în cauza unificării ortografiei române* autorul se pronunță împotriva etimologismului. În luna iunie 1865 Societatea bucovinenilor propune convocarea unei conferințe a reprezentanților tuturor societăților românești din Austro-Ungaria și Țara Românească pentru a discuta și a stabili principiile scrierii românești. Astfel, prin Aron Pumnul, Ion G. Sbiera și Gheorghe Hurmuzaki, problema unificării ortografiei limbii române a fost pentru prima dată discutată și promovată în revista „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”. A fost o concluzie logică care a reieșit din polemica celor două societăți din Bucovina și Transilvania, polemică care se încheie cu răspunsul oficial al Societății bucovinene, tipărit în nr. 11 al „Foi...”: „Credem că nu se va afla român bun și fiu sincer al națiunii, carele să cheme blăstemul ei asupra bărbaților care vor putea și nu vor voi a contribui spre a se delătura dezbinarea amenințătoare în sânul limbii române”.

La sfârșitul anului 1865 apare și articolul lui Titu Maiorescu *Despre scrierea limbei române* (în patru părți, partea a patra apare de abia în 1873), primită cu entuziasm de către bucovineni. „Din motive inexplicabile, subliniază Pavel Țugui, tânărul rector al Universității din Iași nu pomenește nici un cuvânt, în cartea lui din 1866, despre sistemul ortografic propus de Societatea bucovineană, cu toate că, de-a lungul anului 1865, apăruseră în *Foaia Societății*... din Cernăuți cinci materiale referitoare la sistemul ortografic fonetic, susținut de comitetul Societății pentru Cultura și Literatura română în Bucovina”. Am arătat în altă parte că propunerile bucovinene au fost publicate cu mult înainte de apariția lucrărilor lui Titu Maiorescu – *Despre*

Casa lui Aron Pumnul din Cernăuți

scrierea limbei române. Constatarea reală trebui înregistrată de toți specialiștii onești, mai ales că unele dintre soluțiile propuse de Societatea bucovineană (I. G. Sbiera) sunt reluate de mentorul „Junimei”¹².

Cercetător fidel al istoriei culturii și științei românești în Bucovina, prof. dr. Pavel Țugui, susține pe bună dreptate că „polemica dintre cele două societăți a contribuit la luarea hotărârii de către oficialitățile de la București de a lua măsuri energice cu privire la problemele ortografice. Astfel, în „Buletinul instrucțiunii publice” din București apare un amplu articol, care se pronunță pentru unificarea ortografiilor și evidențiază încercarea, în acest sens, a celor două Societăți Culturale din Arad și Bucovina”¹³. Gheorghe Hurmuzaki răspunde cu entuziasm acestei inițiative și publică în „Foaea Soțietății...” (nr. 1, 1866) studiul *Stabilirea ortografiei: cea mai nouă gramatică și cel mai mare dicționar de limba română*, în care precizează că cele două societăți „... au exprimat în public cu toată căldura dorința de a se însoți și Principatele, prin buna și libera lor plecare, la lucrările comisiunii filologice...”¹⁴. Pornind de la inițiativa societăților literare românești din Austria, la București se organizează Societatea Literară Română. *Referatul* ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice C. A. Rosetti și *Regulamentul* pentru înființarea Societății

Litere Române apare la 1 aprilie 1866. Aceste importante documente au fost publicate în „Focea Soțietății...” cu o prefață scrisă de Gheorghe Hurmuzaki¹⁵.

La înființarea Societății Literare Române au fost numiți doi membri bucovineni, Alecu Hurmuzaki și dr. A. Dimitrovița, ulterior, după refuzul acestuia din cauza bolii, este numit membru al Societății I. G. Sbiera. Din revista societății bucovinene reiese că frații Hurmuzaki și colaboratorii lor „prin incitarea polemicii împotriva etimologiștilor ardeleni și prin formularea propunerii de a se organiza o societate filologică cu caracter național, împuternicită să ia decizii cu privire la unificarea ortografiei, au jucat un rol însemnat în pregătirea hotărârilor guvernului din București de a înființa Societatea Literară Română”¹⁶. În numărul din iulie 1866 citim: „La încheierea Foaei ne-a venit la mână opul: *Despre scrierea limbei române*, de Titu Maiorescu, Iassi, 1866, despre care știam că se află sub tipari. Deci, cu privire la Adunarea literaților români din toate provinciile române spre unificarea scrierei limbei române din toate provinciile române ne ținem datori de a înștiința în acest număr încă ieșirea acestui op însemnat”¹⁷. Meritul incontestabil al intelectualilor bucovineni a constat în faptul că ei au reușit să depășească spiritul provincial și să elaboreze concepții și opinii constructive pentru realizarea unificării ortografiei. Un rol important în acest sens îi revine lui I. G. Sbiera, care a atras atenția și asupra unor tendințe locale, subiective care ar putea duce la „separatism lingvistic”¹⁸.

Pavel Țugui susține că, începând cu anii 1848-1849, în Bucovina s-a configurat o perioadă istorică care favorizează apariției unei școli filologice bucovinene, susținută de intelectuali formați la universitățile din Austro-Ungria¹⁹. Bucovina îi găzduiește în casa ospitalieră a lui Doxaki Hurmuzaki pe revoluționarii români din Transilvania, Moldova și Țara Românească, printre care și Aron Pumnul. De fapt, atunci începe „marea unire”. Istoricul bucovinean, Ilie Luceac scria în acest sens că activitatea refugiaților moldoveni și transilvăneni a creat premise ideologice și culturale pentru apariția ziarului „Bucovina”. De altfel, „Bucovina” a avut colaboratori străluciți, cum au fost Costache Conachi, Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Pogor, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Cârlova, dintre munteni și moldoveni, Andrei Mureșianu, Aron Pumnul, Gheorghe Bariț dintre ardeleni²⁰.

Constatăm că exista o legătură permanentă între românii din Imperiul Austro-Ungar, Moldova și Țara Românească. „Revoluționarii transilvăneni refugiați la Cernăuți, scria Cocuz V. Ioan în *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, între care Timotei Cipriu, Iacob Bologa, Grigore Mihali, dar cu deosebire Aron Pumnul și Gheorghe Bariț, și-au adus prin activitatea desfășurată în cadrul redacției ziarului („Bucovina” – n.n.) o importantă contribuție la dezvoltarea legăturilor Bucovinei cu Transilvania. Astfel, Aron Pumnul insera în revista „Bucovina” articole și note privitoare la viața politică și culturală a românilor ardeleni, în timp ce Bariț publica în „Gazeta de Transilvania” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură” articole referitoare la românii bucovineni”²¹.

Aron Pumnul semnează încă în paginile ziarului „Bucovina” un studiu dedicat limbii române: *Neatârnnarea limbei românesce cu dezvoltarea sa, și modul de a o scrie (închinată junimei române)*. Adept al teoriilor filologice latiniste ale lui Timotei Cipriu, Aron Pumnul, stabilit la Cernăuți, renunță ulterior la normele ortografice susținute în prima lucrare scrisă în 1845 și concepe un sistem propriu de scriere. Acesta este sistematizat în lucrarea *Convorbire între tată și între fiul lui asupra*

limbei și literelor românești și în alte lucrări publicate postum de către I. G. Sbiera în volumul omagial *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare* apărut în 1889. Ca și contemporanii săi de la Școala Ardeleană, Aron Pumnul „a fost victima unei utopii”. „Dacă concepțiile lui Pumnul, scrie Pavel Țugui, despre evoluția limbii române și aplicarea abuzivă a legilor fonetice depășite istoric au fost repudiate de mulți contemporani, purismul său românesc devenind o curiozitate în istoria lingvisticii românești, opiniile și regulile lui privitoare la introducerea scrierii limbii române cu litere latine reprezintă embrionul teoretic și practic al fonetismului românesc, principiu ce constituie temelia sistemului ortografiei române contemporane pentru eternitate.

Mormântul lui Aron Pumnul din cimitirul orașului Cernăuți

Oricât s-ar opinti unii să eludeze această realitate din istoria lingvisticii românești, concepțiile și soluțiile oferite de Aron Pumnul, în jurul anului 1860 la Cernăuți, referitoare la adoptarea în scrierea limbii române cu alfabetul latin, au fost esențiale și fundamentale, ele inspirând ideile despre ortografia fonetică atât lui Titu Maiorescu cât și urmașilor acestuia. Trebuie să menționăm că până în deceniile șase și șapte din secolul nostru (XX – n.n.), lingviștii români au ignorat contribuția fundamentală a fonetismului bucovinean a lui Aron Pumnul, a elevului acestuia I. G. Sbiera, a Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina la cristalizarea sistemului ortografic românesc modern²²².

Ca profesor, Aron Pumnul și-a inaugurat cursurile de limba română la Cernăuți la 28 februarie 1849, unde a predat 17 ani. Ion G. Sbiera își amintea despre profesorul său: „Chiar de la prima sa apariție la catedră, Aron Pumnul a fărmeceat inimile auzitorilor”. Aron Pumnul a fost un strălucit dascăl, autor de manuale, promotor al unor concepții lingvistice referitoare la ortografia și evoluția limbii române, publicând importante studii dedicate literaturii române. Când gimnaziul din Cernăuți s-a transformat într-un liceu cu 8 clase, Aron Pumnul a fost obligat să predea doar 5 ore pe săptămână. „El însă, scrie I. G. Sbiera, (...) a continuat să propună graiul românesc în toate clasele noului gimnaziu superior și să extindă numărul orelor pe săptămână de la cinci obligatorii la 16²²³. Când și-a început activitatea la catedră, Aron Pumnul nu a avut la îndemână nici o gramatică a limbii române sau carte de

literatură română. Elevul său Teodor Ștefanelli în amintirile despre Mihai Eminescu scria: „Pe acea vreme, noi elevii din liceu, nu aveam o gramatică românească tipărită, ci învățam după dictatul profesorilor. Eminescu își căpătase scriptele de la Pumnul și-și prescrisese astfel gramatica. Colegii lui Eminescu împrumutau deci adese manuscrisul său ca să-și prescrie și ei gramatica, și el le împrumuta fără greutate acest manuscris, cu condiția să nu-i îndoie colțurile filelor, adică să nu-i facă Eselssohren (urechi de măgar, germ.)”²⁴.

Cu deosebit elan, Aron Pumnul s-a angajat la elaborarea și editarea *Lepturariului românesc* care cuprinde un bogat material informativ despre scriitorii români, fiind prima antologie a scrisului românesc. El a scris 8 manuale, cunoscute sub numele *Lepturare*. Titlul lor general era: *Lepturariu rumînesc cules de'n scriptori rumîni pre'n Comisiunea denumită de cătră naltul Ministeriu al învățămîntului așăzat spre folosința învățăceilor...* de Aron Pumnul, profesoriu de limba și literatura romînă în gimnasiul plinariu de'n Cernăuți, tom, Viena, la editura cărților școlastice între 1862 – 1865 (și anume 4 tomuri în 6 părți).

Aron Pumnul publică *Lepturile* începând cu anul 1862 (Tom I, pentru cl. I-a și a II-a apărut în 1862, 272 p.; Tom II, partea a I-a, pentru cl. a III-a, anul 1863, 202 p.; Tom II, partea a II-a pt. cl. a IV-a, anul 1863, 274 p.; Tom III, pt. clasa a VI-a, anul 1862, 532 p.; Tom IV, partea I-a, pt. cl. a VII-a, anul 1864, 416 p.; Tom IV, partea a II-a, pt. cl. a VIII-a, 324 p. În total 2020 de pagini). Toate manualele au apărut la editura cărților școlare din Viena, tipărite în tipografia „Curții și a Statului” și doar ultimele două cărți au fost tipărite pe cheltuiala Fondului Bisericesc Greco-Ortodox al Bucovinei. Întreaga muncă a aparținut numai lui Aron Pumnul.

Prin această vastă lucrare el se impune ca istoric literar, elaborând o didactică proprie. *Lepturariul* este un manual de istorie a literaturii române, destinat învățăceilor din teritoriile austro-ungare, scop care a determinat și selecția scriitorilor, despre care a avut numai cuvinte de laudă. El nu-i critică chiar și pe „scriptorii” fără valoare estetică, evidențiind însă activitatea lor națională și patriotică, introducând, alături de nume de rezonanță precum Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Ioan Heliade Rădulescu etc., și scriitori ocazionali, numele cărora se cunoaște astăzi doar din *Lepturariile* lui Aron Pumnul. Unii dintre ei sunt cunoscuți și din poezia *Epigonii* a lui Mihai Eminescu.

Aron Pumnul i-a trimis lui Titu Maiorescu, încă în 1864, trei volume ale *Lepturariului*. Ilie Rad consideră că Aron Pumnul „ar fi dorit, desigur, ca ele să aibă o difuzare mai largă”. Maiorescu respinge, însă, această sugestie, motivând refuzul său de a introduce în gimnazii astfel: „Cât despre prețioasa și migăloasa d-voastră carte, noi, adecă Comitetul de Inspecțiune Școlară pentru fosta Moldovă (compus din V. Alesandrescu, G. Mîrzescu, O. Teodori, N. Culianu și din mine), am stăruit îndată să fie introdus în gimnaziile noastre. Dar trebuie să știți, d-le, că la noi nu se învață rumânește în gimnaziu. Programul zice: „limba latină în comparare cu cea rumână” – din cele 7 clase gimnaziale îi dă pentru toate clasele numai 33 ore pe săptămână, așa încât nu se învață nici latinește nici rumânește”²⁵.

Titu Maiorescu a criticat nu numai limba, dar și metodologia *Lepturariului*, considerând că Pumnul a confundat „cantitatea cu calitatea”, el critică notițele biografice ale unor astfel de scriitori ca Ion Pralea, Daniil Scavinschi etc., făcând abstracție de faptul că Pumnul avea ca scop prioritar să creeze, în condițiile unei

provincii austriece anexate, un volum patriotic și nu a făcut o selecție estetică exigentă a scriitorilor. *Lepturariul* fusese destinat învățăceilor dintr-un gimnaziu austriac, iar autorul lui dorea ca aceștia să citească cât mai mult românește. Iacob Negruzzi scria în acest sens: „Când ieu în mână pe Daniil Scavinschi, sau pe Beldiman, sau pe Alecu Donici, sau cine ar fi din cei vechi, cu toată lipsa lor de instrucțiune, cu toată neadâncimea simțirei sau cugetărei, cu toată lipsa de gust estetic chiar pentru formă, dacă nu am totdeauna mulțămire, cel puțin nu simt nemulțămire, pe când dacă ieu pe toți modernii, Hajdeu, Alexandru-Urechie, Dunca, Grandea și tutti quanti simt de la întâia linie dezgust ce nu pot descrie”²⁶.

Sunt memorabile cuvintele lui Mihai Eminescu despre însemnătatea *Lepturariilor* lui Aron Pumnul: „Nu râdeți, domnilor de *Lepturariu*. Dacă a exagerat în laude asupra unor oameni ce nu mai sunt, apoi aceia, mulți din ei, au fost pioneri perseverenți ai naționalității și ai românismului, care însă, dacă nu erau genii, erau cel puțin oameni de o erudițiune vastă, așa precum nu există în capetele junilor noștri”²⁶. Într-o altă lucrare (*Austro-Ungaria. Cărți românești interzise pentru Ungaria*), Eminescu va urmări soarta *Lepturariilor*, care se numărau printre cărțile românești interzise în Transilvania și Ungaria, „ca să se vadă cum gospodăresc frații maghiari cu naționalitățile în școlile de pe teritoriul fericitului regat al Sfântului Ștefan”. Poetul precizează în continuare: „Între cărțile românești, vedem figurând chiar cartea de lectură a lui Pumnul, aprobată de ministerul din Viena și tipărită în chiar Tipografia statului. Dar ceea ce la Viena nu-i periculos, în Ungaria e, din contra, un sâmbure de distrugere a statului unguresc, când, precum se știe, *Lepturariul*, în aparență inocent, al lui Pumnul îi oprește pe românii din Transilvania și Ungaria de-a se face maghiari”²⁷. În polemica cu Dimitrie Petrino, Eminescu îl susține pe Pumnul, numindu-l „nemuritor și mare”, argumentând că el „e personificarea unui principiu, sufletul – nemuritor neapărat – care a dat consistență națională maselor și a făcut din ele o națiune”²⁸. Aceste aprecieri pot fi considerate și ca răspuns la critica lui Titu Maiorescu la alcătuirea didactică a *Lepturariului*.

Nu scrie despre însemnătatea lor pentru formarea poetului și a generației lui în Bucovina nici George Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (București, 1941), în care a acordat, nepermis de puțină informație despre Aron Pumnul, constatând că între profesorii români, în afară de „popa Veniamin Iliuț”, care „pârlea”, se remarcă Aron Pumnul. „Era un mare patriot care înlesnea copiilor citirea de cărți românești și se purta prietenos cu studenții, cu care bătea chiar mingea. Eminescu îl iubea în chip deosebit, îi devoră *Lepturariul* cu toate ciudățeniile lui”²⁹. Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în lucrarea *O ipoteză cu privire la „Epigonii”* menționează că pentru Eminescu *Lepturariul* a fost cartea care l-a învățat să cunoască și să iubească producția poetică a predecesorilor săi, mai mari sau mai mici, iar *Epigonii*, cum bine se știe, este o adevărată apărare a *Lepturariului*, atacat în *Observațiile polemice* ale lui T. Maiorescu³⁰.

Mihai Eminescu, ca cel mai iubit dintre învățăceii lui Pumnul, avea acces și la manuscrisele profesorului său, manuscrise care au fost publicate de abia după moartea lui de către un alt renumit elev al său, Ion G. Sbiera în *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documentele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnaziul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*. În *Cursul de literatură* a publicat și capitolul *Forma den afară a poeziei române* în care sunt prezentate elemente de prozodie în

subcapitolele: „Poezia și felurile ei, elementele formei den afară a poesiei, măsura încheieturilor (a silabelor – n.n.), nălțimea și josimea încheieturilor în cuvinte de mai multe încheieturi, piciorul, versul sau șirul viersual, însușietățile versurilor mari și mici, felurile viersurilor în privința cădinței ori a țărniciciunii (a rimei – n.n.), întorsura”. Prin urmare, Eminescu a cunoscut primele elemente de prozodie tot de la profesorul Aron Pumnul.

Poezia *Epigonii* a apărut în 15 august 1870 în „Convorbiri literare” la doar cinci ani de la moartea lui Aron Pumnul. Ceea ce ne uimește însă până astăzi este admirabila orientare a tânărului poet în istoria literaturii române. De unde cunoștea atât de bine literatura română? Este evidentă influența *Lepturariilor*, precum și a cărților citite în biblioteca profesorului, pe care o și îngrijea într-o perioadă. Chiar de la primul vers „Când privesc zilele de-aur a scripturilor române...” cuvântul *scriptură* este folosit în sensul de literatură. Pentru prima dată întâlnim acest cuvânt în studiul lui Aron Pumnul *Curs de literatură română*, publicat de către I. G. Sbiera după moartea profesorului, din care citim că literatura românească înseamnă „cuprinsul tuturor scriptelor câte s-au făcut în limba românească. Fiind literatura cuprinsul tuturor scriptelor românesci, se poate numi drept românesce cu mult mai nimerit *scriptură*, pentru că *scriptură* înseamnă cuprinsul tuturor scriptelor. Literatura sau *scriptura* românească, ca știință, are să înfațișeze într-un șir bine așezat, chiar, și lămurit, toate acelea ce s-au scris sau s-au tipărit în limba românească, de când a început a se scrie într-înșă sau a se tipări, până în zilele noastre”.

În concepția lui Aron Pumnul „*scriptura* românească fapt că se începe cu anul den carele se află vreo carte românească scrisă seau tipărită; cu toate acestea nu se poate susține că ea nu s-ar întinde și mai departe în anii mai timpurii...”³¹. El propune prima periodizare a literaturii române: prima perioadă – 1433-1780; a doua – 1780-1828; a treia – 1828-1850. Tot în acest capitol Aron Pumnul își expune conceptul unei istorii a literaturii române, care a fost ulterior dezvoltat și aplicat de către I. G. Sbiera. Pentru a înțelege mai ușor ce este literatura, trebuie să se înțeleagă, consideră Pumnul, care este „*scriptura* limbei române”, vechimea ei, înrudirea cu alte limbi. El include între limbile înrudite cu limba română italiana, spaniola, portugheza, franceza, și provensala. Capitolul reprezintă o analiză a originilor limbilor romanice și denotă o cunoaștere profundă a studiilor romaniștilor din acea vreme. El analizează părerile cronicarilor despre latinitatea limbii române și explică motivele folosirii în biserică a limbii slavone: „Așadar neci era cu puțință, neci era vero causă ca să se scoată limba românească den biserică și să se întruducă în locul ei cea veche slavencă neînțeleasă de nime den popor. Afară de acestea ni mai spun și analiștii moldavi, și anume Ureche, că Alesandru, principele Moldav (carele a domnit dela 1401-1433), având în țară lipsă mare de preoți și de cărți bisericești, a trimis la Ohrida să aducă; apoi de la Ohrida n-a adus de bună samă, preuți și cărți românesci, ci slăvesci de care era pe-acolo. Tot acest principe Alesandru întemeia la Suceava școală de drepturi după muștra celei din Constantiniana (Constantinopolea), în care se prepuneau drepturile numite basilicale; asemenea înființă și școală teologică în limba greacă, latină și vechie slavecă. Ce se va fi făcut den școalele acestea, nu se mai scie, că ce nu mai vine pomenință despre ele în decurs de 129 de ani, adică până sub Iacob Despot (1562-1564), carele întemeia universitate la Cotnariu, aducând pe cei mai învățați profesori den Germania și Polonia, precum Caspar Poțer den Virttemberg și pre Ioachim Rîteca, matematicianul den Crecovia. Despre astă universitate ear nu mai

aflăm nemică până peste 66 de ani, sub Vasile Lupu (1634-1654), carele întemeia în Iași școala drepturală și școala (grămătească) limbistică și teologică, slăvească românească³². Urmează un curs de literatură veche expus în contextul evenimentelor și a personalităților istorice.

Istoricul literar Constantin Loghin, în lucrarea citată *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*, face o analiză comparativă a scriitorilor din *Epigonii* cu caracteristicile făcute de Aron Pumnul în *Lepturarii*. Printre numele scriitorilor din *Epigonii* vom prezenta doar câteva. „Cichindeal – gură de aur” – epitetul „gură de aur” putea fi inspirat doar din biografia entuziastă pe care poetul o citise din manualul lui Aron Pumnul; „Mumulean glas de durere” – notele biografice (trei pagini) din *Lepturarii* sunt reproduse după Eliade, care susținea că Mumuleanu „dacă ar fi trăit sau dacă grijile și necazurile sale l-ar fi lăsat să poată a-și cerceta și îngriji pe unde și unde lucrările sale sau a se sfătui cu prietenii săi, apoi scrierile astea de pe urmă (e vorba de poeziile influențate de Lamartine) ar fi fost un cap de operă de închipuință firească și un model pentru mulți rumâni”. Aron Pumnul publică în *Lepturarii* o poezie lungă din trei părți: *Plângerea și tânguirea patriei; Blăstăm pentru nelegiuirea lor și Rugăciune pentru a sa scăpare*. „Prale, firea cea întoarsă” este născut în Basarabia, în satul Volcinețul-Răzeși, în târgul Sorocei. Pumnul scrie că „a fost un bărbat genial și ciudat în felul său; cu un spirit plin de artele frumoase; poet, muzician, arhitect, croitor, ciubotar și aflător de lucruri noi; spiritul lui ținea la universalitate, ca probă ne poate servi unlitere (alfabet), ce făcuse cu cifre universale, cum sunt numerii arabisici, ca să se citească în toate limbile cu aceiași însemnătate; – cunoștea și limba greacă veche; la 1819 călătorește la Peterburg cu episcopul Varlaam, când s-a tipărit acolo biblia românească a lui Clain și Micul; – a compus toată psaltirea în versuri, nu prea nimerite după măsura poetică, și după curățenia limbii; a viețuit la Iași, unde a repausat, după spusa unui nepot al lui, pe la anul 1847”. Presupunem că Eminescu a citit în întregime *Psaltirea în versuri* care se afla în biblioteca gimnaziștilor. În continuare poetul îi amintește pe: „Daniil cel trist și mic”, „Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară”, „Cantemir croind la planuri de cuțite și pahară” etc. Ne vom opri doar la un fragment din biografia lui Dimitrie Cantemir: „Domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir, după departul său din Moldova, a fost cel mai credincios, mai folositor și mai priincios sfetnic al lui Petru cel Mare, în trebile politice și luminării Rusiei; el a fost întemeietorul academiei științelor în Rusia, al căreia așezăminte și statute le-a făcut după planul marelui filosof Leibnitū. Învățătura cea înaltă a principelui Cantemir, sentimentele lui cele nobile, zelul lui spre înaintarea științelor și nemărginita lui iubire, ce a avut-o către națiunea noastră română sufla cu înfocare din numeroasele lui produse literare, carile au fost și sunt încă și astăzi laudate cu gura în toată lumea învățată³³”.

Ion G. Sbiera, elevul și continuatorul lui Aron Pumnul și-a făcut studiile primare la Rădăuți, cele gimnaziale la Cernăuți, iar cele universitare (Drept și Filosofie) – la Viena. Sub influența profesorului și prietenului său Aron Pumnul și a lui Alecu Hurmuzaki, Ion G. Sbiera s-a concentrat asupra problemelor de istorie, cultură și literatură română. În cartea sa autobiografică *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului* pe care o iscălește astfel: dr. Ion G. Sbiera, profesor universitar la Cernăuți, membru al Academiei Române, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale etc., autorul, în capitolul *Moartea lui Aron*

Pumnul a scris cu mult respect și admirație despre influența profesorului său: „Vorbeam adeseori cu el; mă informa despre caracterele oamenilor în lupta lor pentru un traiu bun și plăcut; îmi spunea că nu trebuie să mă aștept din partea lor de nici un sprijin și ajutoriu dezinteresat; să caut să fiu întru toate cu precauțiune și cu multă prudentă; să am încredere numai în Dumnezeu și în puterile proprii redeșteptate de El; mă îmbărbăta neîncetat pentru lupta ce mă aștepta, și-mi da de grijă să nu mă dau abătut din calea pornită, și să nu-mi părăsesc patria, decât doară când nu mai voiu putea exista cu folos în ea. Și de soția sa nu uita să o recomande îngrijirii și respectului Românilor, fiindcă și ea mult a grijit de el. Cunoșteam

Ion G. Sbiera

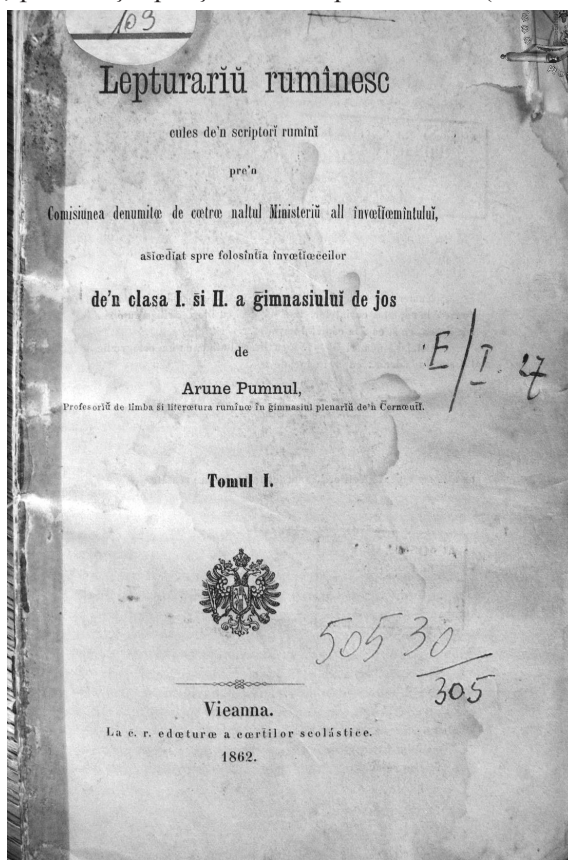
că bunul și iubitul meu profesor își făcea prin toate acestea testamentul intelectual, și de aceea ieșeam de la el cu inima înfrântă”³⁴.

Aron Pumnul, „ilustrul și neuitatul prim profesor de la prima catedră de limba și literatura românească în Bucovina”, a fost înmormântat „cu o deosebită pompă și cu un public neobicinuit de numeros”. În capitolul *Chemarea unui profesor* din cartea *Familia Sbiera...*, amintită mai sus, autorul scrie despre Aron Pumnul ca despre „un perfect model” pe care a căutat să-l imite, să comunice cu el și să caute să continue opera începută de acesta. „După un an de zile, scria Sbiera, mă strămutaiu chiar la el cu costul și cortelul, deși locuia foarte departe și într-o stradă glodoasă, numai ca să ni putem împărtăși unul altuia vederile mai cu înlesnire, să ne punem în conțelegere, și eu să mă lămuresc mai tare asupra multor cestiuni, precum de învățământ, așa și de metodă. Discutam deci foarte adeseori împreună despre toate lucrurile ce ne interesau”³⁵. Prin lucrările sale, consacrate istoriei și literaturii Ion G. Sbiera a continuat activitatea didactică și cea de autor de manuale a lui Aron Pumnul. A fost un discipol perfect al profesorului său. Toate prelegerile au fost susținute în limba română. În capitolul *Cărți didactice pentru școli secundare* Sbiera face o prezentare a *Lepturarilor* lui Aron Pumnul, pe care le consideră că au fost concepute „cu multă iscusință și cu mare pricepere; el avea în vedere nu numai lărgirea cunoștințelor tinerimii școlare, dar și creșterea ei religioasă, morală, patriotică și națională. Aceste cărți erau pe atunci, unicul op în care tânărul putea afla cunoștinți istorice și literare; în ele găsia, în esință pe toți scriitorii mai însemnați...”³⁶.

În 1862, Ion G. Sbiera a participat la organizarea „Reuniunii de Leptură” din Cernăuți, numărându-se printre fondatorii „Foi Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”. El a publicat activ și în presa vremii („Almanahul Social-Literar România Jună”; „Arhiva”; „Familia”; „Gazeta de Transilvania” etc.). În revista

„Foaea Societății...”, în calitate de redactor a publicat două materiale importante referitoare la istoria literaturii române, *Ochiri*, în care a făcut bilanțurile asupra anilor 1866 și 1867. Pornind de la ideea necesității cunoașterii temeinice a faptelor literare din toate provinciile românești, idee lansată de profesorul Aron Pumnul, Sbiera susține principiul unității culturii și literaturii române ca axiomă metodologică, pe care a promovat-o în toate scrierile sale. În articolul *Ochiri pe anul 1866*, el analizează teatrul lui Vasile Alecsandri, pe care îl numește „rege al poeziei”, expresie preluată de Dimitrie Petrino, iar mai târziu de Mihai Eminescu în poezia *Epigonii* („Ș-acel rege al poeziei, vecinic tânăr și frice...”). Și în *Ochiri pe anul 1867* Sbiera continuă să scrie despre dramaturgia lui Alecsandri, calificându-l ca fiind cel mai mare scriitor român în epocă. Ambele materiale denotă o bună cunoaștere a literaturii atât a moldovenilor, cât și a muntenilor. El prezintă scrierile lui Iacob Negruzzi, Dimitrie Petrino, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac și alții, apreciază activitatea științifică și literară a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, subliniază faptul, că în 1866 se afirmă încă tânărul Titu Maiorescu, în general, expune și unele observații critice despre mișcarea literară la români. Pavel Țugui afirmă că scrierile critice ale lui Sbiera „apar înainte de scrierile maioresciene și relevă o conștiință mai largă a spiritului critic în cultura română. După Sbiera, scrie în continuare Țugui, cauza unor asemenea stări de lucruri rezidă în <prea multă dezbinare și ceartă politică, precum și apariția în Principatele Unite (vechiul regat) a 40 de ziare politice și editarea numai a șapte reviste literare, cu toate că Principatele trebuie să fie focarul inteligenței și a culturii naționale...>”. Sbiera a cunoscut în profunzime evenimentele literare românești, activitatea societății „Junimea” de la Iași și aparițiile editoriale din Principate.

Discipol al lui Aron Pumnul, Ion G. Sbiera a fost nu numai suplinitor al acestuia la catedră, el a continuat și a dezvoltat în scrierile sale concepțiile și metodologia pumnuleană în redactarea a două lucrări valoroase de istorie literară, în studiile sale monografice și edițiile științifice, precum și în comunicările sale cu problematică culturală. Astfel formarea intelectualului I.G. Sbiera a avut loc în împrejurări istorice prielnice. Rolul lui activ în ceea ce privește scrierea limbii române literare și a studiilor de istorie

literară este încă puțin studiat și popularizat. Trebuie să menționăm aici monografia cercetătoarei sucevene, Alis Niculică, *Ion G. Sbiera – viața și opera*, lucrare apărută la Suceava, care este primul pas în recuperarea moștenirii culturale a profesorului și savantului bucovinean. Arhivele cercetătorilor bucovineni ne relevă contribuția lui esențială în dezvoltarea culturii române moderne, astăzi insuficient cunoscută.

Este importat să studiem experiența cărturarilor bucovineni în alcătuirea istoriei literaturii române, începând de la Aron Pumnul și Ion G. Sbiera. Mulți dintre ei cu studii temeinice la Viena, au înlesnit inițierea în filosofia și cultura vremii, cunoașterea conceptelor de valoare și a modelelor unor cercetări de teorie literară, a principiilor teoretice în domeniul cercetării literaturii. În cursul său de literatură română, ținut la universitatea cernăuțeană, Sbiera s-a orientat după *Lepturariile* lui Aron Pumnul. El a publicat în „Foaia Societății...” prima parte a cursului de literatură cu titlul *Studii istorice literare*, dedicat epocii vechi. Lui îi aparține și studiul dedicat lui Grigore Ureche. Știm că și A. Pumnul și-a început *Lepturariu* cu prezentarea cronicarilor.

În concepția lui Sbiera, istoria literaturii române trebuie să fie o sinteză a tuturor „monumentelor literare ale românilor, având drept scop expunerea sistematică și cronologică a produselor literare, scrise sau nescrise, ale unui popor, cari au venit la conștiința noastră, să arate cauzele care au înlesnit și au împiedicat sau târâgănat înmulțirea lor; direcția operelor, valoarea lor, înrâurirea exercitată asupra societății și culturii...” Pavel Țuguș subliniază faptul că Sbiera, în mod surprinzător pentru acea vreme, susținea ideea „privitoare la relația dintre literatură și istorie, aceasta din urmă putând stimula sau târâgăna apariția operelor de valoare...”.

Profesorul bucovinean a conturat condițiile necesare pentru scrierea unei istorii a literaturii. În primul rând, el scrie despre necesitatea unor surse informative ca biblioteci dotate cu cărți adecvate și bibliografii, apariția unor periodice literare, studii și monografii, libertatea de gândire și respectarea principiului periodizării.

Prin Aron Pumnul și discipolul său Ion G. Sbiera la Cernăuți a început afirmarea unei școli de istorie literară, care a pus bazele unei metodologii, a elaborat ideea necesității cunoașterii tuturor faptelor literare la români, a formulat principiul periodizării fenomenului literar și cultural. Chiar dacă aceste principii astăzi sunt depășite, ele sunt valoroase și interesante și pot sta la baza scrierii unei monografii a literaturii române în Bucovina.

Astăzi noi nu cunoaștem manuscrisele prelegerilor lui I. G. Sbiera, cu excepția celor publicate în „Foaia Societății...” El a predat istoria literaturii române din epoca veche și până în imediata contemporaneitate. Lui îi aparțin și alte lucrări valoroase: *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850, împreună cu niște notițe despre familia Hurmuzaki* (1899); a fost autorul monografiilor *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o monografie a lui* (1884); *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui* (1889), *Familia Sbiera după tradițiune, istorie și amintiri din viața autorului*, scriere autobiografică. Menționăm și alte volume ce nu și-au pierdut valoarea și pot servi pentru cunoașterea folclorului și literaturii române din Bucovina: *Despre însemninta refrenului O lere Doamne din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor* (1865); *Povești și poezii populare românești* (1886); *Colinde, cântece de stea și urări la nunți* (1888). Lui Sbiera i se datorează și publicarea *Codicelui Voronețean* (1885). A lăsat și alte lucrări: *Mișcări literare la românii din Bucovina* (1890); *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale* (1890); *Mișcarea bisericească a românilor în Bucovina* (1896); *Mișcări culturale și literare*

la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504 – 1714 (1897); *O pagină din istoria Bucovinei din 1848 – 1850 dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzaki* (1899); *Contribuiri pentru o istorie soțială, cetățenească, religioasă și cultural-literară a românilor de la originea lor încoace până la iulie 1504* (1906).

Vom deosebi trei perioade din activitatea lui I. G. Sbiera: 1857-1865 sunt anii de studenție și este profesor suplinitor. Este o perioadă când a călătorit mult prin provinciile românești și a cules folclor. Între anii 1866-1871 se dedică mai ales activității în cadrul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Tot în această perioadă, ca membru fondator al Academiei Române, participă activ la dezbaterile referitoare la ortografia limbii române și este redactor la revista cernăuțeană „Foaea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, editează culegerile de folclor, publică numeroase cronică și studii de istorie literară. Între anii 1875-1906 Sbiera este profesor titular de limba și literatura română, redactează lucrări importante de istorie literară, studii monografice. În calitate de profesor la Catedră și ca redactor al „Foi Societății...” Sbiera a cercetat activitatea unor scriitori consacrați, iar ca membru al Academiei Române cunoaște reprezentanți de seamă ai intelectualității românești din Principate. Atmosfera intelectuală de la Academie a contribuit esențial la formarea cărturarului bucovinean.

Sușinem întru totul părerea profesorului Pavel Țugui care scria: „Este de neînțeles, de ce unii specialiști ignorează rolul activ, benefic al lui Ion G. Sbiera”. Este de neconceput scrierea unei istorii a culturii și literaturii din Bucovina fără o cercetare temeinică a operei celor doi cărturari bucovineni.

NOTE

1. Ion G. Sbiera, *Aron Pumnul. Discurs comemorativ în Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui dimpreună cu documentele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, publicate de d-rul Ion G. Sbiera, profesor î.r. la Universitatea din Cernăuți, membru al Academiei Române din București, membru onorariu sau fondatoriu al mai multor societăți literare, etc. Cu spele acordate din Fundăciunea Pumnuleană de către Societatea pentru Cultrura și Literatura Română în Bucovina, Cernăuți, Editura Societății Tipografia Archiepiscopală, 1889, p. 42.
2. *Idem*
3. *Ibidem*, p. IV.
4. Constantin Loghin, *Aron Pumnul – Mihai Eminescu*, Cernăuți, Editura Mitropolitul Silvestru, 1943, p. 8.
5. Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818-1866)*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, Centrul de Studii Transilvane, 2002, p. 12.
6. Aron Pumnul, *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbii și literelor românești în Aron Pumnul. Voci...*, p. 327-527.
7. Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, 1914.
8. Pavel Țugui, *Societățile culturale și științifice din Bucovina până la 1866 în Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002, p. 94 .
9. Aron Pumnul, *Scurtă privire asupra gramaticii în „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”* [redactor responsabil și editor dr. Ambrosiu Dimitrovița], Anul I, 1865. Cernăuți, Tiparul lui Rudolf Ehardt, 1865.
10. Ion G. Sbiera, *În cauza unificării ortografiilor române*, p. 181-195; Încă ceva în

- cauza unificării ortografiilor române, p. 283-292 în „Foaea Societății...”, Anul I, nr. 4, 1865; *Ortografia limbii române în dezvoltarea ei istorică* în „Foaea Societății...”, Anul II, nr. 8-12, 1866.
11. Gheorghe Hurmuzaki, *Unificarea ortografiilor române. Soșietățile literare. Bibliografie* în „Foaea Societății...”, Anul III, nr. 25, 1867.
 12. Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864-1869)* în *Bucovina. Istorie și cultură*, p. 145.
 13. Pavel Țigui, *op. cit.*, p. 95-96.
 14. *Idem.*
 15. Gheorghe Hurmuzaki, *Stabilirea ortografiei: cea mai nouă gramatică și cel mai mare dicționar de limba română* în „Foaea Societății...”, Anul II, nr. 5, 1866, p. 166.
 16. Pavel Țugui, *op. cit.*, p. 97.
 17. *Idem.*
 18. Despre concepțiile lingvistice ale lui Ion G. Sbiera, vezi: Pavel Țugui, *Prefață la volumul I. G. Sbiera, Povești și poezii populare românești*, București, Editura Minerva, 1971; *I. G. Sbiera, animator cultural, profesor și istoric literar în Bucovina. Istorie și cultură*, p. 151-215.
 19. Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și orografia românească în Bucovina. Istorie și cultură*, p. 134-150.
 20. Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (o istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți – Timișoara, 2000, p. 50.
 21. Ioan V. Cocuz, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, Bacău, 1991, p. 24.
 22. Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864-1869)*, p. 139; *Aron Pumnul...*, *op. cit.*, p. 10-11.
 23. Titu Maiorescu, *Jurnal și epistolar*, Vol. V [ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon], București, Editura Minerva, 1984, p. 35-36 (citat după Ilie Rad, *op. cit.*, p. 168).
 24. Teodor V. Ștefanelli, *Eminescu în școală la liceu în Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani* [selecție, note, cronologie și prefață de Cătălin Cioabă], București, Editura Humnitas, 2014, p. 56.
 25. După I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, Vol. V, București, Editura Bucovina, 1934, p. 169-170.
 26. *Idem.*
 27. Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare* [ediție critică cu introducere de Ion Scurtu], Vol. I, (1870-1877), București, Editura Minerva, 1905, p. 72.
 28. Mihai Eminescu, *Scrieri pedagogice*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 137-139.
 29. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982, p. 443.
 30. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *O ipoteză cu privire la „Epigonii”* în „Analele Universității. Seria științe sociale, filologice”, XI, București, 1962, p. 561.
 31. *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui...*, *op. cit.*, p. 271.
 32. *Ibidem*, p. 309-310.
 33. Vezi nr. XXIII, din tomul III al *Lepturariului*.
 34. Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 199.
 35. *Ibidem*, pag. 168.
 36. *Ibidem*, p. 171.

SUMMARY

After the communist regime had been established in Romania, everything that referred to the notions of Bukovina or Bessarabia became a taboo topic. The Romanians out of here could not write about the life of a man belonging to the lost Bukovina, and those from there could not deal with a subject likely to bring susceptibilities between „fraternal” states. This explains why, over a half-century, Aron Pumnul was evoked only in the quality, somewhat neutral from an ideological point of view, of a linguist.

Aron Pumnul’s efforts to obtain scholarships from the Bucharest and Transylvanian circles for the meritorious Romanian students at the high school where he was a teacher, have an indisputable importance for the formation of young intellectuals of Cernăuți. Thus, some decisive factors for the consolidation of an intellectual formation that supports the professor’s fiery ideas appear in Cernăuți. At the instigation of a group of young people, led by I. G. Sbiera who graduated from the University of Vienna and was the depute of A. Pumnul at the Faculty of the Romanian Language, a provisional committee for the organization of the Romanian Lecturing Reunion had been established in Cernăuți.

The Bukovinian intellectuality had been integrated with the Romanian cultural-scientific movement, serving to solve the problems of unification of the Romanian language spelling and the research of the historical past.

„*Lepturariul*”¹ by Pumnul is a manual of history of Romanian literature intended for pupils in the occupied Austro-Hungarian territories, a purpose which determined the selection of writers, which had been only highly praised by the author. He does not even criticize the „*scriptors*”² without a scent of aesthetic value, but emphasizes their national and patriotic activity, introducing, together with resonant names such as Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Ioan Heliade Rădulescu, etc., occasional writers whose names are only known today from the „*Lepturarii*”³ by Pumnul. Some of them are also known from Mihai Eminescu’s poem „*Epigonium*”.

1. From Rom. *lepturariul*, introduced by A.Pumnul (eq. to lecturing manual)

2. From Rom. *scriptori*, mod. use *scriitori*, meaning writers

3. Plural form of *lepturariu*, see footnote 1

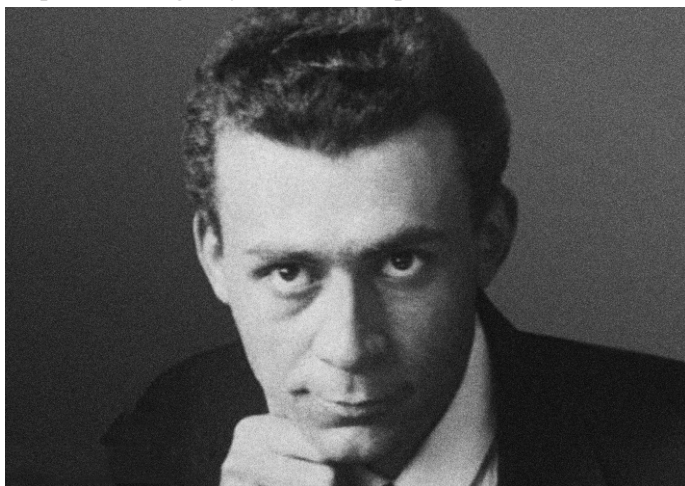
MISIUNILE DIPLOMATICE ALE LUI LUCIAN BLAGA

Delia Voicu*
București

Varșovia (1 noiembrie 1926 – 1 noiembrie 1927)

Numirea lui Lucian Blaga ca atașat de presă la Varșovia, la finele anului 1926, se petrece într-un moment de crucială însemnătate istorică, de reconfigurare a alianțelor europene, ce a urmat Primului Război Mondial (1918) și apoi Conferinței de Pace de la Paris (1919).

În mod firesc, după aceste două evenimente majore, aveau să se încheie parteneriate politice și diplomatice între noul stat polonez și statul național român. Astfel, la 11 noiembrie 1918, Polonia (cunoscută, începând de acum și până în anul 1939, sub denumirea de A doua Republică) își exprimă, prin notificarea generalului Józef Piłsudski către autoritățile române, dorința reluării relațiilor diplomatice bilaterale. Tot atunci, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 este salutată de premierul Ignacy Paderewski printr-o scrisoare adresată lui Ion I.C. Brătianu,

Președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine.

Curând, la 9/22 februarie 1919, cele două țări, devenind din nou state vecine (acum, după 150 de ani, aveau din nou graniță comună), stabilesc raporturi politice oficiale, la nivel de reprezentanță provizorie. În baza

acestor înțelegeri, se înființează neîntârziat ambele legații. Prima, cea poloneză, condusă de contele Aleksander Skrzyński, își începe activitatea în luna iunie 1919, iar cea de-a doua, în luna iulie, același an. România trimite la Varșovia diplomați de carieră: pe Alexandru Florescu¹, șef de misiune, și pe Alexandru T. Iacovaky, consilier – el va rămâne neînterupt în post până în 1927, în ultimii trei

* **Delia Voicu** a absolvit Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică București (1999) și Academia Diplomatică (2004). Jurnalistă și traducătoare de limba franceză, publică în cotidienele „România liberă”, „Adevărul”, „Cotidianul” și în revistele „Teatrul azi”, „Scena”, „România literară”, „Dilema veche” și „Contrafort”. Este cercetător la Institutul Diplomatic Român, instituție în cadrul căreia a elaborat lucrarea *Activitatea diplomatică a lui Lucian Blaga (1921–1939)*.

ani ca șef al legației, cu grad de ministru plenipotențiar². În această funcție îl va găsi Lucian Blaga, odată ajuns în capitala Poloniei.

În mediul special al Conferinței de Pace de la Paris, ziariștii ce însoțeau delegațiile statelor participante au contribuit deseori, prompt și eficient, la apărarea cauzei țării lor. Au reușit să pătrundă în mediile intelectuale și politice cele mai înalte, s-au dovedit foarte utili și abili în munca de informare și de influențare a opiniei, au desfășurat campanii de propagandă proromânească, au legat alianțe colegiale. O atestă, între altele, mărturiile participanților direcți la marile episoade istorice petrecute atunci. Însemnările lui Noti Constantinide³, gazetar și consilier tehnic pe lângă delegația română transilvăneană, condusă de doctorul Alexandru Vaida-Voevod, descriu colaborarea fastă dintre jurnaliști, în numele unor scopuri patriotice comune. Atunci s-a născut sintagma „mica Antantă a presei”, de unde a pornit apoi cunoscuta denumire generică de „Mica Antantă”, cuprinzând cele trei țări din Europa estică: România, Cehoslovacia și Iugoslavia⁴.

Serviciile deosebite aduse țării de acești gazetari au fost apreciate de miniștrii români ai Afacerilor Străine din acea epocă (începând cu Ion I.C. Brătianu, Alexandru Vaida-Voevod, Take Ionescu), I.G. Duca fiind acela care a inițiat apoi o politică de atragere a jurnaliștilor, scriitorilor și traducătorilor înspre diplomatie. Fenomenul se petrece în toate țările Europei, cu aceeași acuitate și urgență. Astfel pătrund și în slujba politicii externe românești profesioniștii ai scrisului din toate fostele provincii: Eugen Filotti, Raul Anastasiu, Oscar Walter Cisek, Ion Dragu, Marcu Beza, Iosif Schiopul, Marcel Romanescu, Ștefan Nenițescu, Aron Cotruș, Dinu Riegler, Alexandru Kirițescu ș.a.m.d. Odată cu ei, și Lucian Blaga.

Cunoscător al realităților central-europene, politice și culturale, pe care le-a urmărit și le-a trăit el însuși la Viena în vara și toamna lui 1916, unde a revenit apoi, după refugiul din calea războiului, pentru finalizarea studiilor de doctorat (1920), Blaga este preferat pentru postul de atașat de presă în capitala Poloniei. O capitală către care guvernul român se orienta cu un tot mai crescând interes, date fiind oportunitățile speciale de parteneriat pe care aceasta le deschidea.

La Varșovia este întâmpinat de Alexandru Iacovaky, ministrul plenipotențiar român bucurându-se de un mare respect în cadrul corpului diplomatic străin, dar și în fața oficialilor polonezi, până la șeful statului. Noul membru al legației beneficiază din plin de vasta experiență a șefului de misiune în domeniul relației politice bilaterale româno-polone, precum și de contactele acestuia în societatea poloneză, la toate treptele ei. În rapoartele înaintate Centralei ministerului, Iacovaky se referă la activitatea lui Lucian Blaga în termenii cei mai cordiali, manifestând față de el o deosebită stimă și o reală încredere.

Colegii de legație, consilierul Vasile Grigorcea⁵ și secretarul legației, Victor Babeș, l-au familiarizat cu atribuțiile pe care urma să le preia de la ei, dar care nu erau încă definite și reglementate printr-un statut al „atașatului de presă”. Blaga avea să contribuie consistent la elaborarea acestui statut pe parcursul primelor sale două misiuni în străinătate, mai cu seamă în timpul celei următoare, de la Praga. Calitățile lui Lucian Blaga de gazetar format⁶, care s-au dovedit calități adecvate și activității diplomatice, l-au călăuzit în direcția exactă, reușind să își conceapă și să urmeze o strategie eficientă, ce a dat imediat rezultatele așteptate.

Așa încât, încă din primul raport adresat ministrului Afacerilor Străine, Ion M. Mitileneu, Blaga își prezintă planul de lucru: „La câteva zile după ce mi-am luat în primire postul [...], am început să trimit zilnic un «buletin al presei polone»”⁷, adăugând, în continuare, un rezumat al „evenimentelor politice și culturale mai însemnate”. Între ele, festivitățile dedicate memoriei genialului compozitor Frédéric Chopin, la care a participat și a cuvântat, din partea României, gășind astfel un bun prilej „de a cunoaște o mare parte din lumea artistică și literară a Varșoviei”⁸.

De asemenea, Lucian Blaga a izbutit foarte repede să cunoască șefi de ziare și să scrie el însuși despre propria țară – informații, comentarii, dar mai ales articole, precum acelea apărute în cotidianul de mare tiraj „Głos Prowdy” sau în ziarul „Expres Poranny”. Într-un alt raport, datat 9 ianuarie 1927, nota: „[...] am căutat ca articolele mele despre literatura românească să le scriu cât se poate de bine, pentru ca prin însăși calitatea lor stilistică să dea o imagine despre calitatea operelor discutate. Cred că până la publicarea de traduceri bune din literatura românească, aceasta e singura cale de a atrage atenția asupra noastră”.

Blaga s-a implicat în nou constituitul *Comitet local al presei polono-române*, din care făcea și el parte, obținând pe această cale o rubrică lunară despre România în cunoscuta revistă „Tygodnik Ilustracja”. Totodată, a colaborat la buletinul de informații „Orient”, semnând știrile referitoare la România. Buletinul era trimis tuturor cotidienele importante, deschizându-i nenumărate oportunități de relaționare cu oameni de presă polonezi. Sprijinul acestora avea să fie vital pe tărâmul luptei împotriva campaniilor de denigrare a României dezlănțuite în acea vreme. Cu ajutorul lor, a reușit să schimbe atitudinea ostilă a unor ziare, în sensul susținerii tezei argumentate de România, așa cum s-a întâmplat în campania chestiunii optanților din ziarul „Kurjer Poranny”.

La 6 ianuarie 1927, tânărul atașat de presă îl înștiințează pe ministrul Ioan M. Mitileneu asupra unui articol imund, apărut în foaia evreiască „Dziennik Warszawski”, intitulat *Țara urâtă a unei Regine frumoase. Ce se întâmplă după paravanul legalității române*. Îl anexează, și în traducere. În colaborare cu șeful misiunii obține, și prin intervenția Ministerului polonez al Afacerilor Externe, publicarea unei replici ferme la acest articol în „Warszawianka”: *Depășirea măsurii. Atac împotriva României*, text elaborat de Lucian Blaga, ce poate fi considerat un model desăvârșit de argumentație și de expresie stilistică. Ca acesta, pot fi date numeroase alte exemple.

Ultimele sale rapoarte cuprind pe larg și analizează în profunzime „probleme internaționale”, „chestiuni interne”, ele conținând și amănunțite dări de seamă „din activitatea atașatului de presă”, ce dovedesc perfecta integrare în noua sa profesie, pentru care se dovedește pe deplin înzestrat.

Pentru contribuția la strângerea relațiilor de prietenie între cele două țări, statul polonez i-a acordat Ordinul „Polonia Restituta” în grad de ofițer.

Praga (16 noiembrie 1927 – 31 martie 1928)

După preluarea conducerii Afacerilor Străine (la 6 iulie 1927), Nicolae Titulescu decide transferarea lui Lucian Blaga, în aceeași funcție, de atașat de presă, la Praga⁹. Mutarea se înscrie în strategia noului ministru de a consolida relațiile cu state alături de care România se angajase să acționeze pe cele mai

importante fronturi politice. Un asemenea stat era Cehoslovacia¹⁰, care în cadrul Micii Înțelegeri a fost un partener de nădejde, vreme de aproape două decenii (1920–1938). La fel, și țara noastră.

Astfel, sunt trimiși în țările aliate practicieni cu experiență solidă în domeniul relațiilor externe, spre a apropia și a întări colaborarea bilaterală, deosebit de dinamică – și cu rezultate notabile – în anii respectivi.

O atenție specială este acordată presei. Urmărită cu mult interes, pe toate palierele sociale, ea avea forța de a crea curente de opinie în masă, de a antrena dezbateri, de a determina adeziune și chiar entuziasm civic. Informația externă este difuzată la scară largă, uneori provenind de la diplomați în exercițiu, unii dintre ei fiind totodată colaboratori ai agențiilor de știri. Este și cazul lui Lucian Blaga, mereu în legătură cu „Rador”¹¹.

Odată instalat la Praga, între primele solicitări ale lui Blaga venite din partea directorului Presei și informațiilor, Nicolae Dianu, a fost aceea de a furniza date referitoare la regimul atașajilor de presă din țara-gază. La 1 decembrie 1927, solicitarea capătă un răspuns detaliat, cuprinzând categoriile, gradele, criteriile de promovare, echivalarea funcțiilor cu cele din ierarhia diplomatică etc. De asemenea, Lucian Blaga oferă și răspunsuri punctuale la întrebările venite din Centrala ministerului în ceea ce privește funcționarea și organizarea birourilor de presă cehoslovace în străinătate¹². Informațiile furnizate sunt menite să contribuie la reorganizarea unor departamente ale Ministerului Afacerilor Străine, aflată acum în plină desfășurare.

Dând curs altei adrese din partea directorului Nicolae Dianu, Lucian Blaga face precizări referitoare la regimul publicațiilor maghiare și sovietice: „În ce privește cărțile maghiare, ele sunt cenzurate la Praga, unde li se acordă dreptul de a fi răspândite în Cehoslovacia, dacă nu cuprind chestiuni de propagandă anti-cehoslovacă. În ce privește publicațiile sovietice (cărți, reviste, ziare), s-au luat măsuri mult mai puțin severe decât față de cele maghiare”¹³, continuând cu o listă a publicațiilor aflate sub interdicție, ca ziarul maghiar comunist „Vörös Újág” (ce apărea la Moscova) sau cotidienele comuniste „Visti”, „Komsomolec Ukrainy”, „Rodjanske Selo”, „Robotnica Gazeta-Proletar”, care apăreau în Ucraina, la Harkov.

Abia instalat în capitala cehoslovacă, de doar două luni, Blaga primește decizia de numire la Belgrad, tot ca atașat. Refuză, însă, acest transfer în Iugoslavia, solicitând conducerii Direcției de presă detașarea în Elveția, țară în care considera că se poate manifesta mai adecvat în raport cu pregătirea sa. Cererea îi este aprobată.

Berna (1 aprilie 1928 – 30 octombrie 1932)

Într-adevăr, cele două misiuni în Elveția, întâi ca atașat de presă (1 aprilie 1928 – 30 octombrie 1932), apoi consilier (1 februarie – 14 decembrie 1937), reprezintă pentru Lucian Blaga un cadru de acțiune cu totul excepțional. Scrierile sale referitoare la această perioadă – corespondență oficială și privată, însemnări memorialistice (către Sextil Pușcariu, Ion Breazu, Basil Munteanu, D.D. Roșca, Eugen Filotti, Oscar Walter Cisek, Hugo Marti ș.a.) – mărturisesc despre o activitate susținută, plină de realizări remarcabile, atât în plan cultural, cât și în plan politic. Totodată, opera sa filosofică și literară se îmbogățește cu noi

titluri: *Eonul dogmatic* (1931), *Cunoașterea luciferică*¹⁴ (1933) și o parte dintre poeziile cuprinse în volumul *Laudă somnului* (1928). „Sunt ani de maximă putere creatoare, pe care poetul *Poemelor luminii* știe să-i folosească în chip plinar, pentru a pune bazele unor contacte, a lega prietenii sau a surprinde interferențe. În acest mediu Blaga e un sol și un ambasador excelent al culturii române în spațiul helvetic”¹⁵.

Experiența primelor două misiuni diplomatice, precum și cea de gazetar și scriitor (Blaga continuă să publice și în presa din România) îl ajută să conceapă și să pornească rapid puternice campanii de promovare a României: scriitori elvețieni de marcă, precum Hermann Hauswirth, la îndemnul său, traduc substanțial din literatura română; organizează conferințe (ca acelea ale ilustrului istoric Nicolae Iorga, la Berna și Zürich), serate muzicale radiofonice (cu pagini semnate de marii compozitori români – George Enescu, Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi, Mihail Jora, Marțian Negrea), concerte, turnee teatrale. La toate aceste evenimente invită personalități prestigioase culturale și politice, precum și ziaristi, așa cum o dovedesc numeroasele materiale apărute în presă, pe care Blaga le trimite, în original și traduse, Centralei Ministerului Afacerilor Străine de la București.

La Stadttheater din Berna, se pune în scenă, bucurându-se de mare succes, piesa blagiană *Meșterul Manole*¹⁶, în versiunea germană a lui Hugo Marti, director literar și artistic al ziarului „Der Bund”. Acesta publicase la Lausanne, în 1932, cu o prefață de Lucian Blaga, *Rumänisches Intermezzo*, o carte despre România¹⁷. Cei doi alcătuiesc apoi împreună pentru „Der kleine Bund” un număr integral despre România, lui Blaga revenindu-i un articol amplu despre literatura română contemporană, precum și selecția și traducerea în limba germană a fragmentelor din scrierile lui Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Vinea, Ion Pillat, Ionel Teodoreanu, Leon Donici, Demostene Botez, Emanoil Bucuța, Ștefan I. Nenițescu. Este doar începutul unei bogate colaborări pentru difuzarea, în continuare, a valorilor culturii române la scară largă, în Elveția și în spațiile germanofone din străinătate.

Astfel, întreține relații strânse cu influenți șefi de publicații, mai ales de expresie germană, scop în care vizitează deseori redacțiile ziarelor din Zürich, Basel, Fribourg ș.a. (presa de limbă franceză era, în principiu, favorabilă țării noastre). În raportul din 5 iulie 1928 consemnează: „De câte ori serviciul și timpul îmi vor îngădui, voi căuta să mă duc, pe rând, în toate orașele mai însemnate ale Elveției”¹⁸.

Prin contactul direct cu jurnaliștii, reușește să clădească, după cum și-a propus, un adevărat „focar românesc de adevăr”. Îi cultivă, de asemenea, pe gazetarii specializați în politica statelor est-europene, precum F.A. Volmar, William Martin, dr. J. Kündig, E. Wenninger, R. Kirchgraber și Oskar Grün (cu acesta din urmă pregătește un număr al revistei „Judiche Presscentrale” dedicat evreilor din România).

Temele de discuție apărute în cotidienele elvețiene, precum și în corespondența diplomatică a lui Blaga, se referă la actualitatea internă a României, la parteneriatele sale externe (conferințele și întrunirile din cadrul Micii Înțelegeri), la situația casei regale (prințul Carol era un perpetuu subiect monden) și, dar nu în ultimul rând, la problema revizionismului maghiar. Cum

cele mai multe publicații elvețiene nu dispuneau de corespondenți în România, acestea obișnuiau să „se orienteze” după corespondenții acreditați la Viena și Budapesta.

În februarie 1930, Lucian Blaga propune ministerului înființarea unei secții de „contrapropagandă”. Astfel îi transmite directorului Eugen Filotti concluziile sale referitoare la specificul publicațiilor elvețiene, care, deși în general manifestau rezerve față de sugestiile de ordin politic, dovedeau disponibilitate în privința respectării dreptului la replică. În consecință, Blaga cere să „se creeze la Direcția propagandei o secție a «contra-propagandei pe cale ziaristică» alcătuită din câțiva redactori care să se ocupe exclusiv cu «articole-răspunsuri» care trebuiesc date la articolele tendențioase sau greșite apărute în presa străină. Atașatul de presă ar trimite firește articolele dușmănoase direct la secțiunea «contra-propagandei ziaristice» – și de acolo ar primi «articolul-răspuns» pe care el urmează să-l dea ziarului împlicinat”¹⁹.

În paralel cu aceste activități susținute, specifice statutului de atașat de presă, care-l făcuseră apreciat și respectat în mediul său profesional, Lucian Blaga se impune totodată, constant, ca filosof și om de litere. Este invitat la întrunirile breslei autohtone a scriitorilor, fiind considerat un distins confrate. Între aceștia, are ocazia să cunoască autori iluștri ca Hermann Hesse, Max Richner, Robert de Traz ș.a. Propriul său prestigiu ajunge să joace un rol important, mijlocind ca numele României și marile valori ale țării să circule în lumea elitei elvețiene. În același timp, Blaga pledează pentru promovarea în masă a culturii române, prin intermediul filmului și al teatrului. Consideră importantă pătrunderea acestor arte în sfera internațională, acțiunea constituind, de fapt, un act eficient de propagandă indirectă. Astfel, aduce în cinematografele și teatrele elvețiene câteva pelicule românești.

Dând timpul înapoi, este absolut necesar să ne oprim asupra unui moment foarte important din viața și activitatea lui Lucian Blaga, urmat apoi, tot în perioada sa elvețiană, de evenimente politice majore. Este vorba despre întâlnirea cu omul de stat Nicolae Titulescu. Îndată după instalarea în postul de la Berna, Lucian Blaga decide să facă o scurtă călătorie la Geneva, unde ministrul Nicolae Titulescu, aflat între două importante reprize ale procesului optanților maghiari²⁰, era nevoit să rămână în camera sa de la Hôtel des Bergues din cauza stării de sănătate deosebit de precare. În asemenea condiții, Blaga amână întrevederea cu marele om politic român de ale cărui prietenie și prețuire se va bucura însă foarte curând. „Era de luni de zile bolnav. [...]. Greu bolnav de-o boală imponderabilă și fără de identitate precisă în tratatele de medicină. Bolnav de flacăra lăuntrică, ce-l ardea, reducându-i existența până la limitele pâlpâirii. Geniul său nu putea să suporte eșecul, ce intervenise prin jocul contingentelor, și pregătea, în febre de vulcan acoperit, revanșa pentru sesiunea ce trebuia să aibă loc în iunie. Grava temperatură creatoare, simțul extrem al răspunderii, dorul de revanșă sub semnul unei dreptăți colective și irezistibila ardoare a posedatului, nu-i mai dădeau răgaz, îi desființaseră somnul și-i problematizaseră însăși ființa: aceasta era boala sacră a lui Titulescu”²¹.

După două luni, tot la Hôtel des Bergues, are loc prima întâlnire a celor doi: „Omul din fața mea, viu ca o flacăra pusă la încercări de adieri invizibile, acesta era așadar Titulescu!” Tema de discuție a fost legată inevitabil de replica

pe care acesta urma să o dea în cadrul marelui proces. „Intra în domeniul său cu acea siguranță a mișcărilor pe care ți-o dă o patrie secretă. Mi-a arătat cu o bucurie ingenuă volumul gata tipărit, pe care intenționa să-l lanseze în ziua când va ajunge procesul în dezbaterile Ligii. Și a început să argumenteze, ridicând, cu minunată ușurință, blocuri ciclopice în fața mea. Am fost nevoit să fac eforturi dintre cele mai grele pentru a-i urmări dialectica, eu, care eram, oricum, destul de obișnuit, din alte domenii, cu salturile de la premise trecute sub tăcere, la concluzii, ce par mai mult surprize decât concluzii. Prin energia și subtilitatea acestui joc dialectic, prin vioiciunea acestei încrucișări de spade cu un adversar, care pentru el era totdeauna prezent, Titulescu îmi făcea impresia unei ființe de alt ordin decât cel uman. De unde s-a coborât în fața mea și datorită căror împrejurări s-a putut întrupa? Atunci, ca și mai târziu, în atâtea alte situații în care ne reîntâlneam, mi-am spus: Da, Titulescu este cea mai strălucită inteligență pe care am întâlnit-o în viață. Un fel de întrupare a inteligenței, înțeleasă ca arhetip”²². În anii următori, 1930 și 1931, Titulescu avea să fie ales președinte al Ligii Națiunilor.

Dintre evocările istorice lăsate de Blaga, după momentul Marii Uniri de la 1918 de la Alba-Iulia, la care a asistat și a cuvântat (scriind apoi despre el pagini memorabile), scena confruntării dintre Nicolae Titulescu și adversarul său, contele Apponyi, rămâne una deopotrivă de neuitat. Va scrie, peste ani, despre acel incandescent moment de triumf al diplomației românești. „Spectacolul se anunța palpitant. Toată lumea simțea că chestiunea a ajuns la o cotitură decisivă. [...] Sala dezbaterii era arhiplină. Numai cu multă osteneală mi-am putut face loc printre corespondenții ziarelor din cele patru puncte cardinale. Din înghesuială puteam totuși să urmăresc cele ce aveau să se întâmple. În jurul mesei Consiliului apăreau delegații diverselor state, figuri ale jocului de șah internațional. [...] Își făcuse apariția și contele Apponyi, înalt, zvelt, adus puțin din umeri, cu barbă de înțelept, cu un foarte pronunțat profil de vultur bătrân. Era contele fără îndoială o figură dintre cele mai impresionante, chiar și numai prin înfățișarea sa fizică. Cumpăneam avantajele și dezavantajele posibile – în duelul ce trebuia să înceapă. [...] A intrat apoi în sală Titulescu, înalt și el, gălbui, de-un calm stăpânit. Mulțimea cu sute de capete s-a întors spre el și un freamăt de curiozitate trecu peste băncile corespondenților: Titulescu! Am simțit din această rumoare imensul prestigiu de care Titulescu se bucura în opinia internațională. Era întâia oară, după patru luni, că Titulescu părăsea camera hotelului. Boala sacră lua sfârșit. [...] Lupta, ce se anunțase tot atât de dramatică, cum fusese și cea din ianuarie, n-a mai avut loc în acea după-amiază, căci lupta grea, neuzită, fusese dată în afară de sală, în ceasurile premergătoare ședinței. Nu mai luam parte decât la un epilog de tunete după furtună. În ședință, Titulescu a citit cu un glas de metal nobil și de-o transparență cuceritoare o declarație, arătând punctul de vedere românesc. Președintele Ligii s-a raliat apoi în numele Consiliului Ligii la acest punct de vedere românesc. Uluit de cele ce se petrec, contele Apponyi, luat evident prin surpriză, a ridicat nasul de vultur și a rostit ca un fel de protest. Totul a fost însă în zadar. Procesul optanților a ajuns într-adevăr la o cotitură, de unde nu mai era cu putință o întoarcere”²³.

În lunile și anii care au urmat, Lucian Blaga are deseori ocazia de a mai fi prezent la Liga Națiunilor. Marea criză economică (1929-1933), ce debutase în

Statele Unite după prăbușirea bursei de acțiuni, își producea consecințele nefaste la nivel mondial. Fenomenul era discutat cu extremă îngrijorare în conferințele genoveze, unde se căutau soluții de ieșire din dramatica situație. „Remediile” propuse erau considerate de Blaga drept „simple paliative fictive” a căror unică menire era aceea de a fi „înformantate în Arhivele Societății Națiunilor”.

NOTE

1. Alexandru Florescu este numit în funcția de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Varșovia prin Decretul regal din 18 iulie 1919.
2. Cf. Nicolae Mareș, *Lucian Blaga: diplomat la Varșovia*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 2011.
3. Noti Constantinide (1890–1957). Diplomat și gazetar român, doctor în Drept al Universității din Roma. Unul dintre întemeietorii *Rador* (*Agence Radio Orient*) de la Paris, prima agenție românească de presă.
4. Noti Constantinide, *Valiza diplomatică. 1890–1940*, ediție îngrijită de Florica Vrânceanu, prefață de Dumitru Preda, Editura Libra, București, 2002, p. 92.
5. Vasile Grigorcea este trimis apoi ca șef de misiune la Budapesta, iar ulterior la Londra.
6. Publicase în „Viața românească”, „Patria”, „Voința”, „Lamura”, „Transilvania”, „Cele trei Crișuri”, „Gândirea” (al cărei fondator a fost), „Cultura”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul”, „Banatul”, „Universul literar”.
7. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond Polonia, 1920–1944, vol. 9, p. 407.
8. *Idem*, p. 408.
9. Lucian Blaga îl înlocuiește în acest post pe Eugen Filotti.
10. Denumirea oficială: Republica Cehoslovacă (ČSR), 1920–1938; 1945–1960.
11. Florica Vrânceanu, *Un secol de agenții de presă românești (1889–1989)*, Editura Paralela 45, Ploiești, 2000, p. 57.
12. Arhivele Naționale ale României (ANR), București, fond Ministerul Propagandei Naționale – Propaganda, dosar 59, f. 1 și urm., nr. 2423/16, 1 decembrie 1927.
13. *Ibidem*, dosar 65. ff. 7–8.
14. Acest al doilea titlu din *Trilogia cunoașterii* îi este dedicat lui Nicolae Titulescu.
15. Mircea Popa, *Lucian Blaga și contemporanii săi*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p. 149.
16. Spectacolul a fost elogiat în cele mai importante cotidiane și reviste elvețiene, precum „Journal de Genève”, „Neue Berner Zeitung”, „Der kleine Bund” ș.a.
17. Hugo Marti locuise și lucrase în România între anii 1915–1917, ca profesor în casa prințului Mihail G. Cantacuzino, politician, ministru de Justiție (1910–1913; 1916–1918).
18. AMAE, fond Berna, 1920–1944, vol. 7, raport din 5 iulie 1928.
19. *Idem*, raport din 17 februarie 1930.
20. Procesul optanților se dezbătea, încă din anul 1923, în cadrul Consiliului Societății Națiunilor.
21. Lucian Blaga, *Insomnie lângă destinele țării*, conferință ținută la Colegiul Academic din Cluj, la 23 noiembrie 1945, în George G. Potra (ediție îngrijită, selecție, cuvânt înainte și postfață, note biografice, adnotări și explicații, indice), *Pro și contra Titulescu*, ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, Fundația Europeană Titulescu, București, 2012, p. 145.
22. *Idem*, p. 146.
23. *Idem*, p. 147–148.

SUMMARY

The appointment of Lucian Blaga as a press attaché to Warsaw at the end of 1926 is taking place at a time of crucial historical significance, the reconfiguration of the European alliances that followed the First World War (1918) and then the Paris Peace Conference (1919). To help build friendly relations between the two countries, the Polish state awarded him the Polish Restitution Order in a grade of an officer.

After taking over the foreign affairs administration (on July 6, 1927), Nicolae Titulescu decided to transfer Lucian Blaga to the same position of a press attaché in Prague. The move is part of the new minister's strategy to strengthen relations with states with which Romania has allied to act on the most important political fronts. Such a state was Czechoslovakia, which, in the framework of the Little Entente, has been a reliable partner for almost two decades (1920-1938). So was our country. A special attention was paid to the press. Followed with big interest, on all social levels, it had the power to create mass opinion, to engage in debates, to determine adhesion and even civic enthusiasm.

The two missions in Switzerland, first as press attaché (April 1, 1928 - October 30, 1932), then counselor (February 1, 1932 - December 14, 1937), represent Lucian Blaga in an exceptional frame of action. His writings in this period - official and private correspondence, memoirs represent a sustained activity, full of remarkable achievements, both in cultural and political terms. In the months and years that followed, Lucian Blaga often had the opportunity to be present at the National League. The great economic crisis (1929-1933), which had begun in the United States after the collapse of the stock market, had its adverse consequences globally. The phenomenon was discussed with extreme concern in the Genovese conferences, where solutions were sought out to solve the dramatic situation.

PETER S. BEAGLE. O PROZĂ SCURTĂ

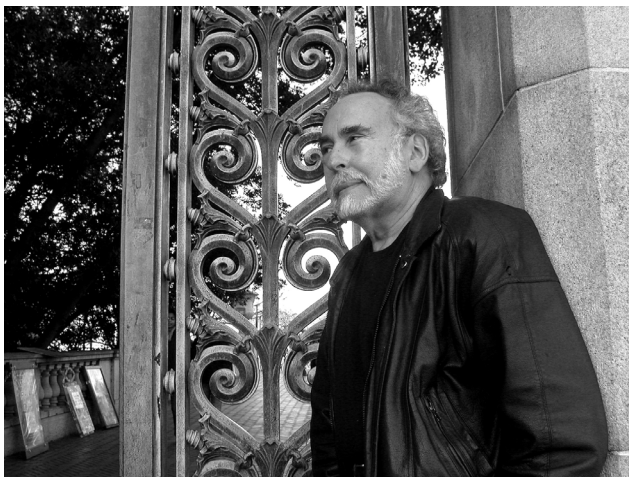
Isabel Vintilă*
Suceava

Proza scurtă este pentru scriitorul Peter S. Beagle un pretext pentru a trata teme generale ale literaturii, cum ar fi copilăria, primii ani ai tinereții, inițierea, moartea și iubirea, într-o manieră proprie, originală, care contrariază lectorul și îi stârnește curiozitatea. Culegerea de nuvele intitulată sugestiv *Mirror Kingdoms* (*Mirror Kingdoms: The Best of Peter S. Beagle*, Subterranean Press, 2010, edited by Jonathan Strahan) cuprinde optsprezece nuvele, dintre care demne de amintit sunt *Profesorul Gottesman și Rinocerii italieni*, *Ultimul și singurul*, *Două inimi*, *Dispărând*, *Nu vorbim niciodată despre fratele meu*, *Pasiunea rabinului*. Peter S. Beagle este cunoscut pentru romanele sale fantastice: *Un loc drăguț și personal* (1960), *Ultima licornă* (1968) sau *Tamsin* (1999), Tad Williams afirmând despre el în „The New York Times” că este „un prinț bandit care fură inimile cititorilor”. În cei patruzeci și cinci de ani închinăți scrisului, Peter S. Beagle a fost și semnatarul a mai multor scenarii, proza scurtă ocupând un loc foarte important între scrierile sale. Critica

literară îl consideră un valoros scriitor de *fantasy*, de-a lungul anilor obținând premii prestigioase: Hugo Award, Nebula Award și World Fantasy Award Life Achievement.

Nu vorbim niciodată despre fratele meu este una dintre nuvelele care apare în volumul *Mirror Kingdoms*, reprezentând și titlul unei alte colecții de proze scurte a lui Beagle, apărută în 2009. Nuvela se deschide cu câteva versuri ale poetului britanic Alfred Edward Housman în care mesajul este clar: oamenii înțelepți sunt pregătiți „pentru rău, nu pentru bine”. Moto-ul anunță de fapt tema scrierii: răul și nevoia omului modern de a fi spectator la răul din lume.

Scrierea debutează cu un monolog al personajului narator care mărturisește că de ani buni nimeni în familia lui nu a mai vorbit despre fratele Esau. „Vreau să spun că,

Scrierea debutează cu un monolog al personajului narator care mărturisește că de ani buni nimeni în familia lui nu a mai vorbit despre fratele Esau. „Vreau să spun că,

* Isabel Vintilă a absolvit cursurile Facultății de Litere și Științele Comunicării din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, secția Engleză-Română. Doctor în filologie, cu o lucrare despre opera lui Gellu Naum cercetată din perspectivă arhetipologică. În 2010 îi apare volumul *Gellu Naum. O călătorie spre arhetipul interiorității*, lucrare pentru care a primit mai multe distincții literare.

după ce s-a întâmplat, și după tot timpul care a trecut, ai crede că eu și Willa – Willa este sora mea – ai crede că am spus măcar un Singur Cuvânt despre el din când în când. Dar nu am făcut-o, niciodată, nici chiar acum” (t.n.). Vocea auctorială este voit una neexperimentată, stângace chiar, fapt care sporește intensitatea evenimentelor narate, dar oferă și o perspectivă univocă asupra faptelor. Încă de la început, Iacob, căci despre el este vorba, anunță că ar vrea să povestească despre Esau Robbins, fratele lui mai mic, ultimul mare prezentator TV de succes, cel mai important om de știri al timpului său. „Ultimul mare prezentator TV, fratele meu, atât de mare cât poate să ajungă un om de știri. Nu ca aceia de azi – prea mulți în joc, prea multă competiție, tot felul de, nu știu cum să spun, interschimburi. Din ce în ce mai mulți oamenii află știrile de pe computerele lor, cu gadgeturile lor mici în urechi, și mai știu eu ce alte chestii. Este diferit de cum a fost. Mult diferit. Mărturisesc că îmi cam place”.

Din primele pagini ale nuvelei se face trimitere la cei doi frați biblici Iacob și Esau, fiii lui Isaac. Beagle amintește despre răpirea dreptului întâiului născut de către Iacob care primește prin înșelăciune binecuvântarea tatălui său în detrimentul lui Esau. Iată cum apare în Biblie acest moment pe care Beagle alege să îl fructifice în proza sa: „Din roua cerului și din grăsimea pământului să-ți dea Dumnezeu belșug de grâu și de vin. (Dt 33:13, Sir 44:26) Slujească ție popoarele, închine-se căpeteniile înaintea ta; stăpân să fii peste frații tăi, închine-se ție feciorii mamei tale; blestemat să fie cel ce te va blestema, binecuvântat să fie cel ce te va binecuvânta! (Nm 22:6, Nm 24:9)”. După pierderea dreptului întâiului născut, personajul biblic Esau nu găsește nici un mod prin care să își recapete locul în fața lui Dumnezeu. De aceea el rămâne la starea lumească, în timp ce Iacob va avea visul revelatoriu în care îi va apărea scara pe care „îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau” și va auzi glasul Domnului.

Cele două personaje biblice au alte valențe în proza lui Beagle. Dacă la început trimiterea la Biblie este clară, vom vedea pe parcurs că Beagle face din Iacob un martor al creșterii și declinului propriului frate, un personaj care pare să nu înțeleagă răul pe care acesta îl provoacă celor din jur. Afirmările naive ale personajului conturează un soi de ironie fină specifică lui Beagle: „Nu, nu este o poreclă. Essau Robbins. Direct din Biblie, din Vechiul Testament, tipul care și-a vândut dreptul de întâi născut pentru o fărfurie de fiertură. Fiertura este ca o supă sau ca o tocană, ceva de genul acesta. Tatăl nostru era mare cititor al Bibliei și era... Și existau lucruri care lui i se păreau amuzante, dar nu erau amuzante pentru altcineva. Cum ar fi să mă numescă pe mine și pe Esau așa cum a făcut-o”. În nuvelă primul născut este Iacob, acesta neavând forța de a decide mersul lumii ca fratele lui mai mic. Deși puterea lui Esau este înspăimântătoare și distructivă, totuși se sesizează invidia fratelui mai mare pe tot parcursul narațiunii. Într-un fel, Beagle îl face pe Iacob să piardă dreptul de a fi puternic al primului născut pentru a schimba destinul personajelor biblice.

Prima întâmplare pe care Iacob o povestește este din copilăria lui alături de Esau, fratele mai mic cu cinci ani. Esau se bate la școală cu un coleg, iar cuvintele pe care i le adresează acestuia îi provoacă moartea. Iacob afirmă că vorbele fratelui determină accidentul personajului Donnie. Iacob spune că Donnie moare însă cu o săptămână înaintea bătăii cu Esau într-un accident violent la care fusese martoră și Willa, sora lor. Martor este, de fapt, și el la bătaia dintre cei două băieți. Este interesant cum se suprapun planurile temporale în proza lui Peter S. Beagle, singurul care le domină și pare că le controlează fiind Esau: „Problema e că Donnie Schmidt era viu cu o zi

înainte, lovindu-l pe Esau în curte. Îmi amintesc asta. Dar, de asemenea, puteam să jur pe un teanc de biblie că fusese omorât într-un accident cu o săptămâna înainte, iar Willa ar fi putut pe Ziua Judecării că ea a fost acolo. Și am fi trecut amândoi orice test cu detectorul de minciuni. Pentru că noi știam, știam că spunem adevărul, că nu era o minciună. Nu-i așa?”

Lucrurile se complică atunci când un alt personaj, Susie Harkin, reappare la o masă de familie, deși toți știau că a murit cu ani în urmă într-un accident aviatic. Iacob își amintește atunci spusele mamei lui: „Știu când cineva este rău. Esau îi face pe ceilalți să devină fantome”.

Sunt foarte interesante dialogurile dintre cei doi frați. Iacob îl confruntă pe Esau și după moartea lui Donnie și după reapariția lui Susie, însă fratele mai mic nu îi răspunde niciodată clar la întrebări. Mai mult, în copilărie Esau avansează ideea că Dumnezeu ar putea să nu fie, de fapt, atât de „drăguț” pe cât s-ar crede. Discuția pe care o au însă la maturitate clarifică lucrurile. Esau se află acolo și le relatează oamenilor la televizor despre morțile altor oameni, știind toate detaliile, pentru că toată lumea își dorește să audă aceste lucruri. „La naiba, sunt un membru al familiei, un unchi înțelept, un misterios văr-călător, ajuns acolo ca să le spun povești cu monștrii și nebuni care își pierd viața, cu inocenți care mor astăzi în mod oribil, cu oameni care omoară ca să placă dumnezeului cuiva, cu soldați care sunt trimiși să moară într-un loc de care nu au auzit niciodată, cu catastrofe pe care le așteaptă să se întâmple mâine, dacă cineva nu face ceva chiar acum”. Răul, întruchipat de personajul Esau, este în proza scurtă a lui Beagle un fel de Demiurg care își coordonează lumea după legile sale crude și egoiste. Timpul este abolit, la fel ca și moartea. Faptul că Susie este alături de Esau, deși toată lumea aflase despre moartea ei cu mulți ani în urmă este un semn că acesta își încalcă oarecum regulile. Încă din copilărie mama observă că lui Esau îi plac fantezmele, fapt care anticipează parcă momentul în care Susie va lua masa în familia celor doi frați. Relația cu fratele lui Iacob este tumultuoasă. Spre finalul nuvelei are loc chiar o confruntare între cei doi, iar Iacob se teme că Esau și-ar putea pune în practică atenționările la adresa lui. Iacob reușește să îl convingă pe Esau să o lase pe Susie să rămână, să nu o trimită acolo unde, de fapt, îi era locul.

Proza pune în discuție problematica Binelui și a Răului, unde cel din urmă este în mâinile unui dumnezeu care provoacă dezastre și moarte. Asocierea acestuia cu unul dintre personajele din Biblie nu face decât să accentueze ideea dualității lumii. Finalul prozei mai oferă o cheie interpretativă. Personajul Susie spune că își amintește că a citit undeva că zeii din India sunt în același timp și demoni, făcând referire la natura demoniacă a lui Esau. Chiar și Iacob își numește fratele „Îngerul Morții”, gândindu-se chiar la problemele de conștiință pe care acesta le-ar putea avea după înfăptuirea teribilelor fapte.

Dispariția lui Esau din finalul nuvelei nu reprezintă moartea acestuia, ci mai degrabă o retragere din fața lumii care pare să-și fi pierdut interesul pentru activitățile sale. Martor la decăderea lui este tot Iacob care afirmă că procesele intentate și acuzațiile de hărțuire sexuală l-ar fi făcut de Esau să se retragă din fața reflectoarelor. Desigur, acestea sunt presupunerile lui Iacob, singurul martor al evenimentelor și singura voce narativă: „Esau Robbins nu mai există. Nu este mort. Doar s-a ... dus. Poate într-o zi voi merge să îl caut, așa cum ar trebui să facă un frate mai mare, dar acum lucrurile rămân așa cum sunt. Prețul fierturii”.

De ce personajele nu vorbesc niciodată despre fratele lor? De frică, am putea

spune în primă instanță. Însă frica nu îl oprește pe Iacob să îl confrunte pe Esau și în copilărie și la maturitate. De fapt, muștrările de conștiință împiedică personajele să vorbească despre un subiect dureros și rușinos. Ani la rând, nici unul nu l-a împiedicat pe Esau să comită teribilele fapte. Iacob și Willa au asistat la ascensiunea lui Esau întemeiată pe moarte și violență spunându-și că lumea nu poate fi schimbată. Din această perspectivă, nuvela este o alegorie unde o parte a lumii moderne este devoratoare a spectacolului morții și violenței, iar cealaltă parte este reprezentată de o asistență pasivă și resemnată.

Dincolo de caracterul fantastic al nuvelei, Peter S. Beagle reușește în *Nu vorbim niciodată despre fratele meu* să atragă atenția asupra unor aspecte grave ale societății contemporane.

SUMMARY

The short prose is a chance for the writer Peter S. Beagle to deal with general topics of literature such as childhood, early youth, initiation, death and love in an original way, that contradicts the lecturer and stimulates his curiosity. The collection of short stories graphically entitled "Mirror Kingdoms" contains eighteen novels .

Beyond the fantastic character of the novel, Peter S. Beagle succeeds in "We Never Talk About My Brother" drawing attention to some serious aspects of the contemporary society. Why do the characters never talk about their brother? Out of fear, we could say at first instance. The conscious minds prevent the characters from talking about a painful and shameful subject.

The prose discusses the issues of the Good and the Evil, where the latter is in the hands of a certain god that causes disasters and death. Associating it with one of the characters from the Bible just emphasizes the idea of the duality of the world.

SAȘA PANĂ, „CU OCHIUL ȘI GESTURILE LIBERATE DE ORICE OPRIRE”. UN PORTRET SUCCINT

Alexandru Ovidiu Vintilă*
Suceava

Trebuie să spunem din capul locului că Sașa Pană (1902-1981), Alexandru Binder pe numele său din certificatul de naștere, a întins mereu, fără doar și poate, o mână salvatoare pentru ceea ce înseamnă memoria avangardei istorice de la noi. Deținător al unei impresionante arhive, ani la rând, și-a deschis casa cu o generozitate excepțională tuturor celor care erau interesați de acest fenomen unic din istoria literaturii române. În acest sens, la puțin timp după decesul lui Sașa Pană, cunoscutul cercetător și universitar clujean Ion Pop îl va descrie astfel: „Cu Sașa Pană dispărea un om de o rară delicatețe sufletească. Vizitele în casa lui primitoare au lăsat, desigur, tuturor celor care l-au cunoscut, amintiri emoționante, durabile. Căci Sașa Pană întâmpina pe oricine avea nevoie de o informație sau o îndrumare, cu inima deschisă, cu surâsul și lumina bună a omeniei. Așa s-a întâmplat și cu studentul care, într-o dimineață din octombrie 1963, îi trecea pentru prima oară pragul în căutarea umbrei lui Ilarie Voronca, așa s-a întâmplat și mai târziu, când fiecare întâlnire devenea o mică sărbătoare cu sublimate ceremonii, a prieteniei de dincolo de vârste”. Și scriitorul Geo Șerban își amintește cum, elev fiind, a fost primit de Sașa Pană: „Ca de la egal la egal, încât producea celuilalt senzația că ar fi un partener de mult așteptat, binevenit”. Același scriitor adaugă: „Pentru o susținută comunicare și o mai eficientă cunoaștere reciprocă, Sașa Pană găsea timp oricând să-și invite ocazionalul interlocutor acasă, în spațiul său de lucru. Mai corect ar fi să-i spunem «laborator». Numai rafturi ticsite cu cărți, de jur împrejur. La baza lor, îngrijit aliniată (ca la «oștire»), masivele volume ale colecțiilor de ziare și reviste. Ordinea absolută impune oaspetelui o ciudată inhibiție, agravată de avizele ostentativ caligrafiate, prin care se instaura interdicția de a umbla direct la raft. La drept vorbind, gazda – conștientă de patrimoniul deținut – se ferea de curiozități abuzive și de riscul manipularilor prea ... entuziaste, din partea celor excesiv atrași de rarități. Raritățile, în materie de tipărituri, se învecinau cu unicate din categoria afișe, bunăoară, sau lucrări de artă plastică (desene, guașe, uleiuri), toate provenite din atelierele suprarealiștilor, de la Tristan Tzara la Marcel Iancu și de la Voronca la Maxy, la Jean David. Între două blocuri ale bibliotecii, domina din înălțime acel «bizar» portret imaginat de Victor Brauner, în care Geo Bogza își contemplă capul decupat de trup, pe fundalul sondelor de la Buștenari. Ajungea să-ți oprești privirile mai insistent asupra tabloului ca Sașa Pană să-ți depene istoria lui și să scoată la iveală documente suplimentare, cum ar fi numerele publicației «Urmuz» scoasă de Bogza, până a-i suna ceasul descinderii în Capitală. Bineînțeles, escała preferată viza inimitabilele serii din «unu», cu placatele lui năzdrăvane, amestec

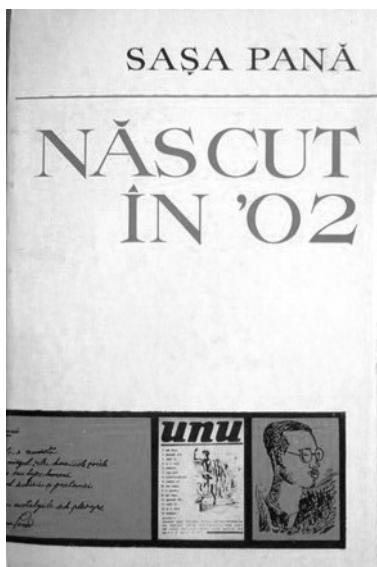
* **Alexandru Ovidiu Vintilă** – poet, eseist și cercetător științific. Este absolvent al Facultății de Istorie - Filozofie din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. Doctor în istorie. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași. În prezent este membru în Comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Bucovineni și redactor-șef al revistei „Bucovina Literară” (Suceava).

șoltic de jonglerie parodică (*Unu pentru toți și toți pentru unu*) și ingenioase libertăți ale spiritului, la limita extravaganțelor. Din trecerea în revistă a multiplelor «escapade» își va trage substanța viitoarea carte de amintiri, *Născut în '02*. Deschizând o paranteză, precizăm că volumul de memorii menționat mai sus de Geo Vasile, *Născut în '02*, București, Editura Minerva, 1973, alături de celebra Arhivă Sașa Pană reprezintă un veritabil tezaur de informație, un cumul de conținut documentar incontestabil cercetării avangardei românești.

În sfârșit, Sașa Pană a fost un mare cultivator de prietenii. Așa a reușit să fie fermentul grupării din jurul revistei „unu”, cea mai longevivă, după „Contemporanul”, publicație românească de avangardă. Au fost scoase 50 de numere de revistă în aproximativ 5 ani de existență, din aprilie 1928 și până la 1 decembrie 1932, data ultimei apariții pe piața revuisticii. Pentru asta a fost nevoie să bage adânc mâna în buzunarul propriu, alimentat din solda de medic militar, profesia sa.

Nicolae Tzone, în prefața pe care o semnează la volumul semnat de Sașa Pană intitulat *Călătorie cu funicularul*, București, Editura Vinea, 2012, susține că prietenia din anii interbelici dintre liderul mișcării de la „unu” și Geo Bogza a fost printre cele mai frumoase care au existat vreodată în literatura de la noi. De asemenea, în aceeași prefață se subliniază că „uniștii” erau cu mult mai mult decât frați de vise, se purtau unii cu alții ca și când ar fi fost frați de sânge. Sângele avangardei istorice i-a unit și astfel nume precum Ilarie Voronca, B. Fundoianu, Gherasim Luca, Paul Păun, Sesto Pals, Ion Călugăru, Mihail Cosma (Claude Sernet) sau Aureliu Baranga – dintre scriitori – sau, menționând artiștii vizuali, Victor Brauner, S. Perahim, Marcel Iancu, Jean David, M.H. Maxy, s-au regăsit de-a lungul timpului în paginile revistei conduse de Sașa Pană, unde au făcut istorie.

Cum pe lângă revista „unu” va înființa și o editură omonimă, în calitate de editor, Sașa Pană se va îngriji să vadă lumina tiparului, între anii, se pare, 1928 și 1940, un număr total de 34 de volume ale unor poeți avangardiști, dintre care îi enumerăm doar pe Ilarie Voronca, Stephan Roll sau Geo Bogza. Oricum, Sașa Pană nu-și va uita niciodată prietenii. Lui Moldov, cel alături de care scoate la Dorohoi primul număr al revistei „unu”,

la editura pe care o conduce, îi va tipări, în 1935, opul intitulat *Repertoriu*. Apoi, ca să mai dau doar un singur exemplu, în 1934, tot la editura sa, este primul care va scoate într-un singur volum poemele românești ale lui Tristan Tzara. Lui Sașa Pană îi datorăm și publicarea în 1930 a primei ediții a operei lui Urmuz. În 1970, la Editura Minerva, va întocmi o a doua ediție a scrierilor urmuziene pe care le reunește sub titlul: *Pagini bizare*. Nu putem omite nici faptul că Sașa Pana va alcătui și, evident, va publica, aspect singular până atunci în cultura noastră, *Antologia literaturii române de avangardă*, București, Editura pentru Literatură, 1969.

Pe lângă această vastă activitate, Sașa Pană are și o operă literară semnificativă care cuprinde poezii și prozopoeme, proză și publicistică, eseu, precum și câteva piese de teatru. Nu putem închide paranteza edificiului integral al operei sale fără să ne referim și la munca de traducător. A tradus din Paul Eluard, Jean Cassou, Loys Masson, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, André Breton, Robert Desnos, René Daumal sau Pierre Audard. Petrișor Militaru în studiul introductiv al tomului *Opera poetică*, Craiova, Editura Aius, 2015, autor Sașa Pană, afirmă că scriitorul unist, în atelierul său, traducea inclusiv din *Cânturile lui Maldoror* ale lui Lautréamont, nume care a marcat categoric, în primul rând, suprarealismul francez și, drept consecință, literatura română de avangardă.

Considerat de Michael Finkenthal un *avangardist pur*, „cu ochiul și gesturile liberate de orice oprire”, adăugăm noi, amintind înseși cuvintele lui Sașa Pană, scriitorul unist rămâne în istoria poeziei românești cu o serie de poeme de certă valoare și cu prozopoemele sale asupra cărora Ion Pop atrăgea atenția că merită să fie readuse mai aproape de lectorul contemporan. Și Petrișor Militaru insistă asupra faptului că prozopoemele lui Sașa Pană au un nivel de inovație înalt în planul discursului poetic. Laurențiu Ulici le remarcă și el. Iar Nicolae Tzone concluzionează tranșant: sunt „un bun definitiv câștigat pentru literatura avangardei și a literaturii române în genere”, autorul lor dând, dacă se poate spune așa, „lovitura lui de destin în contextul generației căreia îi aparține”.

Apărute sub titlul *Răbojul unui muritor. Strofe banale*, în prima lună a anului 1926, cele cincisprezece poezii ale volumului cu care debutează Sașa Pană nu au atras prea mult atenția criticii literare. Mai mult, cei câțiva comentatori care s-au aplecat asupra opului prim al autorului, unul dintre ei fiind Camil Petrescu, s-au arătat destul de mefienți cu privire la valoarea intrinsecă a plachetei de versuri. Cel mai acid s-a exprimat Camil Petrescu, amendând gradul scăzut de originalitate al volumului. Și, într-adevăr, figura tutelară a poeziei din acea perioadă era Ion Minulescu, pe care Sașa Pană îl pastișează cu aplomb. Este limpede că discursul liric se încadrează cu asupră de măsură modelului simbolist. Petrișor Militaru observă, pe bună dreptate, și un filon romantic, eminescian în lirica de atunci a poetului.

La patru ani de la debut, Sașa Pană va publica un nou titlu, este vorba despre placheta de prozopoeme intitulată *Diagrame* (1930). Atmosfera avangardistă din proximitatea deja înființatei de doi ani reviste „unu” se răsfrânge și asupra literaturii sale, făcându-l pe autor să se recomună și să lase în urmă un debut nu foarte convingător. Angajamentul personal capătă alte dimensiuni, mai intense, nonconformismul și respingerea convențiilor poetice și sociale devin constante ale unei poetici avangardiste. Dintr-o stare de spirit de acest gen se naște probabil și dorința scoaterii unei reviste precum „unu”. Este un moment decisiv în biografia lui Sașa Pană, de sedimentare a unor idei și de cristalizare a unei exprimări ce ține de un

anumit mod de a fi. Erau timpuri trăite frenetic de liderul grupării uniste și comilitonii săi care s-au apropiat unii de alții sub umbrela prieteniei. Aspect pe care Sașa Pană îl va exploata în acest volum ilustrat cu un portret și desene de Victor Brauner. Elocvent este faptul că fiecare poem al plachetei este dedicat câte unui prieten. Primul poem al cărții îi este dedicat lui Stephan Roll, după care urmează texte scrise în semn de afecțiune pentru Ilarie Voronca, Claude Sernet, Victor Brauner, M.H. Maxy, Geo Bogza, Moldov și Margit Kosch (prima soție a lui Victor Brauner). Biografemul este pandant cu elemente grafice și textuale experimentale subsumate unor detalii din interiorul formulei suprarealiste.

Prezente încă de la prima „diagramă”, cea dedicată lui Stephan Roll, a cărții de debut, trimerite la vis – o temă centrală a suprarealismului – sunt constante ale practicii poetice pe care ne-o va propune Sașa Pană. De fapt, unistul va deveni adeptul psihanalizei freudiene, văzând în vis o singură realitate de care omul nu poate fi deposedat, o cale de cunoaștere a ființei. Drept urmare, Sașa Pană, cum mărturisește de altfel, va păși fără niciun fel de reținere pe „Aleea viselor paliative” (*Calendarul viu*). „Și când aplecat peste tine vei face cale-întoarsă, îți vei regăsi faguri amprentele sufletului pe acele piscuri de mătăasă unde-ai cules edelvaisul unei tinereți de reverii când îți treceau calde prin degete lăuntrice pisici de Angora” (*Ibidem*), mai spune Sașa Pană. În altă „diagramă”, un omagiu adus lui Claude Sernet, poemul este considerat a fi „altarul din incandescența visului” (*Fotomaton*). În crochiul dedicat lui Ilarie Voronca, îndemnul autorului sună în felul următor: „Culcă-ți capul pe vis și visează visul plajei pieptănate de spuma mării” (*Reverul cu reverii*). La fel ca pentru toți suprarealiștii, și pentru Sașa Pană visul este, utilizând o exprimare semnată de Louis Aragon, „o putere [...], o ușurare incomparabilă, o eliberare a spiritului, o producție de imagini fără precedent”.

Anul 1930 a fost destul de prolific pentru Sașa Pană, pe lângă scoaterea la lumina tiparului a plachetei amintite, a mai publicat în revista „unu” două capitole din romanul *Alfabet. Exerciții de vocabular dezlănțuit în libertate, întreprinse în colaborare cu Moldov*. În lucrarea *Avatarurile suprarealismului românesc*, Ovidiu Morar subliniază predilecția autorului/ autorilor „pentru neologisme, pentru termenii prețioși, inaccesibili vulgului profan, având o sonoritate aparte și comunicând în același timp, prin imaginile create, o anume stare extatică, inefabilă, eminentă «poetică»”: „Balada care flutura sub un baldachin de baletiste apleca o balustradă sub un bazin de beatitudine. Bazare cu biblii banalizate baricadeau baroc bandiții cu bacantele în bandulieră. Bastarzii binecuvântau baricadele căzute pe bazalt în atitudini bizare de benedictini. Bicefal, bibliotecarul Bastiliei, bolborosea o bibliografie barbară, când bastimente fără blazon brăzdau barba oceanelor albă cu un bandaj de basoreliefuri [...]”.

În 1931 și 1932, odată cu tipărirea volumelor *Echinocx arbitrar*, respectiv *Viața romanțată a lui Dumnezeu*, Sașa Pană va continua să publice prozopoeme. Această etapă se va încheia în 1933, când scriitorului avangardist îi va apărea un nou titlu: *Cuvântul talisman*, o carte din care Ruxandra Cesereanu va selecta două poeme, *Evenimente fără stele* și *Cristal*, pe care le va include în *Deliruri și delire. O antologie a poeziei onirice românești*, Pitești, Paralela 45, 2000.

Creația poetică a lui Sașa Pană mai cuprinde și alte volume de poezie dintre care enumerăm doar câteva: *Călătorie cu funicularul* (1934), *Iarba fiarelor* (1937), *Munții noaptea neliniștea* (1940). Ultima carte de poeme i-a apărut în 1977, *Culoarea*

timpului, Editura Cartea Românească și a beneficiat de o prefață a lui Mihai Gafița și un portret, din 1929, realizat de Victor Brauner, care la momentul apariției opului plecase deja din lumea aceasta de 11 ani, în 1966.

Parcurgând întreaga operă poetică a lui Sașa Pană, ne dăm seama de statutul aparte pe care îl are în contextul literaturii de la noi, fiind un nume de referință al avangardei istorice românești, un consecvent călător „prin nesfârșiturile de pampas ale poemului”.

SUMMARY

Sașa Pană (1902-1981), née Alexandru Binder (according to the information in his birth certificate), had constantly and undoubtedly extended his helping hand to the so-called memory of the Romanian historical avant-garde. An impressive archive keeper, he had kept his door open with an exceptional generosity to all the curious of this unique phenomenon of the history of the Romanian literature.

Considered a *pure vanguardist* by Michael Finkenthal, „with an unstoppable liberal eye and gestures”, reminiscing the words of Sașa Pană himself, the writer remains in the history of Romanian poetry with a series of poems of certain value as well as pieces of prose poetry, which were mentioned by Ion Pop as ones worth being brought up to the attention of the contemporary reader. Petrișor Militaru has also insisted that, the prosaic poems by Sașa Pană have a high level of innovation within the poetic discourse. They have been also noticed by Laurențiu Ulici.

Analyzing the whole poetic legacy of Sașa Pană, we realize a separate status he holds in our literature context, being a reference of the Romanian historical avant-garde, a consecutive traveller „through the wilderness of the poetic pampas”.

POVESTEA BUCOVINEI

(Manuscris dactilografiat)*

Vol. III
de Filip Țopa

Profesorul dr. Ion Negură – secretar general al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

A reda fidel portretul unui om din care să se desprindă totalitatea elementelor sale constitutive împreună cu capacitatea sa creativă și produsul ei, în cazul profesorului Dr. Ion Negură, ar necesita un volum aparte, mai ales, ținând seama de funcția „pe viață” a Secretarului general al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Totuși acest erudit bucovinean, care manifestă o serie de calități dobândite prin comportare și muncă, nu poate fi omis din nici o lucrare care tratează câte ceva despre Bucovina. Voi încerca și în paginile ce urmează să prezint rezumativ viața și opera acestui om din copilărie până la anii senectuții înțelepte.

Ion Negură este primul copil din cei doi fii ai preotului Gheorghe Negură și a soției sale Eugenia, născută Bucevski.

S-a născut la 5 ianuarie 1909 în ziua ajunului Bobotezei, pe un ger și zăpadă mare în frumosul sat răzășesc din Bucovina de Nord, Budineț, în casa bunicilor dinspre partea mamei.

Faptul că s-a născut la Budineț și nu la Putna, unde viețuiau părinții săi, se datorează obiceiurilor bucovinene ce mai dăinuiau în acea vreme la intelectualii, ca tinerele femei căsătorite să nască în casa părintească, pentru a fi îngrijite de mamă, iar nașterea să fie asistată de o moașă experimentată și de încredere.

Părinții și bunicii

Tata, Gheorghe Negură, originar din Ilieștii Sucevei, era fiul unui țăran gospodar și constructor de case Mihai Negură. Oamenii din sat îi mai ziceau lui Mihai, nu se știe din ce cauză Mihăilă al Lupușorului.

Absolvind liceul, Gheorghe în situația materială a părinților care mai aveau alți copii, a intrat la Facultatea de Teologie din Cernăuți, care oferea studenților merituoși casă și masă fără plată, precum și unele ajutoare financiare. La Universitate, Gheorghe Negură face parte din Asociația studențească „Academia ortodoxă” unde a îndeplinit și funcția de secretar. Această asociație organiza în diferite orașe bucovinene concerte

* Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei”, An. XIX, nr.2 (74), 2012; An. XIX, nr.3-4 (75-76), 2012; An. XX, nr.1-4 (77-80), 2013; An. XXI, nr.1-2 (81-82), 2014; An. XXI, nr.3-4 (83-84), 2014; An. XXII, nr.1 (85), 2015; An. XXII, nr.2 (86), 2015; An. XXII, nr.3 (87), 2015; An. XXII, nr.4 (88), 2015; An. XXIII, nr.1 (89), 2016; An. XXIII, nr.2-3 (90-91), 2016; An. XXIII, nr.4 (92), 2016; An. XXIV, nr. 1 (93), 2017; An. XXIV, nr. 2 (94-95), 2017, An. XXIV, nr. 4 (96), 2017, An. XXV, nr. 1 (97), 2018, An. XXV, nr. 2 (98), 2018.

și serbări urmate, de obicei, de baluri. Cu prilejul unui asemenea bal, studentul teolog Gheorghe Negură cunoaște fata parohului Ion Bucevschi, originar din Ilișești, acum paroh la Budineț, pe care o ia în căsătorie.

Mama, Eugenia, era fiica cea mai vârstnică din cele cinci, câte avea parohul Ion Bucevschi cu soția sa Sinclitica din Budineț și ea fiică de preot ortodox. Numele cu rezonanță polonă, cu terminația „schi” ne-ar îndreptăți a presupune că Ion Bucevschi n-ar fi român, ceea ce ar fi greșit, întrucât toți antecedentii acestei familii au fost de religie ortodoxă și, în majoritate, slujitori ai bisericii valahe ortodoxe. Astfel, tata parohului Ion Bucevschi a fost dascăl „cantor” bisericesc și era nepot de fiu al primului Ion Bucevschi atestat documentar ca român bucovinean și tot paroh la Ilișești. Probabil că acest nume a suferit pe vremea episcopului sârb Daniil Vlahovici o modificare, cum s-au făcut multe în acel timp de către autoritățile civile în Bucovina, căci e greu de crezut că o familie ortodoxă și înrudită cu familii românești putea fi de neam străin. Cantorul Ion Bucevschi era frate cu Dumitrache Bucevschi, tatăl lui Epaminonda Bucevschi, cel mai de seamă pictor din secolul trecut din Bucovina și, precum se știe, prieten cu Mihai Eminescu și Ciprian Porumbescu. Parohul Ion Bucevschi, socrul lui Gheorghe Negură, avea prea puternice sentimente românești pentru a fi crezut că n-ar fi român.

După ce a primit hirotonia, Gheorghe Negură a fost numit în anul 1908 administrator parohial la Putna, probabil în urma intervenției vornicului satului Putna, Elisei, care într-o audiență la Mitropolitul Vladimir Repta, a cerut ca în locul parohului amoral suspendat să dea la Putna un preot neînceput, adică unul care n-a servit încă în alte parohii.

Gheorghe Negură, stabilit la Putna cu soția sa, au dus-o greu din punct de vedere material; el n-a primit drepturile bănești și materiale obișnuite ale preoților, căci preotul suspendat a continuat să locuiască în casa parohială și să primească retribuții de paroh, de asemenea, să folosească terenul afectat parohiei, drepturi de lemne și altele. Părintele Gheorghe Negură a stat în casă închiriată, igrasioasă, care a lăsat

urme neplăcute familiei.

După două săptămâni de la nașterea lui Ion Negură, mama Eugenia, a fost readusă la Putna, unde copilul a fost botezat, încă în vechea biserică de lemn, existentă și astăzi, care după cum spune legenda, a fost mutată de Ștefan cel Mare de la Volovăț la Putna.

Viața familiei preotului cooperator la Putna dacă era modestă din punct de vedere material, în plan moral și social era plăcută și cu amintiri frumoase și de neuitat. În primul rând, comuniunea sufletească ce exista între părinții tânărului Ion, climatul cald în care s-a format caracterul lui, curățenia sufletească a părinților și deplina încredere reciprocă, lipsa poftei de arginți și dragostea nelimitată de muncă, au fost transmise din plin copiilor. Dacă tata era sever, pretențios cu el și cu ceilalți copii în privința corectitudinii și muncii, el era în același timp blând și-și iubea copiii cu care nu pregeta să se joace când timpul îi permitea. Mama era blândă și bună, gata să ierte toate greșelile, dar tata intervenea și tempera aceste sentimente. Acești părinți model și-au încheiat viața întreținuți de fiul lor Ion, după al Doilea Război Mondial.

Copilăria și adolescența

Dacă este adevărat că în primele nu știu câte zile copiii nu văd, înseamnă că micul Ion Negură a văzut lumina zilei abia la Putna, acea necropolă a lui Ștefan cel Mare, așezată între înălțimile precarpaticе, înconjurată de aproape 800 ha fâneață, 194 ha imașuri, peste 504 ha grădini și 12.215 ha păduri care formau din această comună o adevărată stațiune climaterică. Dealurile înalte o scuteau de vânturi și viscole, iar cirezile de vite și turmele de oi, care pășteau pe imașuri, cu tălăngile și fluierile păstorilor coborau în suflul o stare de liniște, iar ochii nu conteneau să se delecteze privind această creație a naturii. Șoseaua care trecea prin mijlocul comunei, cu ușoare cotiri până la poarta care deschidea calea prin alea de brazi spre mănăstire era împodobită pe ambele părți cu case țărănești împrejmuite de mici grădini cu flori, cireși și vișini, meri și pruni, iar din loc în loc se înșirau edificiile publice: administrația silvică, primăria, școala, cabinetul de lectură, vechea biserică parohială deschisă la 1910. Însă, începând cu anul 1908 printre gospodăriile țaranilor români începură să apară și construcții ale unor străini care se resfirau în pantă spre pădurile ce împrejmuiau Putna.

În urma unui proces de industrializare în Putna apărură și trei întreprinderi ca: fabrica de cherestea, fabrica de ciment și una de sticlă, toate, însă, cu capital străin, folosind numai mâna de lucru românească doar pentru muncile necalificate. După recensământul austriac din 1910, Putna avea 2472 de locuitori, din care 1418 români, 27 ruteni, 278 evrei, 668 germani, 68 poloni, 12 cehoslovaci. Românii erau agricultori, dar terenul agricol însumând doar 244 ha pământ arabil. Pentru a putea trăi, cei cu teren foarte puțin sau fără teren, lucrau la fabricile amintite ori la cărăușie. Meseriași români erau doar trei, dintre ceilalți 28 erau evrei și 11 – de alte naționalități. Germanii erau muncitori calificați, evreii – în majoritate comercianți.

Când intrai pe strada care ducea la fabrica de sticlă părea că te găsești pe o uliță din târgurile moldovenești de la începutul secolului, copleșite de bojdecile comerciale evreiești.

Fabrica de ciment a fost înființată în 1898 de evreul Emanuil Axelrad și transformată în 1906 în societate pe acțiuni. Deși în consiliul de administrație figurau și câțiva români din Cernăuți, președintele consiliului era evreul Iacob Kindler, tot un

venetic, iar director în biroul central din Cernăuți – evreul Emil Holzspach.

Fabrica de cherestea era proprietatea societății pe acțiuni „Bucovina”, întemeiată de industriașul Max Anhauch care mai poseda asemenea fabrici la Falcău, Voievodeasa, Moldovița, Vicovul de Sus, Straja și Vama. Max Anhauch își cumpărase titlul nobiliar de „cavaler” de la „Forum nobilium” bucovinean, de pe vremea habsburgică.

Societatea „Bucovina” exploata pe baza unui contract oneros pădurile „Fondului bisericesc” bucovinean, care era atunci pus sub patronajul împăratului și condus numai de străini. Conducerea efectivă a mării întreprinderi o avea evreul Iulius Biderman. Exploatarea pădurilor de către întreprinderea „Bucovina” avea caracter prădalnic până prin 1936.

Fabrica de sticlă de la Putna a fost înființată de familia evreiască Fischer, care încă înainte de 1850 începuseră să creeze în Bucovina diverse stabilimente industriale. În anii următori Primului Război Mondial proprietarul Friederih Fischer, după ce refăcuse fabrica în parte distrusă de război, a adus-o la o mare înflorire, încât era cea mai importantă din România. Producția anuală se ridica la 120 vagoane de sticlă plană și 300 vagoane de alte sortimente. El și-a construit pe locul unde fusese vechea casă în care locuia pe vremuri preotul cooperador o vilă impunătoare, căreia îi dăduse numele „cuibul meu” și care astăzi adăpostește un elegant hotel turistic.

Odată cu construirea fabricilor, comuna Putna a fost invadată de străini, schimbând viața liniștită într-un climat cosmopolit.

Trebuie menționat că toți marii industriași evrei și micii comercianți care și-au adunat averi enorme de pe urma exploatării bunurilor bucovinene, cât și a mâinii de lucru a românilor de aici, n-au lăsat nimic din venitul național pentru folosul obștesc al comunei și locuitorilor ei. N-au construit nici un cămin pentru muncitorii din industrie, nici un spital sau măcar o casă de naștere, la fel, n-au dat nimic nici pentru vreo lucrare edilitară. Din mici comercianți, au ieșit cu anii capitaliști, în același timp, țărani români mergeau rapid spre proletarizare și mulți dintre ei au luat drumul pribegiei în America.

S-ar părea că *Doina* lui Eminescu: „*Cine-au îndrăgît străinii, / Mâncă-i-ar inima câinii, / Mânca-i-ar casa pustia, /Și neamul nemernicia!*” înseamnă o tristă previziune pentru Bucovina.

Părinții lui Ion Negură cu toate că au găsit la Putna multă dragoste din partea poporenilor și a intelectualilor precum directorul școlii Dorimetod Vlad, învățătorul Ilarion Firescu, arhimandritul Teofil Patraș, starețul mănăstirii, iar din gospodarii cu prestigiu în comună – moș Elizei vornicul, Vasile Băcu, Ilie Clișan și alții au cerut la 1913 mutarea la Vicovul de Sus, mai aproape de Rădăuți.

Din Vicovul de Sus Ion Negură a rămas cu cele mai puternice amintiri ale copilăriei sale. Dar numai după un an de la stabilirea familiei sale în acest sat, așezat pe malul stâng al râului Suceava, în iunie 1914 izbucnește Primul Război Mondial, iar Bucovina, provincie de frontieră la răsăritul Imperiului Austriac, a devenit teatru de război cu trupele țariste.

La 29 august 1914 se produce prima înaintare rusă care însă n-a depășit Siretul, astfel că satele pe Suceava n-au fost afectate. În schimb, populația română a fost timorată de ordinul comandantului de jandarmi din Bucovina, maiorul apoi colonelul Eduard Fischer, în baza cărui comandanții militari au avut dreptul să împuște fără nici un fel de judecată pe orice cetățean care se făcea suspicios de trădare sau purtare

dușmănoasă față de armată și statul austriac.

Multe arestări și încercări, deportări în provincia Stiria și multe execuții prin împușcare sau spânzurătoare s-au produs atunci în rândul populației civile nevinovate, numai în urma unor simple denunțuri mincinoase sau dușmănoase.

A doua ocupație țaristă în Bucovina se produce la 27 noiembrie 1914 și a durat până în februarie 1915, cam 84 de zile. De data aceasta ocupația s-a extins până la Câmpulung, unde trupele rusești au pătruns în luna ianuarie 1915. Ofensiva austriacă din februarie a aceluiași an, respinge trupele țariste din toată Bucovina.

În perioada acestei ocupații greutățile au sporit simțitor datorită încartiruirii refugiaților din nordul Bucovinei, cât și din cauza vexațiunilor trupelor străine. Noroc că n-a durat prea mult.

În martie 1916 tata lui Ion Negură, preotul cooperator Gheorghe Negură a fost mobilizat ca preot militar la Regimentul 41 infanterie, format mai mult din români bucovineni. Gheorghe Negură n-a făcut armată până acum, el a fost repartizat inițial la garnizoana din Lemberg (Lwow), apoi, după 3 luni, trimis din frontul italian la Izonzo, de unde familia n-avea nici o știre despre el.

Cum în luna iunie 1916 în Bucovina avea loc a treia ocupație rusă, la auzul tunurilor în apropierea de Vicov, mama Eugenia cu cei doi fii ai săi, Ion și Radu și cu femeia de serviciu, cu câteva lucruri de prima necesitate, se refugiază la Putna.

În august 1916 după ce trupele operative ruse au trecut, îndreptându-se spre Mestecăniș-Cârlibaba, a venit parohul Bucevschi și a mutat această familie a fiicei sale la Budineț.

De Paști 1917, trupele ruse se sărutau, nu că așa ar fi obiceiul lor de această sărbătoare, ci pentru că venise „svoboda”. Totuși frontul nu s-a clintit și ocupația persista. Între timp, parohul Bucevschi obține parohia Bilca unde mută întreaga familie. Aici mama Eugenia tocmește două învățătoare care pregătesc pe Ion și Radu pentru examene și își iau atestate, Ion pentru clasa a II-a primară și Radu pentru clasa I-a.

În august 1917 trupele habsburgice au pornit o nouă ofensivă și recuceresc Galiția orientală și Bucovina de sud. Au sosit vești și de la părintele Gheorghe Negură, care se găsea internat într-un spital cu boală de tifos. Însănătoșit, la sfârșitul lunii august, e lăsat în concediu și în ianuarie 1918 e demobilizat. El reocupă vechea locuință din Vicovul de Sus și postul de cooperator.

Cu ocazia ocupațiilor armatei ruse, nu numai bunurile populației au fost distruse, dar și multe obiecte și clădiri monumentale, vechi vestigii istorice precum a fost biserica din Bădeuți, ctitoria lui Ștefan cel Mare.

Această biserică era o importantă mărturie a arhitecturii și picturii moldovene. Pe vremea lui Ștefan cel Mare, localitatea Bădeuți a fost un important ocol cu o reședință a voievodului care a ctitorit o mănăstire cu o monumentală biserică din piatră, construită și terminată la 13 noiembrie 1484, ca o amintire a biruinței lui Ștefan asupra lui Țepeluș în 1481. Biserica a fost acoperită cu plumb, care a fost jefuit de Timuș Hmelnițchi în 1653. Exteriorul bisericii era pictat cu fresce ca și alte ctitorii, iar mănăstirea adăpostea o școală de meșteri caligrafi recrutați dintre călugări.

În vara anului 1917 satul Bădeuți fusese evacuat de armata habsburgică, linia frontului (după declarația Dr. Lucescu Dumitru medic veterinar, originar din Bădeuți) trecea la câțiva kilometri de biserică, pe unde erau tranșeele austro-ungare, iar la vreo 50-60 m – cele rusești. Frontul se întindea dinspre Iaslovăț spre dealul Făgătel,

Țibeni, Milișăuți-Dornești. Rambleul tranșeelor avea direcția generală nord-sud cu multe cotituri.

Trupele habsburgice staționate în Bădeuți-Milișăuți erau compuse din unități maghiare, locotenentul care comanda fiind originar din Arad. O parte din gospodarii satului au refuzat să-și părăsească gospodăriile. Într-o dimineață au auzit o bubuitură puternică și un nor de praf se urca spre cer, în direcția bisericii. Curând au aflat că biserica lor a fost aruncată în aer. Ea adăpostea în podul ei un post de observație austro-ungar, de unde observa mișcările armatei ruse. Dându-și seama de aceasta, inamicul a început să bombardeze cu tunurile zidurile bisericii fără însă să reușească a le distruge. Localnicii cred că trupele maghiare pentru a scăpa de tirul artileriei ruse, au dinamitat biserica și au ras-o de pe pământ. Civili au constatat cinci cuiburi în care au fost introduse încărcături cu explozibilul.

Explozia a avut drept urmare părăsirea liniei frontului de trupele ruse, iar trupele austriece i-au urmărit fără a mai fi nevoie să mai tragă un glonte.

Când a revenit familia Negură la Vicovul de Sus, școlile nu funcționau încă, astfel că Ion și Radu Negură au fost siliți să se pregătească particular și în 1919 au dat examenele, Ion pentru clasa a IV-a și Radu pentru clasa a III-a.

În toamna aceluiași an, Ion se desparte de fratele său și ceilalți camarazi de joacă, fiind înscris la Liceul „Hurmuzachi” din Rădăuți și se mută la gazdă.

Cum între Ion Negură și fratele său exista o mare afecțiune frățescă, despărțirea a lăsat în inimile lor un gol. Ion ca elev printre străini, s-a simțit copleșit de nostalgia casei părințești și a satului. Au fost necesare câteva luni până s-a adaptat la viața nouă, cu atmosfera sobră a gazdei – o familie germană, socrii profesorului român din vechea familie de mazili bucovineni Volcinschi. Soția lui era fiica acestei familii germane, care, cu toate că era de aceeași origine, nu vorbea decât românește.

Zilele de sărbătoare ca și vacanțele, Ion le petrecea de obicei acasă; între Rădăuți și Vicov trecea acum linia ferată, astfel că transportul nu prezenta probleme. În aceste zile, Ion era așteptat de fratele său Radu, cocoțat pe poartă, așteptând trenul ce trecea prin Vicov la Putna sau Seletin.

Printre prietenii de joacă ai lui Ion Negură, care așteptau cu nerăbdare sosirea lui acasă, se aflau și cei doi copii mai vârstnici ai familiei inginerului silvic Aurel Isopescu, șeful ocolului silvic.

Familia Isopescu avea șase copii, trei fete și trei băieți. Fiica cea mai mare Elena sau Nuța, cum o strigau părinții și fratele ei Ștefan sau Bobocu au fost tovarăși de joacă al fraților Negură. Soția lui Aurel Isopescu era fiica profesorului sucevean Ștefan Ștefureac și soră cu celebra Anca Ștefureac din Cernăuți, prin cursul ei de dans pentru studenții cernăuțeni.

Din numeroasa familie a inginerului Aurel Isopescu care s-a strămutat la ocolul silvic din Jucica, mai sunt în viață doar doi: Nuța și Bobocu. Nuța măritată cu ofițerul Vasile Cărăruș din a 12 Artilerie Sadagura, ajuns colonel, decedat în urmă cu cinci ani de cancer și Bobocu, ajuns inginer agronom, acum pensionar care trăiește retras în Dumbrăveni lângă Sighișoara, bolnav și neajutător. O fiică a murit imediat după măritiș și al doilea băiat Mișu, inginer silvic, s-a stins acum câteva luni de un cancer la plămâni.

Ion Negură ca elev de liceu și-a găsit prieteni între colegi precum Aurel Neherneac, Munteanu, Mihai Horodnic, cu care a legat o prietenie foarte strânsă, Teoader Grosu, Iulian Vesper-poetul, Traian Larionescu devenit unul din cei mai buni heraldiști din țară, Artur Hilsenrad, viitorul consilier la Ministerul Justiției și Consiliul de stat etc.

Începând din clasa a III-a de liceu, Ion Negură își petrecea ore libere împreună cu colegul său Mihai Horodnic la multiplicarea revistei „Mugur”, editate de elevii liceului. Apoi a fost solicitat de profesorul Ilie Vișan – originar din Putna – la inventarierea bibliotecii școlare, ceea ce i-a dat posibilitatea ca anii următori să citească mult chiar și în timpul vacanțelor. Ajuns în clasa a VII-a de liceu, a deținut rubrica cronicărească la revista „Mugur”, participând adesea și la programele sărbătorilor naționale cu recitări.

În 1927 Ion Negură absolvă clasa a VIII-a, clasificat primul pe întregul liceu și cu inima strânsă se desparte de profesori, în deosebi de profesorul Ilie Vișan care, după ultima lecție predată, strâns pe toți elevii în jurul său spunându-le: „Acum la despărțire vreau să mă uit în ochii fiecărui dintre voi și să vă strâng mâna, pentru a păstra în memoria mea chipul tuturor”.

Cuvintele spuse cu lacrimi în ochi au umplut de lacrimi și ochii elevilor săi, care impresionați și pătrunși de această despărțire, au plecat fără obișnuita vioișie a adolescenței la sfârșitul unei zile de școală.

Examenul de bacalaureat l-a dat la Suceava, ieșind primul pe promoție din cei 68 de candidați. În toamna aceluiași an se înscrie la Universitatea din Cernăuți, la Facultatea de Litere și Filozofie și la Facultatea de Drept. Din partea Facultății de Litere obține un loc în căminul studentesc și de la Facultatea de Drept o bursă în bani.

Ca student, Ion Negură face parte din Societatea academică „Dacia”, din care făceau parte un mare număr de rădăuțeni și suceveni. În cadrul acestei societăți Ion Negură desfășoară o activitate intensă, în mod deosebit, la sate unde se înființau biblioteci, se organizau serbări culturale, contacte de îndrumare a societăților „Arcașii”, înființate de „Dacia” începând încă din 1906. Drept urmare a întreprinsei activități, după numai un an, a fost ales membru în comitet ca „secretar de externe”, apoi vicepreședinte al societății academice „Dacia”.

În această din urmă calitate, Ion Negură modernizează statutul și regulamentul de funcționare al societății. El a organizat sărbătorirea jubileului de 25 de ani de la organizarea ei (mai 1930). Cu acest prilej s-a tipărit istoricul societății, redactat de

primul vicepreședinte Filaret Doros. În toamna anului 1930, mută sediul societății în clădirea Palatului Național, unde noul comitet al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, sub conducerea profesorului universitar Grigore Nandriș a oferit societății „Dacia” două camere. Tot în timpul președinției lui Negură au fost organizate diferite serbări culturale în satele și orașele bucovinene, iar numărul membrilor a sporit neașteptat de mult.

Ca urmare a acestei activități Ion Negură a fost solicitat în primul semestru al anului 1930 să sprijine constituirea pe baze formate și activitate concretă „Centrul studențesc” de la Cernăuți. În toamna aceluși an s-a constituit consiliul și s-a ales comitetul a cărui statut și regulamente de funcționare au fost întocmite de Ion Negură. Astfel s-au strâns relațiile cu alte centre studențești din țară și au început participările regulate ale delegației centrului cernăuțean la ședințele Consiliului Uniunii Naționale a studenților.

În iarna 1930/1931, Ion Negură a fost ales președinte al centrului, conducând în această calitate studențimea cernăuțeană la congresul general din Brașov.

Începând cu anul 1931 s-a pus în viața studențească cernăuțeană problema participării la congresele internaționale studențești. Astfel în 1931, un asemenea congres s-a ținut la București, la el au fost delegați Ion Negură și Emanuil Haivas. În 1932 la congresul convocat la Belgrad participă iarăși Negură ca delegat din România. Apoi a fost delegat la congresul din Veneția și, în fine, în 1933 – la Riga. Între timp, în anul 1931, Ion Negură ia licența în litere după ce în 1930 luase pe cea de drept. El continuă să fie student ca doctorand la drept, unde se urmau cursuri obligatorii timp de doi ani.

Ion Negură prezintă la aceste cursuri unele lucrări, dintre care în 1932 „Dreptul public” la profesorul Gheorghe Alexeanu. Lucrarea i-a adus laudele cuvenite. Teza de doctorat o susține de abia în 1945 la București, tratând problema de economie agrară.

Criza economică generală izbucnită în 1929 afectează curând viața salariaților publici, învățătorimea, profesorii, preoții nu primeau salarii cu lunile, în aceeași situație se afla și preotul Gheorghe Negură, tatăl lui Ion, care mai întreținea la universitate pe fiul său mai mic Radu, însă cu mari sacrificii.

Ion Negură posedând din 1930 o diplomă se simte obligat să-și câștige existența, astfel se angajează la un birou de avocați cu un salariu de 1000 de lei pe lună, iar peste câțiva timp și ca secretar la societatea de salvare unde mai câștigă 500 de lei. Cu această sumă Negură își acoperă cheltuielile pentru casă și masă, ușurând bugetul familiei.

În anul 1933, în plină criză, Ion Negură este obligat să renunțe la remunerații, fiind încorporat pentru satisfacerea stagiului militar la regimentul 8 Vânători Cernăuți, unde după un an, la terminarea stagiului obține gradul de caporal t. r. (termen redus).

Căsătoria

La facultatea de drept Ion Negură a fost coleg cu Laurenția Ursu, fiica lui Ilie Ursu din Dorna Căndrenilor. Ilie Ursu a fost mai mulți ani primar al comunei și un fel de reprezentant, fără diplomă al ei în toate problemele ce se iveau. Mama Laurenției Ursu cu numele de Glicheria era fiica binecunoscutului Toader Leuștean din Fundul Moldovei, gospodar cu patru clase de liceu, care pe vremea habsburgică a fost ani de-a rândul primar, iar în 1918, la Adunarea constituantă a Bucovinei,

era unul din reprezentanții țărânimii ales și în Consiliul Național. Laurenția a devenit în curând bună prietenă cu Ion Negură cu care învăța împreună la unele materii. În iarna anului 1934, ei se căsătoresc.

Tânăra pereche și-a înjghebat un cămin modest, dar plăcut la Cernăuți. În cursul verilor, din mai până în octombrie, soția petrecea la părinții ei din Cândreni, ajutând pe tatăl ei la administrarea micii instalații balneare pe care o înjghebase.

Ion Negură, licențiat în drept și licențiat în filologie, era absorbit de preocupările profesionale și tot atât de mult cu funcția pe care o avea la Societatea pentru Literatura și Cultura și Română în Bucovina, fiind ales în comitetul de conducere pe lângă marile personalități cernăuțene precum profesorul Grigore Nandriș, președinte, Alexandru Vitencu și Emanuil Iliuț, vicepreședinți, Constantin Loghin, secretar, apoi Ion Brăteanu, inginer Traian Procopovici, Moga, Găina și Gheorghe Cârsteanu.

În 1935, Ion Negură a fost ales secretar general al Societății, funcționând până la refugiul din 29 iunie 1940, când Bucovina de nord, în urma notei ultimative din 26 iunie, a fost ocupată de URSS.

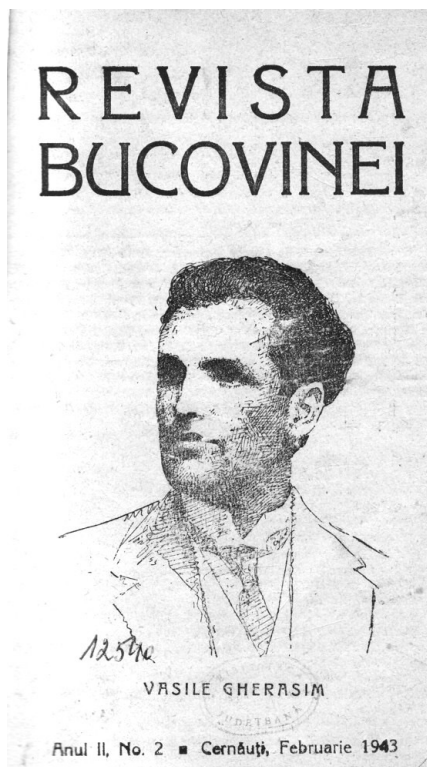
De fapt și de drept, Ion Negură reprezintă azi principalele amintiri pe care le avea Societatea: educarea patriotismului, formarea tineretului în cunoașterea trecutului bucovinean.

Cine are nevoie de o informație despre trecutul Bucovinei află la Ion Negură. El ține conferințe mult apreciate despre Bucovina de altă dată, despre personalitățile ei istorice. Conferințele sale sunt ilustrate prin proiecții, reproduceri și expuneri sugestive, fiind gustate nu numai în Bucovina, dar și la București, la Timișoara, Pitești și în alte orașe din țară.

La începutul lunii mai 1940, Ion Negură a fost numit director al Societății și în această calitate părăsește orașul Cernăuți și se refugiază la Dorna-Candreni, ducând cu el atât cât putea duce: o mică valiză în care a înghesuit documentele Societății, actele ei de proprietate asupra Palatului de abia terminat și patru tablouri de mare preț. Din cauza stării de constrângere impuse prin actul ultimativ al URSS-ului, evacuarea altor obiecte importante n-a putut fi efectuată.

În octombrie 1940, Ion Negură a fost chemat la București, unde i s-a încredințat o grea și importantă însărcinare în legătură cu repatrierea germanilor din Bucovina, Basarabia și Dobrogea. Curios este faptul că nu s-a pus problema germanilor din Ardeal!

După reintegrarea Bucovinei în 1941, Ion Negură nu mai revine la Cernăuți, dar postul de director în cadrul Societății i se păstrează în continuare. Din cauza lucrărilor

multiple în cadrul Comisiei mixte de lichidare a bunurilor germane, se deplasează doar o dată pe săptămână la Cernăuți, unde colaborează la „Revista Bucovinei” cu studii, informații culturale și științifice, recenzii etc.

La al doilea refugiu, din 22 martie 1944, întreaga arhivă și toate bunurile Societății evacuate din Cernăuți sunt surprinse în drum de bombardamentul din 4 aprilie 1944 și complet nimicite. Salvate au fost doar actele și cele patru tablouri de preț luate de Ion Negură în 1941 și păstrate la București. În 1965 ele au fost depuse la Muzeul Suceava – fondul Leca Morariu și Octavian Morariu.

În primăvara lui 1944, Ion Negură este mobilizat pe un timp scurt, aprilie-iulie, la partea sedentară a regimentului evacuat la Corbu, jud. Slatina.

Odată cu noua orânduire a țării noastre, după armistițiul din 23 august 1944, Direcția din minister la care lucra Negură se desființase și el se mută la Râmnicul Vâlcea, unde pregătește teza de doctorat, având aici la dispoziție biblioteca Facultății de Teologie, mutată din Cernăuți. Aici Ion Negură întocmește un studiu despre ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Volovăț, studiu publicat în „Revista Banatului”.

În vara anului 1945, Ion Negură a fost cooptat la lucrările Comisariatului general pentru armistițiul recent constituit. După semnarea tratatului de pace cu URSS, Comisariatul de armistițiu s-a transformat în Comisia de legătură cu comisia aliată de control, unde Ion Negură activează până în 1947, iar din acel an, în noua Direcție generală a întreprinderilor agricole de stat până în 1950. Aici participă la redactarea legislației după colectivizarea proprietății agricole.

În 1950 Ion Negură e mutat la Ministerul Agriculturii și, de aici, după scurt timp a fost scos ca necorespunzător! În acea vreme mulți oameni capabili au fost scoși afară...

De aici, Ion Negură trece la Hunedoara, la Întreprinderea de construcții speciale, ca șef de secție la planificare, apoi la Direcția generală a canalului, iar în 1956 a fost transferat la Direcția de studii pentru comerțul exterior al Camerei de Comerț București.

Între timp, în 1952, se înscrie la Institutul de statistică, încadrat ca facultate la Academia de Studii Economice – A.S.E, curs seral. Însă înainte de a-și da licența, este solicitat de către Camera de Comerț, datorită lucrărilor prezentate, pentru a pune la punct sistemul de statistică al comerțului pentru exterior.

În Direcția de studii din comerțul exterior a lucrat din 1956-1964, când a fost transferat pentru interes de serviciu la O.N.T. pentru a organiza serviciul de conjunctură internațională a turismului.

Aici înființează un buletin intern de specialitate. Între timp ia ființă Centrul de statistică matematică al Academiei R.S.R. unde directorul acad. Gh. Mihoc, rezervă un post în schemă pentru Negură care demisionează de la oficiul de turism, căci nu i se aprobă transferul.

În 1965, împreună cu alți oameni de știință, a constituit la Direcția Centrală de statistică, la inițiativa mult regretatului academician Octav Onicescu, un seminar de aplicare a metodelor statistice și matematice în economie, al cărei secretar științific a devenit și a rămas până în prezent.

Concomitent, Ion Negură desfășoară o activitate didactică ca profesor de statistică a comerțului exterior la A.S.E. În anii 1967-1969 s-a înființat un curs de statistică internațională la aceeași Academie, încredințând exclusiv lui Negură această funcție. Totodată a ținut cursuri economice statistice postuniversitare pentru

cadre cu specialitate economică, la CEPECA pentru directori generali și directori din Ministerul Agriculturii și de la direcțiile generale din țară.

În 1968 Ion Negură este insistent solicitat să organizeze secția de informatică și calcul economic al nou înființatului Institut de Economie Agrară. Timp de patru ani, Ion Negură editează un buletin cu studii de specialitate și participă activ la editarea buletinului întregului Institut, ca și a unor volume de studii, publicate de Editura Academiei. La vârsta de 65 de ani, Ion Negură se pensionează.

Opera profesorului Ion Negură

În viața lui Ion Negură legătura sufletească cu Bucovina a fost mereu vie și puternică, indiferent dacă se află pe pământul ei sau departe de țară. El a căutat să cunoască istoria, adesea zbuciumată, și să o facă cunoscută nu numai țării noastre, dar și străinilor cu care a vizitat-o în anii din urmă, caracteristicile și frumusețile ei, contribuind cu cunoștințele sale la activitatea culturală, la îmbogățirea tezaurului de valori materiale și spirituale.

Ion Negură a ținut ani de-a rândul conferințe la Suceava, Rădăuți și alte localități, a persistat, în calitate de mandatar al Muzeului județean, pentru îmbogățirea tezaurului acestuia, culegând piese și documente, unele cu valoare excepțională, rămase de la Sextil Pușcariu, generalul Zadic și alte personalități, care au jucat un rol de seamă în viața Bucovinei.

În prezent colaborează la Anuarul Județean și la întocmirea volumelor „Știința în Bucovina”, pentru care a întocmit nenumărate fișe. În București prezintă de câteva ori pe an referate asupra unor evenimente bucovinene sau legate de partea noastră de țară.

Asemenea activități presupun cercetări îndelungate, pe care Ion Negură le-a întreprins ani de-a rândul, încă de pe vremea studenției. Unele au fost publicate, altele, poate vor vedea lumina tiparului, unele, probabil, vor rămâne numai în manuscris și vor ajunge în vreo bibliotecă. Ceea ce dorește din tot sufletul să realizeze, se referă mai ales la o lucrare aprofundată asupra economiei Bucovinei sub stăpânirea habsburgică. Aceasta lipsește din literatura științifică bucovineană, fiind absolut necesară, pentru că ea scoate în lumină o latură esențială din calvarul îndurat de neamul nostru. Pe această cale s-a realizat și politica demografică și cea școlară, și în alte domenii, care cu perfidie au înstrăinat o parte din populația Bucovinei, creând o bază pentru pretenții teritoriale mai recente.

Nu este mai puțin adevărat că apăsarea economică asupra neamului nostru i-a slăbit în buna parte puterea de rezistență, sărăcindu-l și deposedându-l de o mare parte din baza materială.

O privire sintetică asupra activității de cercetare științifică și publicistică a lui Ion Negură.

După cum am amintit la începutul acestei monografii, activitatea publicistică a lui Ion Negură a început încă în anii de liceu, participând la colectivul de redacție al revistei școlărești „Mugur” de la liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” și al cărei redactor principal a fost în anul școlar 1926-1927.

Această activitate evoluează în anii studenției și s-a dezvoltat în perioada de secretar al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și a devenit tot mai intensă după terminarea celei de a treia facultăți. Axată la început mai mult

pe probleme cultural-istorice, cu atenție specială pentru cele bucovinene, apoi timp de aproape 30 de ani, pe cele cu caracter economic și statistic și în fine din nou pe probleme bucovinene.

După dimensiuni și importanță, amintim mai întâi studiile și cercetările adunate în peste 15 volume apărute la diferite edituri din țară, cuprinzând mai mult de o sută de lucrări științifice, înserate în publicații periodice precum rapoartele anuale ale comitetului de conducere al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și „Anuarul Suceava al Muzeului Județean”, volumele anuale „Situția pieței capitaliste”, publicate de Camera de Comerț, seriile „Probleme de economie agrară”, de asemenea, publicațiile periodice „Revista Bucovinei”, „Revista de statistică”, „Probleme economice”, „Studii și cercetări de calcul economic și cibernetică economică”, „Revista economică”, „Forum”, publicațiile centrelor de documentare ale Academiei R.S.R și Academiei de Științe Agricole și Silvicultură, „Almanahul parohiei ort. rom. din Viena”, „Revista Fundației Drăgan din Roma” și altele.

Să nominalizăm cele mai demne de menționat:

a) Lucrări fundamentale și monografii:

- *Statistica*, în colaborare;
- *Republica latino-americană Uruguay*;
- *Marketingul în agricultură*, în colaborare;
- *Economia Bucovinei sub stăpânirea habsburgică*: două extrase sintetice publicate în „Anuarele muzeului din Suceava”;
- *Societatea academică „Dacia”* pentru albumele *Viața studentescă din Bucovina* (muzeu S. Fl. Marian – Suceava) și încă alte șase lucrări, toate depășind 250 – 350 pagini).

b) Memorii de istorie culturală și generală:

- *Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina* (două lucrări diferite, 1936 și 1977);
- *Ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Volovăț*;
- *Palatul cultural al Bucovinei din Cernăuți*;
- *Bucovina sub stăpânirea habsburgică și Unirea cu România* (Revista Fund. Drăgan I., Roma, 1978);

- *Ecouri literare memorialiste bucovinene ale războiului pentru independență*.

c) Studii și cercetări social-economice:

- *Quelques notes sur le sens artistique roumain* (Balkanska Zemlje, Belgrad, 10, 1940);
- *Proprietatea pământului și problema agrară în Bucovina de sud și altele*.

d) Cursuri universitare:

- Curs de statistică a comerțului exterior (cu 2 coautori);
- Curs de statistică internațională;
- Sisteme de conducere cu prelucrarea automată a datelor (Academia „Ștefan Gheorghiu”).

e) Studii și cercetări de statistică teoretică, statistica de ramură și statistica internațională – peste 10 lucrări.

f) Lucrări privind organizarea și conducerea întreprinderilor cu modernizarea prelucrării informației.

g) Studii și cercetări de turism, cinci lucrări.

h) Retrospective și medalioane:

- *Gheorghe Popovici, cercetător al vechiului drept românesc;*
- *Sextil Pușcariu, animator și îndrumător în viața culturală a Bucovinei;*
- *Nouăzeci de ani de la nașterea istoricului Teodor Balan;*
- *Profesorul și cărturarul militant Grigore Nandriș;*
- *Un mesager al culturii românești peste hotare Teodor Onciulescu;*
- *Poetul și culturologul Dragoș Vitencu;*
- *Instituții, asociații și organizații din Bucovina, culturale, educative de asistență socială, economice, în anii 1775 -1944;*

i) *Lucrări privind viața studențească:*

- *Privire istorică asupra studențimii române și organizațiile ei;*
- *Un articol similar în revista „Universitas”, Riga, 1935;*
- *România Jună și viața universitară din Bucovina (în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române” din Viena, 1977);*
- *Preliminarii la o imagine a vieții studențești din trecutul Bucovinei (pentru albumele „Viața studențească bucovineană” la „Casa memorială S. Fl. Marian” Suceava).*

În diverse periodice a publicat zeci și zeci de recenzii, cronici și diverse informații referitoare la domeniile abordate, la studiile și cercetările sale.

În afara lucrărilor amintite numai în parte, Ion Negură colaborează timp de 15 ani la redactarea buletinului „Romanian Scientific Abstracts” editat de Oficiul de documentare al Academiei de Științe Sociale și Politice pentru străinătate.

Profesorul universitar dr. Ion Negură, înzestrat cu o deosebită cultură sufletească și morală, o fire blajină și înțeleghătoare, un bucovinean cu o nemărginită dragoste pentru Bucovina și pentru tot ce e românesc, este unul dintre puținii bucovineni ce au mai rămas din vechea generație, care poate servi drept exemplu generațiilor viitoare, un bucovinean care nu a fost ispitit de glorie ieftin câștigate. Bucovinenii sunt mândri de acest confrate, pentru opera și sentimentele lui.

**OVIDIUS LA TOMIS: SATUL GLOBAL ȘI VOCILE
EXEGEZEI ACTUALE**

Sabina Fânaru*
Suceava

[*Răzbunarea barbarilor. 2000 de ani fără Ovidiu la Tomis*; autor al proiectului, coord. și responsabil al volumului: Dorin Popescu, București, Editura Ideea Europeană, 2017]

La 2000 de ani de la „marea trecere” a sulmonezului Ovidius de pe țărmul Pontului Euxin, opera și personalitatea sa artistică sunt încă subiecte de controversă științifică ori surse de inspirație pentru creația din toate artele; ele reprezintă ipostazieri tipice pentru confruntarea dintre libertatea creatoare cu puterea politică, iar această situație tragică, transfigurată în operă, a căpătat anvergura unui mit literar. La 2000 de ani de la trecerea sa pe țărmul Tomisului, este justificată întrebarea care este stadiul receptării lui în România actuală, la care vrea să răspundă proiectul *Răzbunarea barbarilor. 2000 de ani fără Ovidiu la Tomis* prin antologarea exegezei contemporane¹.

Vocile exegezei sunt reprezentate de clasiști de prestigiu, ca Liviu Franga, Mihaela Paraschiv, Ioana Costa, Ștefan Cucu, exegeți de marcă – Mircea A. Diaconu, Iulian Boldea, Adrian Dinu Rachieru, Ilie Luceac, ori istorici ca Ioan Aurel Pop; acestora li se alătură personalități ale lumii academice din Italia, ca Paolo Fedeli, Grazia Maria Masselli, Rosalba Dimundo, Raffaele Giannantonio. Perspectivele de interpretare (de factură juridică, istorică, estetică, filologică, teoretică, critică sau comparatistă) se completează reciproc, iar vocile interpreților români (de pretutindeni) și străini se orchestrează coerent în contrapunct.

DORIN POPESCU

COLECȚIA ISTORIA MENTALITĂȚILOR

**RĂZBUNAREA
BARBARILOR**

* **Sabina Fânaru** este doctor în filologie, conf. univ. la Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. A editat mai multe volume științifice. Este implicată într-o serie de proiecte internaționale de cercetare.

Paginile semnate de mari clasiști români ne determină să reflectăm, încă o dată, la raportul dinamic dintre paradigmele antichității clasice, modernității și postmodernității și la caracterul supra-temporal al valorilor ca temei al salvării spirituale și morale a culturii și civilizației europene. Printr-o lectură de profunzime, de factură post-structuralistă și deconstructivistă, Liviu Franga propune în *«Poemul posibil»: Poemul pe care Ovidiu nu l-a scris niciodată* o ipoteză critică în răspăr cu exegeza anterioară; analizând elementele de discontinuitate discursivă din elegiile tomitane, el reconfigurează *urmele* unui poem în care poetul nu își declară „groaza, ci mulțumirea, chiar satisfacția – că trăiește. Inclusiv la Pont”²².

Demolarea idolilor, răsturnarea valorilor instituite, pluralitatea căilor de acces către sensul vieții și al operei sunt *strategii* care aparțin deopotrivă literaturii și criticii actuale; ele migrează de la una la alta, în comuna căutare a izvorului de umanitate în haosul vieții reale sau ficționale, cu încercările ei superficiale sau esențiale. Metamorfoza, principiu pitagoreic al întregii existențe, asumat de Ovidiu în creația sa romană, devine deopotrivă principiu al *poieticii* tomitane și al criticii literare, care trasează drumul poetului către sine, drum al rostirii interioare a unei experiențe radicale, a cărei intensitate a avut un efect de ecou dincolo de milenii. Marin Mincu și-a construit romanul *Moartea la Tomis. Jurnalul lui Ovidiu* pe o ipoteză asemănătoare; în interpretarea sa, *Marin Mincu și revanșa barbarilor*, Mircea A. Diaconu extinde problematica tematică, a toposului sacru dezirabil din roman, către cea a identității individuale și colective; iar concluzia sa este că miza romanului este „să transmită ceva europenilor despre români (și despre România profundă) printr-un artificiu istorico-narativ provocator”²³.

Destinul istoric al poetului are un caracter exemplar pentru existența umană supusă „terorii istoriei” din toate timpurile, de aceea s-a impus în conștiința posterității cu forța unui mit livresc. În discursul său prefațial, *Tomis după Tomis. Forța erorii*, Liviu Franga subliniază faptul că Ovidius este unicul poet latin care a transpus în universul poeziei trăiri provocate de traume, de ruperea de propria condiție ontologică prin „forța erorii”. Eroarea augustană leagă însă poetul damnat de „ființa unui viitor nou ethnos”, care ne face implicit „și fii ai lui Ovidius”²⁴. În această calitate, se impune aproape ca o fatalitate numărul urmașilor săi care au avut o soartă asemănătoare, de la Dimitrie Cantemir la Ion Heliade Rădulescu, de la Bogdan Petriceicu Hasdeu la Mircea Eliade. Despre *Dumnezeu s-a născut în exil* scrie și Iulian Boldea care observă, dincolo de corespondențele exterioare, tematico-biografice, dintre Ovidiu și Vintilă Horia⁵, o dimensiune parabolică autoreferențială a romanului: „Aflat la limita dintre istorie și ficțiune, dintre mit și realitate, personajul lui Vintilă Horia trăiește, cu patos reținut, o experiență a rememorării și evaluării propriei opere și propriului destin”²⁶.

Valoarea etică a cercetării științifice, aflate în slujba apropierei de adevărul creatorului și al operei sale, a cărei exersare devine vocație axiologică, implicând o transmutare a emoției în luciditate simpatetică, rigoare și spirit critic, o demonstrează cu asupra de măsură câteva studii. Un prim reper este textul Ioanei Costa, care analizează epistolele lui din perspectiva *Epistolografiei poetice*, definindu-le prin mărcile stilistice și elementele autoreferențiale raportate la genul, specia și tradiția literară cărora le aparțin. Referindu-se la cauzele relegării la Tomis, Mihaela Paraschiv realizează o *Defensio Ovidiana sub specie aeternitatis* (ecou al apologiei platoniciene pentru Socrate), într-un discurs riguros, sobru, clar, dens și elegant, model de analiză

tabulară a scrisorilor lui Ovidius, puse în relație cu texte teoretice de factură retorică și juridică, cu informații istorice din antichitate și cu exegeze moderne, pentru a-și susține ipotezele și a-și afirma opiniile despre această eroare. Pentru mine, această metodă de lectură complexă, interdisciplinară, este la fel de seducătoare ca aceea în filigran a lui Liviu Franga și se înrudește îndeaproape cu aceea a lui Ioan Aurel Pop; articolul său, *Ovidiu și barbarii din Pont*, circumscrie versurile poetului cu precizie de miniaturist în contextul etnic, istoric, geografic și cultural în care a trăit Ovidius, oferind un motiv de reflecție asupra destinului istoric și cultural al omului și popoarelor în mijlocul cărora a trăit: „Cucerirea acestui pământ de către armata romană s-a împletit în *Romania* danubiană cu una spirituală, a cărei întruchipare este poetul rămas în Pont, ca etern simbol al Romei, Publius Ovidius Naso. El este romanul care a învățat getica, în vreme ce geții sunt «barbarii» care au învățat latina și s-au înnobilit pentru vecie cu moștenirea clasicismului roman”. Asumându-și integral această *lectio*, la sfârșitul excursului său Ioan Aurel Pop ne invită la un ospăț rafinat al cunoașterii sale, transpusă în formă poetică: propria sa traducere liberă, cu rimă, a versurilor 73-76 din *Tristele*: „Eu zac sub astă piatră, Ovidiu, cântărețul / Iubirilor suave, care-am plătit greu prețul / De treci pe-aici, dacă-ai iubit din plin, / Te roagă pentru el, să-i fie somnul lin”⁷.

Galeria marilor clasiști și exegeți din mediul academic ar fi putut câștiga și mai mult în anvergură prin prezența strălucitului clasicist, critic și istoric literar, traducător și poet, Traian Diaconescu; domnia-sa a publicat din 2017 încoace numeroase, diverse și valoroase studii de istoria mentalităților și comparatism (între Ovidius și autori latini și români), de estetică, poetică, stilistică, precum și traduceri și peste 130 de micropoeme dedicate lui Ovidius⁸; simplificând, putem spune că literatura română îi datorează nu doar întâlnirea cu mari scriitori latini (de la Cicero și Cato la Seneca, P. Syrius și Apuleius, până la poeții post-clasici și autori creștini), ci și cea cu scriitorii de expresie latină (Nicolae Spătaru Milescu, Petru Movilă, M. Graziani, I. Sommer, M. Bandini), ori traducerea marilor balade populare și a poeziilor români în metru original (de la *Miorița* și *Meșterul Manole* la volumele dedicate lui Eminescu, Macedonski, Bacovia, Blaga și Arghezi); istoricii îi datorează accesul la numeroase documente din perioada medievală, inclusiv la corespondența de la curtea lui Ștefan cel Mare, istoria limbii – studii de referință despre etnogeneza poporului român, iar critica și istoria literară – erudiția rafinată de sensibilitatea și rațiunea unui umanist în comentariile sale asupra marilor autori.

Revenind, constatăm funcția modelatoare a cercetării literaturii ovidiene asupra gândirii și sensibilității intelectuale europene; numeroase contribuții ale exegeților italieni și români sunt în relație dialogică și de complementaritate; ea se datorează fie opțiunilor tematice ori afinităților de viziune asupra textelor analizate, fie structurării argumentației în discursul științific ori mizelor cercetării. Astfel, aidoma lui Ioan Aurel Pop, Paolo Fedeli privește opera tomitană ca expresie a metamorfozei unui poet latin, pentru care poezia era singura modalitate de recuperare a Romei, într-un poet get, pentru care poezia devine temeiul existenței sale pe pământul dobrogean și totodată o metaforă a transformării sale interioare⁹.

Cunoașterea clasicismului îndeobște vădește a avea un rol socio-cultural integrator, implicând deopotrivă reconectarea la textele teoretice fundamentale ale antichității și recursul la cele mai moderne perspective de abordare care să problematizeze, în cazul de față, însăși reprezentarea artistică și relația dintre realitate,

istorie, ficțiune și autoficțiune, ori transgresia vieții în text și a textului în realitate. Studiul comparatist al Graziei Maria Masselli, *Invectiva contra inimicum suum: Ovidio da Tomi*, analizează din perspectivă retorică poemul ovidian *Contra Ibis*, situându-l în ansamblul tradiției literare cu caracter polemic, definită în tratatele antice prin trăsături specifice (vocabular, ton, conținut, funcție, intenționalitate, mijloace, strategii de persuasiune etc.). Autoarea demonstrează trăsăturile invectivei oratorice și definirea ei „ca schemă teoretică fixă și repetitivă” (W. Süß), analizând descrierea negativă, procedeele oratorice folosite în poemul ovidian scris la Tomis și tehnicile textuale ale autorului creștin Tertulian pentru realizarea acesteia. Concluzia sa este că, deși virulența limbajului este o trăsătură comună acestor două tipuri de discurs aparținând celor doi autori, Ovidiu utilizează invectiva ipocrit, în scop persuasiv, în timp ce Tertulian o folosește cu o ușoară detașare, avându-și sorgința în atitudinea creștină, a cărei toleranță se raportează la termenul *misericordia*¹⁰. Pe de altă parte, Estela Antoaneta Ciobanu își fundamentează teoretic lucrarea *Can the Barbaria Talk Back? Arachne, Philomela, Echo, and the Disowning of Women's Voice in the Maze of (Fe)male Auctoritas*, asumându-și perspectiva feministă de interpretare a câtorva dintre miturile transfigurate de Ovidius în *Metamorfoze*.

Receptarea critică reflectă și trăsături ale gândirii și discursului postmodernist, sensibilitatea sa transgresivă, care umple lapsusurile realității și tăcerile textului și resuscită memoria culturală prin ceea ce are ea memorabil tocmai la periferia ei, al cărei discurs, descompus și reinterpretat în spirit ludic, acționează subversiv la adresa discursului dominant al epocii în care a luat naștere. Oare nu astfel sunt scrierile „tomitane” ale lui Ovidius în raport cu restul creației sale „romane” și cu orizontul de așteptare al cititorilor din epoca sa, ori tentativele exegeților de a rupe barierele dintre arte și genuri, pentru a reliefa multiplicitatea fațetelor artistice ale unei opere-origini, ale cărei straturi succesive sunt spațializate și transformate într-o cameră de rezonanță, în care se manifestă toate, simultan?

Tabloul mozaicat al exegezei actuale, care propune ipoteze de lucru și recontextualizări ale textului ovidian, demonstrează influența lui uriașă asupra culturii europene, prin însăși tematica și metodele de abordare atât de diverse. Astfel, Rosalba Dimundo cercetează din perspectivă trans-disciplinară mitul Semelei povestit în *Metamorfoze* și transpus de Händel în opera muzicală, în articolul *La Semele ovidiana al cospetto di Händel*; dincolo de complexitatea ei, analiza are o miză extrem de importantă: definirea validității studiului clasicilor și verificarea modurilor permanenței lor în cultura contemporană. În contrapunct, Ștefan Cucu prezintă viziunea estetică a poetului și relația dintre arta literară, pictură și muzică (*Artă și arte în creația ovidiană*), iar Andreea Bratu evaluează *Impactul textului ovidian în reformarea limbajului muzical cult vest-european*. O miză asemănătoare are și Raffaele Giannantonio; în lucrarea *Ovidio in architettura tra Giulio Romano, Gian Lorenzo Bernini e Louis le Vau*, el cercetează relația *Metamorfozelor* literare cu alte limbaje, al sculpturii și arhitecturii italiene baroce; transfigurările secundare (sculpturale și arhitectonice) devin elemente ale unei metamorfoze urbane și părți ale unui *Theatrum Urbis, Mundi & Ecclesiae*¹¹. În ecou, tema este abordată la Tomis, de Valentin Ciorbea, care prezintă *Sursele arhivistice privind statuia lui Ovidiu de la Constanța*.

Spiritul ludic, relativizarea capacității noastre de cunoaștere și de înțelegere a sensului, plasate în jocul liber al discursului, care adesea își dezvăluie o dimensiune

paradoxală, încifrată, transformă actul critic într-o formă de aventură care dedublează textul într-o ficțiune de gradul al doilea, ezitând între neliniște și neastâmpăr, între scepticismul dizolvant și amuzamentul complice al postmodernismului¹². De pe aceste poziții, Dorin Popescu își asumă o perspectivă semiotică de interpretare, în linia școlii critice inițiate de Marin Mincu, pentru a accede la „autenticitatea textului” ovidian de exil; provocator, el se declară în opoziție cu vechea critică și conceptele ei, ba chiar și cu ideea apartenenței operei „tomitane” la genul epistolar, care a fost definit deja¹³, între altele, prin caracteristicile formale ale scrisorii literare, ori prin substanța sa lirică, temele filosofice, morale sau estetice și caracterul ficțional, variabil de la un autor la altul; or această ultimă trăsătură lasă ușa deschisă către exegeza estetică și depășirea criteriilor retorice și etice (pe care Ovidius însuși le leagă de concepția sa poetică). Într-un efort de de-realizare a textului, renegând dimensiunea lui pragmatică și distanțându-se de cea (auto)referențială, prioritare, e drept, în exegeza anterioară, el își proclamă opțiunea pentru exercitarea unei critici „eretice”, care să demonstreze mai bine decât până acum literaritatea epistolelor. Acest gest ar fi îndreptățit de absența documentelor și de specificitatea mecanismului discursiv, de caracterul indeterminat, deopotrivă, al realității și ficțiunii: „Va fi fost *adevărat*, în factual, că Ovidius a scris, la Tomis, un poem în limba getă? Deocamdată, avem motive să o credem pentru că (doar el) o spune, explicit, în *Pontice*, IV, 13. Însă, totodată, avem motive (cel puțin egale) să nu o credem, *tocmai* pentru că el o spune”¹⁴. El privilegiază ca tipice pentru corpusul poetic de referință mărcile ambiguității, care sunt creatoare de tensiune lirică și fac posibilă, în cele din urmă, decodarea în cheie ironică a discursului, a cărui figură structurantă devine inversiunea; din punct de vedere antropologic, această pledoarie ar putea relansa sensul ovidian al raportului de opoziție dintre conceptele *cult* vs. *barbar* vs. *barbarizat*, *cultură* vs. *civilizație*, legate de o „temă sensibilă pentru etno-profilul nostru”¹⁵, întrucât concluzia autorului lui este: „În registru simbolic, Roma, debarasându-se de *cărți*, primește în schimb *săgeți*, devine *barbară*, iar Scythia Minor se debarasează de *săgeți*, devine *carte*, devine spațiu al cărții, spațiu civilizator. Săgețile și cărțile sunt semne textuale care susțin fără greș această ipoteză semiotică. [...] Iar *Tristele* și *Ponticele* sunt texte inverse ale unei metaironii cifrate, un joc textual cu semne și chei”¹⁶, lucru adevărat pentru creația din a doua / ultima parte a relegării sale, când și-a asumat destinul tragic, care a deschis-o către zări metafizice¹⁷.

În substratul lor, încrâncenarea și radicalismul discursului ascund încrederea autorului în forța orfică a literaturii și a discursului critic, de a schimba realitatea și de a reorienta gândul spre o condiție liberă, de factură maximalistă, adoptând deopotrivă o *via negativa* și una *affirmativa*. Pe de o parte, discursul critic refuză analiza de tip retoric și istoric, pe de alta o practică în afirmarea ipotezelor sale; în paratextele de la începutul și sfârșitul volumului, deplânge, pe de o parte, lipsa de sprijin în împlinirea acestui proiect de anvergură, pe de alta își exprimă recunoștința față de susținerea concretă a lui Liviu Franga, coeditor, și față de încurajarea primită de la mentorul său în acest travaliu, Mircea A. Diaconu, care i-a fost, cu ani în urmă, coordonatorul tezei de doctorat, personalități de prestigiu ale lumii academice; adoptă toposul umilinței în evaluarea contribuțiilor tomitane și românești la ovidianism și realizează acest proiect de anvergură pe care singur îl numește unic în România și în lume. Care ne convinge de adevărul formulat de coordonator în *Epilog*, că „Ovidius se va fi întors la Sulmona, *patria sa*, [...] din 2012 înapoi... [că] el, Ovidius, n-a cunoscut însă exilul adevărat. Și a rămas aici”¹⁸.

NOTE

1. Popescu Dorin, Franga Liviu, *Răzbuarea barbarilor. 2000 de ani fără Ovidiu la Tomis* [autor al proiectului, coord. și responsabil al volumului: Dorin Popescu], București, Editura Ideea Europeană, 2017.

Volumul este rodul unui proiect al lui Dorin Popescu care propune revigorarea exegezei ovidiene post-monografice în România; dedicat poetului Ovidius, el este „un semn al străduinței de convertire a *solitudinii* sale culturale în *solidaritate*”; în acest scop, textele antologate ale celor peste 80 de contributory sunt organizate pe criteriul paradigmei temporale; în capitole distincte, apar vocile trecutului, ale prezentului și ale viitorului, toate la un loc formulând „o scrisoare colectivă” de omagiere a poetului, care are ca miză majoră o „semioză colectivă”, în care „toate contribuțiile... au importanță simbolică egală”, realizând o „fotografie narativă a Tomisului ovidian”, „o carte-document a Tomisului”.

Coordonatorul proiectului structurează volumul în trei părți: I. *Vocile trecutului*; II. *Vocile prezentului*: II.1. *Vocile exegezei*, II.2. *Vocile culturii*, II.3. *Vocile cetății*, II.4. *Prieteni de departe*; III. *Vocile viitorului*. Criteriul secundar, de organizare internă a capitolelor, este mai lax, prin amestecul de genuri discursive, de tematică și stil și prin diferențele de amploare textuală și de anvergură personală a autorilor.

I. *Vocile trecutului* cuprind cuvântări publice (Petru Vulcan), interpretări istorice și juridice ale cauzelor relegării poetului la Tomis (Carol Blum), eseuri comparatiste asupra creației ovidiene din perioada romană și cea tomitană (Grigore Sălceanu), iar tragicul său destin, asemănat cu cel al lui Socrate, este considerat important „ca prim act de contopire a sufletului dac cu cel latin”, Ovidiu fiind „cel dintâi mare poet al românilor” ([sic!] Puiu Enache). Între *Vocile trecutului* se află câteva fragmente din traduceri (Traian Lazarovici) și din opere literare inspirate de poet, aparținând scriitorilor Titus Cergău, Paul Miron și Marin Mincu, al cărui roman ca fals jurnal ovidian va constitui obiectul exegezei din partea a doua, precum și un text al lui Dorin Popescu, *Noi exiluri la Tomis*.

Cel mai consistent din volum este primul subcapitol din partea a doua, II.1. *Vocile exegezei*, care ocupă aproape jumătate din paginile cărții (400 de pagini); el ar fi putut constitui singur un prim tom al acestei antologii (cu minime ajustări), în care antologatorul renunță la criteriul secundar de organizare a capitolelor, cel al originii și cel al distanței din (sub) capitolele I, II.2, II.3, II.4., III.

Textele cu caracter literar domină subcapitolul II.2. *Vocile culturii*, unde și Dorin Popescu publică un *Poem către Ov, poemul <razbunării>*, afirmând cu patos elegiac substratul etic al culturii tomitane post-ovidiene și cel poetic al existenței. Publică aici Ion Moiceanu, Ioan-Mircea Popovici, Rodica Maria Popescu, Ananie Gagniuc, Taner Murat.

II.3. În *Vocile cetății*, Ștefan Cucu se referă la contribuțiile constănțene la evocarea personalității lui Ovidiu, Constantin C. Daba rememorează întâlnirea sa cu mari clasiști români (precum N. I. Barbu, Petru Creția, Al. Graur, Aram Frenkian), Silvia Leucă prezintă traduceri și prelucrări românești ale scrierilor ovidiene, iar Ionel Alexe - Fondul de carte Ovidiu în colecțiile bibliotecii constănțene; o serie de texte evaluează importanța unor proiecte trecute sau viitoare dedicate poetului (Aurel Papari: *Omagiu șagunist poetului latinătății noastre*, comparat, în alt articol, cu Sf. Apostol Andrei; Dorin Popescu: *Tomitanilor: să-i redăm poetului casa! și După 2000 de ani, în Tomisul părăsit de Ovidiu. 5 proiecte urgente pentru cultura*

tomitană; Victor Ciupină: despre înfrățirea orașelor Constanța și Sulmona); tot aici, sunt integrate și câteva exegeze ale operei lui Ovidiu (Tanța Nanu, Mariana Giurcă, Gabriel Mitroi). Sunt prezenți cu articole și: Cristina-Maria Ivan, Olga Duțu, Daniel Mihai, Victor Crăciun, Mitică Iosif, Nicoleta Iosif, Octavian-Eugeniu Manu, Dorina Popescu.

II.4. *Prieteni de departe* sunt scriitori și profesori din țară, prezenți cu texte literare, eseistice și exegetice: Cornel Niculae, Dumitru Brăneanu, Viorel Savin, Zinica Ionescu, Mihaela Nicolae, Dorica Coca, Georgeta Cozma, Veronica Radu, Ina Stincă, Cristina Zderea, Calistrat Costin, Liviu Ioan Stoiciu.

III. *Vocile viitorului* sunt vocile elevilor, câștigători ai unor premii literare, îndrumați, cei mai mulți, de doamnele profesoare Silvia Leucă și Daniela Varvara din Constanța: Roxana-Elena Cristea, Cristina Danovschi, Andreea Bianca Ceoară, Teodora Roxana Roșu, Georgiana Stoica, Ana Maria Măniosu, Alexandru Popp și Ovidiu Achim.

2. *Ibidem*: 81.

3. *Ibidem*: 99.

4. *Ibidem*: 16.

5. Despre aceste probleme, vezi studiul lui Adrian Dinu Rachieru, *Proba exilului și <febra Ovidiu> (Vintilă Horia vs. Ovidiu)*. Au mai semnat articole în această parte Ionela Cuciureanu, Viorica Lascu, Tudor Nedelcea, Mariana Cojoc, Viorica Stan, Florin C. Stan, Ana-Maria Răducan, Stoica Lascu, Claudia Georgiana Mihail, Dorin Popescu, Aurelia Lăpușan, Anastasia Dumitru, Silvia Leucă, Zinica Ionescu, Carmen Florescu și traduceri ale textelor italiene: Ștefania Mincu, Simona Maria Marinoiu, Bianca Ibadula.

6. *Ibidem*: 146.

7. *Ibidem*: 140.

8. Diaconescu Traian, *Ovidiu la Tomis. Enigma relegării și metamorfozele poeziei*, în „Vitrăliu”, Periodic al Centrului Cultural „George Apostu”, Bacău, nr. 47, 2017. În anii de referință, a tradus pentru prima dată în limba română poemele: *Nux, In Ibin, Consolatio ad matrem Livia* și a publicat studiile și articolele: *Epitaful lui Ovidius și structura epitafulor marilor poeți latini; Afinități electiv: Nicolaus Olahus și Ovidius; Ovidius: Mitul lui Orfeu – arta literară și ideologia augustană; George Călinescu și Ovidius; Ovidiu și Brâncuși. Configurații mitice și transfigurări artistice; Ovidiu la Tomis. Enigma relegării și metamorfozele poeziei; <Ars Amandi>: conformism și nonconformism politic; Ovidius. De la semn la metasemn în <Tristia>; Ovidius. Viziune estetică barocă în <Metamorfoze>; Arta comparației narative în <Metamorfoze>; Parodii mitologice la Ovidius și Prudentius*. (vezi „Vitrăliu”, nr. 46, 47 din 2017 și 48 din 2018).

9. *Răzbunarea barbarilor*: 83.

10. *Ibidem*: 123.

11. *Ibidem*: 327.

12. Petrescu Liviu, *Poetica postmodernismului*, Editura Paralela 45, ed. a II-a, Pitești, 1998.

13. *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei R. S. R., București, 1976: 147.

14. *Răzbunarea barbarilor*: 432.

15. *Ibidem*: 461.

16. *Ibidem*: 464 - 465.
17. Traian Diaconescu, *Op.cit.*: 68.
18. *Răzbunarea barbarilor*: 762.

SUMMER

Our paper, *Ovidius at Tomis: The Global Village and the Voices of the Contemporary Exegesis*, presents the project *The Revenge of Barbarians. 2000 Years without Ovidiu at Tomis*, coordinated by Dorin Popescu. We consider that the project, an anthology of „essential” texts, presents a local and chronological image of the *Ovidius* cultural construct, which enlarges its limits towards more distant cultural spaces from Romania and Italy. Our analysis takes into consideration the contributions of the most important classicists, exegetes and historians who use different perspectives and methods in interpreting the opera and the ovidian artistic personality, emphasizing their influence on European thinking and sensitivity, arts and fiction. Recontextualization in critical discourses contributes to the problem of ovidic artistic representation and the relationship between reality, history and (self) fiction, highlighting the dynamic connection between paradigms of antiquity and postmodernity.

O CARTE DE REFERINȚĂ PENTRU ISTORIA BISERICII ORTODOXE DIN BUCOVINA

Dragoș Olaru*
Cernăuți

[Ioan-Paul Valenciuc, *Preoțimea ortodoxă din Bucovina în timpul ocupației habsburgice (1775-1918)*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților]

Pe părintele dr. Ioan-Paul Valenciuc, consilier cultural la Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, autorul cărții *Preoțimea ortodoxă din Bucovina în timpul ocupației habsburgice (1775-1918)*, l-am cunoscut cu ani în urmă în sala de lectură a Arhivei de Stat a Regiunii Cernăuți. E vorba de perioada când tânărul cercetător sucevean își făcea cursurile de masterat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (specializarea *Teologie istorică-practică*) și la Facultatea de Filozofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, (specializarea *Filozofie creștină și dialog cultural*), pregătindu-se pentru doctorat la Școala doctorală „Isidor Todoran” de pe lângă Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Venise în fosta capitală a provinciei istorice Bucovina ca să studieze cu multă migală și pricepere, calități tot mai rar întâlnite la tinerii cercetători de azi, zeci și sute de dosare din bogatul tezaur documentar arhivistic cernăuțean. Seriozitatea cu care lucra asupra temei sale, vastele cunoștințe de care da dovadă m-au făcut să-i acord și sprijinul meu, ce se referea mai mult la specificul muncii și cercetării arhivistice, care, aici la Cernăuți, diferă mult de cel stabilit în România.

Cartea de față – fundamentală în comparație cu cele apărute până acum pe această temă – s-a născut prin continuarea, dezvoltarea și completarea tezei sale de doctorat, susținută în 2011 și avându-l referent pe pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru.

Autorul cărții a pornit de la convingerea „că istoria Bisericii Ortodoxe din Bucovina este mai întâi de toate, nu prezentarea vieții și activității ierarhilor sau a monahilor, ci prezentarea *sine ira et studio* a activității preoțimii de mir care a știut să-și călăuzească eforturile spre ridicarea culturală și materială a credincioșilor încredințați lor”. Despre implicarea dezinteresată și jertfelnică a smeriților slujitori ai

* **Dragoș Olaru** – arhivist, publicist, s-a născut la 7 octombrie 1955 în comuna Ropcea din regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți (1973-1978). Între 1979 și 2015 funcționează ca cercetător științific la Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți. A contribuit cu texte la alcătuirea și editarea volumelor enciclopedice *Enciclopedia arhivisticii ucrainene* (Kiev, 1997), *Intellectualitatea ucraineană. Sec. XIX – începutul sec. XX*, (Kiev, 1998), *Îndrumar. Arhiva de Stat a regiunii Cernăuți*, (Kiev, 2006). A publicat următoarele volume: *Vetre strămoșești. Ropcea, un sat din Bucovina la a 560-a aniversare* (Suceava, 2008); *Societatea Medicală „Isidor Bodea” (20 de ani de activitate)*, (Cernăuți, 2016); *Traian Popovici – figură emblematică a Cernăuțiului*, studiu introductiv la cartea *Traian Popovici, Spovedania. Biografie. Mărturii* (Cernăuți, 2018). A fost membru fondator al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, secretar al comitetului de conducere în perioada 1996-1997. Pentru contribuția la dezvoltarea eminescologiei românești, Președinția și Ministerul Culturii al României i-au decernat medalia omagială „Eminescu” (2000).

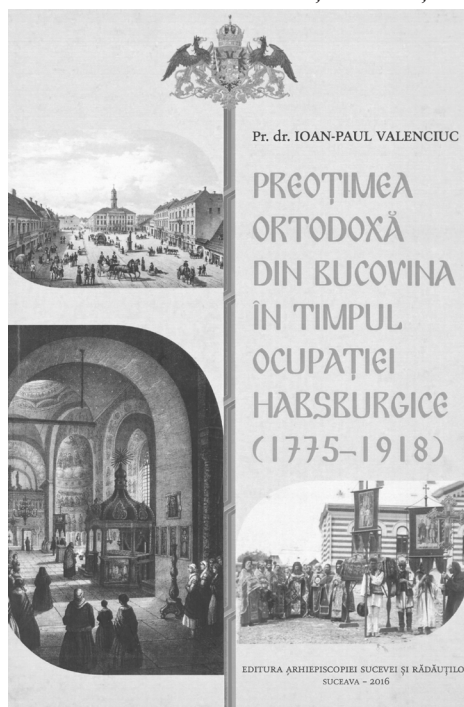
altarelor „în aproape toate ramurile vieții sociale, politice și culturale a provinciei”, scrie laconic în 1923 și jurnalul „Deșteaptă-te Române”, care afirma: „Preoții din Bucovina au fost odată străjerii, nu numai ai credinței strămoșești, ci și ai conștiinței naționale, care mulțumitor, dăinuiește și până astăzi în spiritul poporului românesc din această scumpă țărișoară. Preoții români bucovineni au fost peste tot fala și mândria neamului românesc”.

Volumul numără 610 pagini și este structurat în 5 capitole, 31 subcapitole, care la rândul lor cuprind peste 90 de paragrafe. Titlurile capitolelor cărții sunt sugestive pentru conținutul lor și pentru scopul cercetărilor întreprinse de către autor: *I. Eparhia Bucovinei sub ocupație habsburgică; II. Paroh și parohie în Bucovina. Prevederi legislative. Organizare; III. Starea culturală a clerului ortodox din Bucovina; IV. Situația materială a preoșimii bucovinene; V. Conștiința națională și acțiune politică. Implicarea preoșimii în societatea bucovineană și în relațiile interconfesionale.*

Unul dintre meritele esențiale ale cărții este, fără doar și poate, varietatea subiectelor abordate precum și reconstituirea fidelă a trecutului ortodox al Bucovinei, reconstituire bazată mai ales pe documente de arhivă, care aduc importante adăugiri și mai ales foarte multe informații inedite asupra unor evenimente și personalități. Uneori ai impresia că autorul încearcă să ofere cât mai multe date noi, folosind pentru aceasta trimiteri de la subsol, care deseori par mai importante și mai voluminoase decât textul propriu zis al lucrării. Numai în subcapitolul intitulat *Contribuția preoșimii bucovinene la dezvoltarea culturii române în Bucovina* (III. 5.) se dau răspunsuri profunde și detaliate la întrebări privind contribuția preoșimii la dezvoltarea presei, literaturii, muzicii bisericești românești, la valorificarea și conservarea folclorului românesc din

Bucovina, la preocupările de arheologie a clerului ortodox. Tot în acest capitol sunt abordate și alte teme cum ar fi istoricul Școlii Clericale din Suceava, Institutului Teologic din Cernăuți, Seminarului Clerical, Facultății de Teologie din Cernăuți, Societăților studențești „Arboroasa” și „Academia Ortodoxă”. Subliniem faptul că aici ne referim numai la istoricul unor instituții bisericești și culturale oglindite într-un singur capitol de carte.

O atenție deosebită autorul acordă și unor personalități clericale din Bucovina. În primul rând trebuie să menționăm mulțimea de date noi aduse în carte despre mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici. Însuși Ioan-Paul Valenciuc mărturisește că „între multele documente păstrate în Arhiva Statului a Regiunii Cernăuți, am

avut bucuria de a descoperi mai multe texte inedite aparținând Marelui mitropolit Silvestru Morariu Andrievici”. Cunoscând preocupările anterioare ale tânărului cercetător pentru personalitatea mitropolitului bucovinean (vezi: *Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, apărător al dreptei credințe și al demnității românești*, în vol. *Silvestru Morariu Andrievici, În apărarea Bisericii strămoșești*, ediție îngrijită de Ioan Paul Valenciuc, Ed. Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina, 2007, p. 11- 72.) sau cele pentru mitropolitul Vladimir de Repta (vezi: *Vladimir de Repta, mitropolit al Bucovinei și Dalmației, Introducere în cărțile Testamentului Nou*, ediție îngrijită și studiu introductiv de diac. Dr. Ioan Paul Valenciuc, Editura Timpul, Iași, 2012; *Vladimir de Repta, mitropolit al Bucovinei și Dalmației, Scrieri*, ediție îngrijită și studiu introductiv de diac. Dr. Ioan Paul Valenciuc, Editura Timpul, Iași, 2012;) înțelegem prea bine bucuria descoperirii acestor documente. Cititorul va găsi aici pagini captivante și despre alte personalități bisericești bucovinene cum ar fi Isaia Baloșescul, Dionisie cavalier de Bejan, Artemie Berariu, Teoxtist Blajevici, Miron Calinescu, Dimitrie Dan, Lazăr Gherman, Eugenie Hacman, Dositei Herescul, Eusebie Popovici, etc.

Cartea mai cuprinde o *Introducere* cu expunerea istoricului cercetării, motivația, actualitatea alegerii temei și stadiul ei de cercetare. Tot aici se face o prezentare detaliată a fondurilor arhivistice din Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, care, după cum ne mărturisește autorul, „este una din cele mai importante arhive referitoare la trecutul Bucovinei”.

Concluziile la care ajunge cercetătorul Ioan-Paul Valenciuc se referă la faptul că lucrarea de față constituie un prim pas de prezentare a tuturor dimensiunilor vieții preoțimii ortodoxe din Bucovina în spațiul delimitat temporal între 1775-1918, dar rămân încă numeroase probleme neelucidate ce pot constitui un interes printre cei preocupați de acest domeniu. În acest sens autorul lucrării susține: „Demersul nostru, deși circumscris geografic spațiului bucovinean, se dorește a fi un prim pas în elaborarea unor lucrări de mai mare anvergură, asupra corpului clerical ortodox român, conștienți fiind de munca benedictină pe care o presupune un astfel de proiect. Suntem însă încredințați, că aceste pagini se pot constitui într-un punct de plecare, în creionarea mai clară a vieții bisericești a românilor, în general, și a Bucovinei, în special”.

Ampla *Bibliografie*, de aproape 40 de pagini de carte, e valoroasă mai ales prin izvoarele inedite folosite, izvoare ce includ o mulțime de informații din Arhivele Statului București, Arhivele Statului Suceava, Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Arhivele Mănăstirii Dragomirna, parohiei Arbore, Protopopiatului Rădăuți, etc. Ușurează mult lecturarea cărții și bogatul *Indice de nume*. Suntem convinși că lucrarea în sine, prin valoarea ei documentară, va reprezenta un important instrument de lucru pentru istorici, teologi, sociologi, pentru toți cei care au ca temă de studiu istoria bisericii ortodoxe din Bucovina. Cartea a apărut la Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2016 și a fost tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților.

Recomandându-vă cu căldură această lucrare de referință a distinsului cercetător Ioan-Paul Valenciuc, profesor de teologie la Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Mitropolitul Dosoftei” Suceava, așteptăm cu interes apariția altor cărți, care suntem siguri, nu se vor lăsa prea mult așteptate.

O CARTE PENTRU MEMORIA NEAMULUI ROMÂNESC: *FÂNTÂNA ALBĂ – GOLGOTA NEAMULUI*

Viorica Moisuc*
București

[*Fântâna Albă – Golgota Neamului*. Seria: Destine Bucovinene. Texte de: Ion Dominte, Vasile Ilica, Nicolae Șapcă, Maria Toacă-Andrieș, Felicia Nichita-Toma, Petru Grior. Volum îngrijit de acad. Alexandrina Cernov, Editura „Nicodim Caligraful”, Mănăstirea Putna, 2018, 212 p.]

În istoria tuturor popoarelor există momente de înălțare, de răscruce, când destinele lor au atins apogeul; există și momente de prăbușire, când ființa statală și ființa națională sunt puse sub semnul întrebării. Pentru români, anul 1918 a însemnat împlinirea obiectivului major și anume, unirea într-un singur stat național, unitar, independent a tuturor provinciilor locuite de români și aflate sub stăpâniri străine, unirea cu Patria-mamă, România. A fost un fenomen ce s-a înscris în evoluția firească a societății din această parte a Europei, unde interesele marilor imperii otoman, rus, austriac au creat de-a lungul secolelor o situație nefirească națiunilor de pe teritoriile pe care le stăpâneau prin forță, opresiune, amenințare. Mutațiile structurale radicale produse în anii 1914-1918 având la bază afirmarea principiului naționalităților și impunerea lui ca factor decisiv în noua ordine politică și teritorială și au deschis o eră nouă pentru dezvoltarea pe toate planurile a națiunilor, a noilor state constituite pe ruinele marilor imperii dispărute. Interese de natură politică, strategică, economică ale marilor puteri învingătoare în războiul ce abia se încheiase, au periclitat, însă, de la bun început progresul socio-economic și politic postbelic, determinând subminarea și anularea, în ultimă instanță, a instrumentelor de pace și securitate create după război. În locul lor, noi înțelegeri s-au perfectat care au deschis calea unui nou război. Obiecte ale acestor înțelegeri între marile puteri au fost, din nou, statele mici și mijlocii. În Centrul și Sud-Estul Europei statele de abia constituite, reconstituite sau întregite au fost scoase la mezat. Pe rând, Austria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Albania, apoi Belgia, Olanda, Statele Baltice, au fost șterse de pe harta Europei. Cel mai abominabil pact împotriva libertății popoarelor, pactul Ribbentrop-Molotov semnat la 23 august 1939, a trasat noi frontiere, împărțind teritorii și națiuni între Germania lui Hitler și Rusia lui Stalin, conform unor interese total străine națiunilor vizate.

Războiul a avut cale liberă. Total izolată de aliații săi și pândită la toate frontierele, România a intrat, începând cu iunie 1940, într-o perioadă, nesfârșită încă, de abuzuri, distrugeri, jafuri, opresiune, furt, dominație străină. Procesul

* **Viorica Moisuc**, prof. univ. dr., absolventă a Facultății de Istorie din București, doctor în istorie. Profesor la Univ. „Ovidius” Constanța, conducător de doctorat, specialitatea *Istoria contemporană a României*. Profesor – invitat la diferite Universități din Europa, membru în diferite organizații științifice de istorie. Publicații: monografii în domeniul istoriei contemporane a României, istoriei diplomației, a istoriei relațiilor internaționale, culegeri de documente diplomatice și de politică externă a României.

destructurării statului național-unitar, făurit de generații întregi și împlinit la 1 decembrie 1918, s-a produs prin acțiunea concertată sovieto-nazistă tolerată de „marile democrații”, la care s-au raliat Ungaria horthystă și Bulgaria fascistă. Concomitent s-a declanșat și calvarul românilor intrat sub stăpânire rusă, ungară, bulgară.

Golgota Neamului Românesc a fost și este încă prea puțin cunoscută nu numai de românii liberi, dar, cu atât mai puțin, de străini. A fost și este ascunsă. A fost și este încă disimulată prin formule politico-diplomatice goale de conținut. Ce știu copiii de școală despre ea? Nimic! Manualele școlare ocolesc cu grijă subiectul, orice aluzie oricât de searbădă. Tratatele (nenumărate) de Istorie a Românilor sau a României („sincere” sau mai puțin sincere) sunt eliptice de asemenea subiecte. Mai apar ici și colo lucrări de autor, în care

se încearcă dezvăluiri, timide însă, pentru că cenzura și auto-cenzura s-au înșurubat adânc în mentalul românesc. Salut cu nesfârșit respect cartea și pe cei care au scris-o, cartea care ridică măcar un colț al perdelei care ține ascuns Calvarul românilor aflat și sub stăpânire străină. Spun „un colț”, pentru că nici acel tragic episod de la Fântâna Albă din aprilie 1941 nu este deplin cercetat și cunoscut, nu este asumat, nu este judecat și osândit după legile omenești.

Priviți coperta cărții – ea spune tot: viața unui popor care se desfășura lin, cu uneltirele ei, tăiată brusc de un gard de sârmă ghimpată! Când românii aceia au simțit că nu pot trăi dincolo de sârma ghimpată, sub stăpânire străină, au vrut să lase dușmanului tot avutul și să se întoarcă la ai lor purtând cu ei doar trei Cruci de care au legat ștergare albe. Au fost împușcați și aruncați, morți, răniți, muribunzi, de-a valma în gropi comune. Câți morți au fost? Nu se știe exact! Câte gropi comune? Nu se știe exact! Poate două, poate trei, poate mai multe! Câți au fost deportați fiind „dușmani ai statului sovietic”? Zeci de mii! Poate sute de mii, nu se știe exact! Câți au murit acolo, în Siberia, în stepele Kazahstanului, mâncând șobolani și vrăbii că altceva nu aveau? Cu miile! Nu se știe exact! Câți au murit în vagoanele de animale sigilate de NKVD-iști, care i-au purtat zile la rând până pe țărmurile lacurilor Onega și Ladoga, în Siberia și aiurea? Nu se știe! La Fântâna Albă, unde „pământul și iarba au umblat” sub zbaterea celor îngropați de vii, s-a arat și s-a sădit pădure de brazi, acolo, pe osemintele românilor vinovați că voiau să se întoarcă acasă! Ca la Auschwitz! Ca la Birkenau, ca în toate lagărele de exterminare naziste! Cei care au săvârșit acele orori au fost judecați și osândiți de un mare Tribunal Internațional având drept „acuzator” un procuror sovietic! Cum altfel? Se făcuseră noi tranzacții pe seama popoarelor din aceea zonă a Europei! Războiul „lor” se terminase, al nostru, nu! Au mai fost

FÂNTÂNA ALBĂ GOLGOTA NEAMULUI

vreo cinzeci de ani de „lagăr sovietic” pentru multe milioane de oameni. Ororile au continuat, în alte forme, în alți parametri. S-a lucrat cu simț de răspundere asupra creierilor, trebuia șters tot și pusă în loc învățătura despre raiul sovietic, despre *homo sovieticus*. Și aici, semnele de întrebare sunt multe și persistă. Nu știm prea multe lucruri sau le știm distorsionate din cauza unor interese străine, de toate felurile, care urmăresc perpetuarea unor stări de lucruri potrivnice intereselor naționale ale românilor. Calvarul românilor nu s-a terminat, al altora, da.

Povestește Gheorghe Isopescu din Suceveni: „În primăvara lui 1941 stăpânirea bolșevică începuse a se răfui, fără dovezi, cu persoanele ce ar fi avut, chipurile, o atitudine dușmănoasă față de puterea sovietică. Ba dispărea un om, ba era arestat și întemnițat altul, ba erau organizate descinderi pe la casele celor bănuși că au făcut parte până în 1940 din partidele politice din România, ba ici-colo erau împușcați țărani care n-ar fi răspuns la somație /.../” (p. 94). „Bucovinenii – spune și Magdalena Morar – s-au convins că sub ocupație sovietică nu mai era chip de trăit. Oamenii, dacă se întâlneau undeva pe drum, luând capăt de vorbă, nu se mai întrebau de sănătate, ci voiau să afle unul de la altul, cine a mai fost arestat, care a mai fost împușcat și pe cine îl mai păștea primejdia întemnițării. De frica bolșevicilor, unii oameni parcă își pierduseră graiul. Vorbeau prin semne și tăceau ca la priveghi, căci orice vorbă le putea fi vămuită. /.../ Agenții secreți mișunau pretutindenea. Ei picau la clăci, la șezători, la poarta bisericii, oriunde s-ar fi adunat doi-trei gospodari ca să poată trage cu urechea și să-i ticluiască apoi denunțurile. /.../ Mă rugam în fiecare seară să se întoarcă românii, iar dimineața mă tot uitam spre drumul mare crezând că iată-iață înspre sat vor slobozi colone de bravi ostași români. Cu venirea românilor mă amăgeam în fiecare zi /.../” (p. 91).

Iubirea de Țară, credința în Dumnezeu strămoșilor, curajul dreptății lor, încrederea în mântuire – străbat ca un fir roșu toate mărturiile supraviețuitorilor masacrului de la Fântâna Albă, masacrelor ce au însoțit pururea viața de zi cu zi a românilor din Bucovina românească, din Basarabia, din toate ținuturile rupte din trupul țării.

„Au plecat de la casele lor familii întregi, cu bătrâni, părinți, tineri și tinere și multe femei care aveau copii în brațe. /.../ La Suceveni, înainte de plecarea spre Adâncata (Hliboca) – reședința raională și sediul Comandamentului grănicerilor și al NKVD-ului raional, toată adunarea a îngenunchiat și țăraniul Timeș Vasile din Cupca a rostit cu glas tare rugăciunea: /.../ Doamne, Dumnezeul nostru /.../ nu întoarce Fața Ta de la noi, păcătoșii, și ridică sabia mâniei Tale de peste noi și ne mântuiește, că Tu ne-ai zidit și numai Tu ne poți mântui. Ascultă, Atotputernice, lacrimile noastre și ne ajută ca să scăpăm de stăpânirea păgână care ne chinuiește și distruge biserica Ta. Nădejdea noastră este Tatăl, scăparea noastră este Fiul, acoperământul nostru este Sfântul Duh, Treime Sfântă, Slavă Ție! Amin!” (p. 14). După rugăciune s-au încolonat și au plecat spre Adâncata, intonând cântece patriotice („Deșteaptă-te Române”, „Trei culori”, „Trăiască Regele”) și cântece religioase. La Adâncata, românii au înaintat spre aprobare cereri pentru plecarea în România, respinse de autoritățile bolșevice. Protestele au fost din ce în ce mai vehemente. Se striga: „Noi nu v-am chemat aici și nici nu v-am votat la alegerile voastre! Acestea sunt pământurile noastre lăsate moștenire de Marele Ștefan, așa că ori plecați, ori lăsați-ne să plecăm noi peste graniță și vă lăsăm gospodăriile noastre cu vite cu tot! Noi vrem Patria noastră românească și Biserica noastră strămoșească de care voi vă bateți joc! Noi

nu putem schimba libertatea noastră pe jugul vostru de oțel!” (p. 17). Și spune Ion Dominte: „Aceste cuvinte grele și apostrofări rostite din mii de piepturi străbăteau prin vacarmul general, iar din când în când, se mai auzeau strigăte ca: < Jos URSS-ul, Jos bolșevismul! Trăiască Regele Mihai și mareșalul Antonescu!> /.../ Protestul din miile de guri se auzea de la mari depărtări, iar entuziasmul și hotărârea neînduplecată de a trăi liber erau așa de puternice, încât toată această mulțime de oameni prefera să moară decât să renunțe la hotărârea de a pleca spre graniță și a trece în România!”. Convoiul ce se îndrepta neabătut spre granița cu Țara, de mii de români (după unii ar fi fost 2500 de oameni, după alții numărul a crescut treptat, din sat în sat, spre 5000 de suflete), convoiul disperării și al speranței, este înfățișat de Vasile Ciobanu din satul Camenca: „În acea mulțime – spune el – bătrâni cu plete albe și cu trăistuțe din țigaie roșie, oameni de vârstă mijlocie, fete cu cozi pe spate, femei cu copii în brațe și cu alții mai mari ori ce se țineau de mâna părinților, precum și foarte mulți tineri. Părăseau pământul, averea cea mai de preț, gospodăriile, grajdurile cu animalele la care au îndesat nutreț mai mult în iesle ca să nu sufere de foame până s-o da de veste că gospodarii nu se mai întorc” (p. 84).

Nouă kilometri a străbătut prin pădurile Bucovinei convoiul miilor de români călăuziți de cele trei Cruci cu ștergere albe luate din biserica din Suceveni. Trei kilometri și jumătate îi mai despărțeau de Țară. Atunci și acolo s-a declanșat masacrul, în Poiana Camencei. „A început măcelul – spune Gheorghe Mihailiuc din satul

Trestiana. Era un adevărat iad de la pământ până la cer” (p. 88). Au fost mitraliați mii de oameni. Cei ce au reușit să fugă din coloană au căutat scăpare în pădure. Soldați călare i-au vânat fără milă. După masacru s-au săpat gropi comune unde au fost aruncate nu numai cadavrele, ci și răniții în viață, povestește Felicia Nichita Toma: „Era la căderea nopții și cei câțiva care au reușit să scape din acel măcel s-au ascuns în pădure, dar apoi au fost prinși /.../. A doua zi au venit lipovenii cu hârlețe și grăniceri cu patul armelor lovindu-i în cap pe cei care încă erau vii, dar răniți și nu puteau fugi. Călăii bolșevici n-au lăsat pe nimeni să se apropie de locul masacrului, au săpat gropi în poiană și i-au aruncat pe toți grămadă – și pe cei morți și pe cei vii. Apoi, cu un tractor cu lopată au dat lut peste ei. Din ambele gropi s-au auzit mult timp

gemete și vaiete înăbușite. Vreo câteva zile <a umblat pământul și iarba> cu oamenii îngropați de vii. Acolo, la marginea pădurii însângerate, a rămas să zacă pe vecie și tata” – mai adaugă Felicia Nichita-Toma (p. 146).

După masacrul s-a produs un șir nesfârșit de crime ale ocupanților sovietici contra românilor. Arestări, deportări în masă în vagoane de animale în Siberia, Kazahstan și alte ținuturi, schingiuri, familii întregi dispărute fără urmă, foamete, bătăi – acestea se petreceau în țara „tuturor libertăților”, în țara lui Lenin și Stalin.

Monumentul de la Fântâna Albă, comemorările, pomenirile – sunt ceea ce mai pot face contemporanii pentru cei uciși la 1 aprilie 1941 la Fântâna Albă, în codrii Bucovinei, pentru vina de a fi vrut să trăiască liber în propria lor Țară.

Ceea ce nu facem pentru ca asemenea orori să nu se mai întâmple, pentru ca românii să nu mai treacă niciodată prin astfel de încercări, este faptul că nu luăm exemplul de la cei care scriu și vorbesc despre tragediile poporului lor, desfășoară o activitate extraordinară pentru cercetarea acelei istorii tragice, care nu permit nici cea mai mică desconsiderare a acestui trecut, care îi învață pe copiii să cinstească memoria înaintașilor lor, să le cunoască istoria, să le onoreze memoria. La noi? Tăcere...

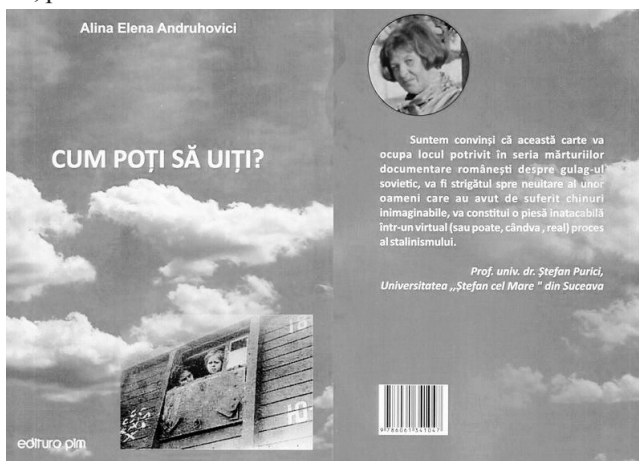
DUPĂ O LUNGĂ PERIOADĂ DE TĂCERE

Vladimir Acatrinei*
Cernăuți

[Alina Elena Andruhovici, *Cum poți să uiți?*, Iași, Editura PIM, 2017]

Alina Elena Andruhovici, originară din satul Bahrinești, situat doar la câțiva kilometri de Fântâna Albă în apropierea graniței cu România, este sora scriitorului și filosofului Vasile Andru. Satul este cunoscut prin personalitățile remarcabile ale științei și culturii românești: familiile Mandicevschi și Mironovici, scriitorul Mihai Prepelită, regizorul Evgheni Lachi, economistul Mihai Patraș, juristul Eugen Patraș, ziaristul Ștefan Broască.

Membrii familiei Andruhovici au trecut prin grele încercări ale soartei: „Ca și pentru mii de nord-bucovenieni, pentru familia Andruhovici 1940 a însemnat anul unor reale drame și tragedii umane. Unii membrii ai neamului Andruhovici au fost deportați în Siberia, rămânând pentru totdeauna în pământul străin, înghețat și sterp, puțini reușind să revină pe pământurile natale, alții – între care și micuța Alina, au reușit să se refugieze în România, procesul dezrădăcinării fiind ireversibil”. Printre cei deportați în nordul Kazahstanului, care a reușit să se întoarcă la baștină este și mătușa autoarei, Veronica-Brândușa, sora mamei.

Prin câte poate trece o ființă omenească fără să-și dea seama? O întrebare la care pot da răspuns doar acei ce au avut de trecut prin calvarul deportărilor. Numai în anul 1941 au fost deportați în Siberia, aproape de Cercul Polar, în Carelia finlandeză și în nordul Kazahstanului aproximativ 13.000 de români din zona Bucovinei. Această carte este un document despre dezrădăcinarea românilor, despre deznaționalizarea Bucovinei, a unui ținut românesc.

Cartea Alinei Elena Andruhovici este o „minisagă” a unei familii de bucovineni prinsă sub tăvălugul sovietizării forțate care a început în vara anului 1940.

Clădită în jurul unui personaj central, Veronica, istorisirea parcurge zbuciumul

* **Vladimir Acatrinei** s-a născut în 1988, satul Bahrinești, regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității din Cernăuți. În prezent este bibliotecar la Biblioteca Universității din Cernăuți, Secția de Cultură și Educație. Colaborează cu biblioteca de carte românească din Cernăuți „Glasul Bucovinei”. Autor de studii istorice în reviste de specialitate, președinte al Societății Bibliotecarilor Bucovenieni (or. Cernăuți).

acestei familii, care a fost deportată și refugiată, dar și dramele multor familii din Bahrinești, un sat-martir din Bucovina, sat ce se află la o mică distanță de altarul lacrimii românismului – Fântâna Albă. Deportată împreună cu părinții și cu sora mai mare în geroasa Siberie, Veronica este singura supraviețuitoare din familie, singura care s-a întors și depune mărturii despre viața și moartea zecilor de mii de români bucovineni și basarabeni smulși din glia strămoșească și duși în „așezări speciale”, cu intenția de exterminare.

Deposedați de toate bunurile agonisite prin muncă în timpul vieții, lor le-a rămas numai credința în Dumnezeu și dorul de casă. Multîncercata Veronica a purtat cu ea Biblia ca pe o armură, reușind să se întoarcă de la capătul lumii. Despre traiul său în geroasa Siberie și despre ce i-a făcut posibilă supraviețuirea, înfruntând frigul, foamea și tifosul care i-a răpus mama și sora, autoarea a aflat de la Rișea, fiica Veronicăi, pe care Alina Andruhovici o intervievează cu blândețe și profesionalism, făcând-o să-i recompună cu fidelitate biografia plină de durere și lacrimi a mamei.

Cu multe emoții Rișea povestește despre toate greutățile prin care i-a fost dat să treacă mama sa, despre marea dragoste de carte. În locurile depărtate de casă a fost nevoită să coase niște cămăși, ceea ce a ajutat-o să-și câștige bucățița de pâine. Câtă frică s-a încuibat în sufletul ei când se apropia buranul! Odată cu povestirile Rișei despre aceste întâmplări strașnice, în inima cititorilor apare o tristețe și compătimire de nedescris pentru eroina povestirii. Și Veronica noastră a fost salvată prin credința ei, primind vindecarea din boala grea a înstrăinării și reușind să se întoarcă teafără la o viață, dacă nu ușoară, măcar firească. Frumusețea sa i-a determinat pe săteni s-o reboteze Brândușa, și acesta un nume simbolic, al florii care răsare și înflorește de sub zăpezi pe când primăvara nu e încă instalată complet. Tot devoțiunea i-a adus Veronicăi puteri și cunoștințe tămăduitoare pe care le-a pus în slujba semenilor săi, căci mulți consăteni și-au recăpătat tăria oaselor după vizitarea acestei „miraculoase” femei.

Cartea este compusă din câteva părți din care merită să fie evidențiate îndeosebi „Veronica”, „Brândușa”, „Să fie coincidență?”, „Mărturii” și cea cu fotografiile din albumul personal al autoarei, unde o putem vedea pe Veronica în anii de după deportare, împreună cu nepoții, cu autoarea și cu fratele ei Vasile Andru, cu fetele și mai ales fotografiile cu Rișea, cât și cu părinții și alte rude ale autoarei.

În capitolul „Să fie coincidență?” Alina Elena Andruhovici povestește despre ultimul an de viață al mătușii. Veronica, care a supraviețuit Kazahstanul, a biruit tifosul și foamea cumplită pe pământ strain, a cedat în fața morții pe pământul natal, ceea ce a făcut-o pe autoare să sufere cumplit.

Întorsă în locul natal, Alina Andruhovici constată că satul nou nu mai este același cu cel din amintirile ei din copilărie, însă aceasta nu o dezamăgește, ci o umple de mândrie, despre ce relatează în capitolul „Mărturii”. Oameni vrednici și gospodari care s-au nevoit și după război luptând cu foametea și cu regulile impuse de regimul totalitar sovietic, bahrineștenii au păstrat în memorie toate dramele și tragediile satului, deși, de frica „cozilor de topor” și a sribocilor – acești descendenți ai lui Iuda care și-au vândut semenii „pentru 30 de arginți” – au fost nevoiți să o păstreze tainic în suflet, încredințând-o numai celor în care aveau încredere. Aname această memorie, individuală sau colectivă, este de fapt filonul cărții de față.

Datorită stilului și limbajului folosit, cartea nu este o carte ușoară, dar amintirile Alinei Elena Andruhovici sunt demne de a fi citite de către orice român, pentru a ști prin ce calvare au trecut românii de pe aceste meleaguri mioritice.

CONFERINȚA COMEMORATIVĂ INTERNAȚIONALĂ DESPRE LIMBA ȘI CULTURA IDIȘ

**Dragoș Olaru
Cernăuți**

În cadrul Zilelor culturii evreiești în Bucovina, la Cernăuți, între 6 și 9 august 2018, și-a desfășurat lucrările Conferința comemorativă internațională despre limba și cultura idiș. Conferința, la care au participat 34 de cercetători din 12 țări, a fost dedicată celei de a 110-a aniversare a istoricei conferințe cernăuțene privind limba idiș. Anume aici la Cernăuți pentru prima dată limba idiș a fost numită public una din limbile naționale ale poporului evreu.

Conferința s-a desfășurat în incinta Universității Naționale „Iuri Fedkovič” (fosta Reședință mitropolitană) și a avut un caracter interdisciplinar. Printre participanți au fost nu numai lingviști, ci și istorici, scriitori, culturologi, critici de artă, etnografi, arhiviști. Patronatul academic al acestei acțiuni a fost coordonat de președintele Consiliului Mondial al Culturii idiș, șeful Asociației ucrainiștilor din Israel, profesorul Universității Ebraice din Ierusalim, Wolf Moskovici.

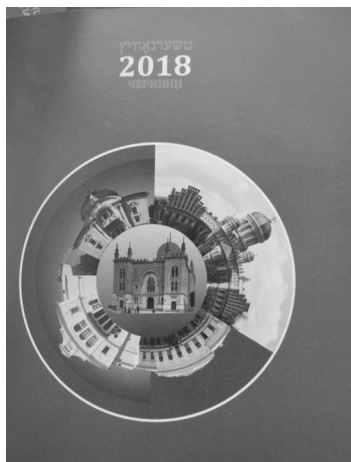

În cadrul sesiunilor de lucru au prezentat comunicări și informații științifice lingvistul Dovid Katz (Universitatea din Vilnius), istoricul și culturologul Valerii Dymshits (Universitatea Europeană din St. Petersburg), etnograful Mihail Cilenov (Universitatea de Stat din Moscova „Mihail Lomonosov”), lingvistul Cyril Aslanov (Universitatea din Aix-Marseille), slavistul Wolf Moskovici (Universitatea Ebraică din Ierusalim), lingvistul Daniel Galay (Universitatea din Tel-Aviv), istoricul literar Armin Eidherr (Universitatea din Salzburg), culturologul Monika Szablowska-Zaremba (Lublin, Polonia), etnograful Miriam Schulz (New York, USA) etc. România a fost reprezentată de cunoscutul istoric rădăuțean Daniel Hrenciuc, care în cuvântarea sa a prezentat unele aspecte din viața evreilor bucovineni în perioada interbelică.

Din partea gazdelor ucrainene au prezentat comunicări cunoscuți profesori universitari, istorici, lingviști, critici literari, arhiviști dintre care îi menționăm pe Tetyana Botanova, Efim Melamed, Leonid Finberg, Anatoliy Kerzhner, precum și pe cernăuțenii Petro Rychlo, Iryna Yavorska, Dragoș Olaru, Maria Nikirsa.

Vorbitorii și participanții la discuții au exprimat o serie de idei interesante privind starea și perspectivele păstrării și dezvoltării limbii și culturii idiș.

În zilele conferinței în capitala Bucovinei au fost prezentate o serie de expoziții: „Pictori evrei din Bucovina”, „Publicații vechi în limba idiș”, „Evrei renumiți – originari din Bucovina”, „Publicații contemporane referitoare la iudaism”, „Picturi murale în sinagogile Bucovinei”. Au avut loc serate de poezie evreiești, „Săptămâna filmului evreiesc”, iar în sala Filarmonicii au concertat cunoscuți interpreți în limba idiș. Menționăm îndeosebi concertul lui Efim Ciorny și a Susanei Ghergus „Oameni. Ani. Orașele evreiești” în care artiștii, pe lângă cântecele tradiționale în limba idiș, au interpretat cântece pe motive de melodii populare românești, precum și celebra melodie *De ce nu-mi vii* pe versurile lui Mihai Eminescu, traduse în limba idiș de Moisei Lemster.

La organizarea evenimentului au participat Universitatea Ebraică din Ierusalim, Centrul Internațional de Limba și Cultura idiș de pe lângă Congresul Mondial Evreiesc (Vilnius, Lituania), Centrul de cercetare a istoriei și culturii evreimii est-europene a Universității Naționale „Academia Movileană din Kiev”, Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți, Muzeul Istoriei și Culturii Evreilor din Bucovina, cu sprijinul Administrației Regionale de Stat Cernăuți și al Consiliului municipal Cernăuți. Printre sponsori și co-organizatori s-au numărat și Congresul Mondial Evreiesc, organizația „Întâlnirea ucraineano-evreiască” (Canada), filiala Kiev a Congresului Evreiesc euroasiatic și Asociația organizațiilor și comunităților evreiești (Vaad, Ucraina), condusă de cernăuțeanul Iosef Zisels.

„BUCOVINA LITERARĂ” – REVISTA SCRITORILOR DIN SUCEAVA

Cristina Paladian*
Cernăuți

[„Bucovina literară”. Serie nouă. Anul XXIX. Nr.1-2 (323 – 324) ianuarie – februarie 2018. Suceava: Grup Mușatinii, 96 p.]

„Într-o lume impregnată de violență, în care brutalitatea cotidianului marchează profund existența oricărei ființe, arta – sub toate formele ei – poate fi o cale spre vindecare, sau măcar un semnal de alarmă pentru cei ce par a uita esențialul”. Este începutul unui articol publicat în coloanele revistei de cultură „Bucovina literară”, publicație a Societății Scriitorilor Bucovineni, care apare la Suceava sub redacția lui Alexandru Ovidiu Vintilă și care este un adevărat liant între realitatea socială și conștiința estetică. De fapt, reappare, revista a fost fondată la Cernăuți la redacția ziarului „Bucovina” în care la 5 octombrie 1942 au fost publicate primele pagini numite „Bucovina literară”. Din 11 ianuarie 1943 este publicație literară independentă, editată cu concursul Societății Scriitorilor Bucovineni, fiind o „publicație etalon a literaturii bucovinene”. Din păcate, nu s-a bucurat de o longevitate editorială și a fost suspendată în 1944 la noua ocupare a Bucovinei de către trupele sovietice, ultimul număr fiind publicat la 19 martie 1944.

Reapariția revistei la Suceava din ianuarie 1990, datorită unui grup de scriitori îndrumați de criticul literar Mihail Iordache, marchează începutul unei noi serii care „își propune să valorifice, în contextul spiritualității românești, tradițiile istorice, literare și lingvistice din nordul țării, timbrul specific bucovinean”. Revista publică articole, carnete critice și cronici legate de provocările literare ale timpului, propune operele scriitorilor de succes și lansează tinere talente.

După ce și-a sărbătorit cei 75 de ani de la apariție în octombrie 2017, revista își continuă calea firească și urmărește programul propus de echipa noii serii. Astfel, primele numere din 2018 nu puteau să nu includă pagini dedicate marelui poet

***Cristina Paladian** este doctor în științe filologice (specializarea Teoria Literaturii), doctorant-habilitat la Facultatea de Filologie a Universității Naționale din Cernăuți, redactor la revista trimestrială „Glasul Bucovinei” (Cernăuți-București). Domenii de cercetare: teoria literaturii, teoria și practica versificației, poetica comparată și teoria traducerii.

BUCOVINA
LITERARĂ

Publicație întemeiată la Cernăuți, în 1942

Serie nouă
Anul XXIX
Nr. 1 – 2 (323 – 324)

național – Mihai Eminescu. Criticul literar Adrian Dinu Rachieru publică articolul *Eminescologie și editologie*, disertând la tema apariției/existenței eminescologiei ca „disciplină singulară” în baza problemelor legate de editologia eminesciană. Pornind de la ediția întocmită de T. Maiorescu, criticul afirmă că eminescologia se naște tocmai din „refuzul ediției princeps” în care „infuziunile mentorului junimist (punctuație, ortografie) sunt indiscutabile”. Astfel în „cercul fermecat al eminescologilor” autorul articolului distinge „studii autorizate, rod al unor admirabile strădanii, dar și «vorbe de clacă» risipite de nechemați”. Cu deosebită apreciere este amintit „nucleul bucovinean al eminescologiei”, în mod special I. E. Toroușiu „primul care supunea unui examen acribios punctuația poeziilor lui Eminescu”, voind să restabilească textele antume așa cum le „hotărâse” poetul. Însă, concluzionează A. D. Rachieru, valorificarea editorială a genialului poet se ia la întâmplare, edițiile nu se mai confruntă și nu se face raportare la ediția-etalon a Academiei, eminescologia rămânând „o știință fantomatică” susținută de câțiva exegeți devotați.

Despre contribuția adusă eminescologiei actuale citim în articolul semnat de Alexandru Ovidiu Vintilă, *Radu Cernătescu, Antiparadisul lui Mihai Eminescu. Eseuri hermeneutice*, volum apărut în 2016, la Editura Rafet. Referindu-se la instrumentarul de cercetare complex aplicat de autorul cărții, A. O. Vintilă subliniază că „există, în opinia lui Radu Cernătescu, un celălalt Eminescu, filosoful” care „a negat filosofia sistemică, fiind interesat de mister”, acel mister care „rămâne în întrebări și produce mirarea rațiunii”. Cu mult interes este cercetat eseu *În căutarea cuvântului pierdut* în care R. Cernătescu „semnalează o dificultate lexicală pe care eminescologii nu au rezolvat-o”. Autorul cărții se referă la sintagma <un aiurit de jale> din poezia *Melancolie*, susținând că poetul folosește sensul vechi al cuvântului <aiurit>, cultivat în Bucovina, cu înțelesul de <tânguit, geamăt>. În fine, autorul articolului apreciază *Bibliografia selectivă* și instrumentarul teoretic utilizat de autor.

La rubrica *Cronica literară* întâlnim două noi articole critice. Primul intitulat *Romanul Ostrovului* de Theodor Codreanu, descrie romanul lui Ovidiu Dunăreanu *Lumina îndepărtată a fluviului* în care se evidențiază trecerea prozatorului de la proza scurtă la roman „fără a ieși din formula care l-a consacrat ca pe unul din cei mai autentici povestitori de factură balcanizantă”. Cronicarul afirmă că romanul se află „sub semnul balcanismului autohton, dar și al realismului magic” creând „cadru a două niveluri de Realitate: cel cotidian, trăit în mod obișnuit și paradisul artificial al deliciilor oferite de iarmaroc”. Astfel, negând tehnicile moderniste și postmoderniste, scriitorul s-a adâncit în „mirajul povestirii”, creând un univers literar în care „miracolul e posibil prin poveste”.

În cronică *Poezia e văz-duh* Ioan Holban comentează cea mai nouă carte de poezie a poetului-preot Constantin Hrehor *Stup în delir* (Editura Timpul, 2016) în care „poetul își regăsește spațiile de identificare în somnia/trezia *oglinzii...* și în *singurătate*”. Criticul subliniază că autorul poemelor scrie „despre *stupul în delir* al vremii sale secularizate”, în care doar gândul, poemul și însăși rugăciunea nu pot fi secularizate pentru că „poetul, în poemul său rugăciune, numai el vede *nevăzutele* din ceruri, orizonturile și succesivele nimburi”.

Întâlnim în coloamnele revistei articole de un interes incontestabil în care se receptează titlurile din actualitatea editorială: *Demonstrația integralistă (Ilarie Voronca)* de Constantin Cubleşan, însemnări critice despre ampla antologie de poezie a lui Ilarie Voronca *Peste diagonală sângelui*. Poeme alese de Emilian Galaicu-Păun,

Chișinău, Editura Cartier, 2016; *O carte monumentală sau Ion Luca în actualitate* de Marin Iancu în care se analizează amplul volum *Ion Luca, Teatru esențial* (Suceava, Editura Lidana, 2017) întocmit de „neliniștitul și eruditul” istoric și critic literar Nicolae Cârlan; „*Ar fi trebuit să mă cheme Eva*” de Dan Perșa, despre volumul de poezie al Atenei Ivanovici apărut la Editura Ateneul Scriitorilor în 2017; *Nasc și la Bacău oameni de seamă* de Nicolae Cârlan, recenzie la a doua ediție a cărții lui Grigore Codrescu – *Personalitățile timpului și contemporanii noștri* (Bacău, Editura Corgal Press, 2016); *Un poem în imagini: ROST. 12 hotare* de Răzvan Voiculescu, cronică plastică de Elena-Brândușa Steiciuc despre albumul lui Răzvan Voiculescu *ROST. 12 hotare* (Editura Q-T-RAZ, 2017) care este „un adevărat poem în imagini” al „identității noastre”.

Nu în ultimul rând menționăm opiniile emise de Magda Ursache în *Defening Identity* despre „o carte eveniment” a lui Mircea Platon *Ce a mai rămas de apărut* (Editura Eikon, 2016) în care autorul disertează despre actualitatea socială și tendința de globalizare care duce la cedarea solidarității de neam, independenței naționale și conștiinței identitare.

Cuprinsul publicației demonstrează pluritatea și diversitatea de teme și probleme care merită menționate precum articolul semnat de Sabina Fănarul *Festivalul literar „Mihai Eminescu” la Suceava – Călinești – Putna și Ziua Culturii Naționale / Zilele Eminescu la Botoșani – Ipotești și iar Botoșani*, care relevă evenimentele culturale legate de Zilele Eminescu, în mod special acordarea premiului de excelență „Mihai Eminescu” prof. univ. dr. Ștefan Munteanu pentru cea mai bună carte de execează eminesciană *O istorie a opiniilor privind filosofia lui Eminescu*, Editura Eikon, 2017 și a celui special, acordat postum poetului Roman Istrati, dar și decernarea premiilor Editurii Cartea Românească. Doina Cernica, în articolul *Aniversare cu amintiri și întâlniri*, evocă personalitatea Maestrului Ion Irimia la marcarea celor 115 ani de la naștere. Petru Ursache propune judecăți despre poezia lui Nichifor Crainic în *Carte de conștiință*.

Paginile revistei cuprind opere lirice, proză și un jurnal de călătorie nu doar semnate de scriitorii bucovineni, dar și de autori din toate provinciile țării. Totodată, revista oferă spațiu lucrărilor cercetătorilor din afara țării precum *Pulberea* de Leo Butnaru, poet, eseist, istoric și critic literar din Republica Moldova și traducerilor din volumul poetului francez Alain Rivière *Traces de l'ombre/Urmele umbrei* efectuate de Elena-Brândușa Steiciuc.

Lectura revistei ne introduce în lumea culturală actuală, propunând idei și opere literare de reală valoare.

PROVOCĂRILE ISTORIEI CA ȘTIINȚĂ ȘI DISCIPLINĂ DE ÎNVĂȚĂMÂNT LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI III

**Alexandrina Cernov
Cernăuți**

[Școala de vară *Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III*, Ediția a XIV-a, 9-14 iulie 2018, Cluj-Napoca]

Participarea profesorilor de istorie la Școala de vară a Centrului de Studii Transilvane, din școlile cu predare în limba română din Ucraina, a devenit o tradiție. Ne ademenesc nivelul științific al prelegerilor și, în mod deosebit, excursiile de documentare în locurile cu deosebită semnificație istorică și religioasă. Vara aceasta ne-a marcat pelerinajul la Mănăstirea Necula cu hramul Adormirii Maicii Domnului, ocrotită de icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, zugrăvită în 1681. Mănăstirea este una dintre cele mai vechi așezăminte monahale în spațiul românesc, atestată documentar în 1552.

Școala de vară, ajunsă anul acesta la cea de a XIV-a ediție, a fost organizată de Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Universitatea Babeș-Bolyai și a fost finanțată de către Ministerul pentru Români de Pretutindeni, cu sprijinul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, al Primăriei Municipiului Turda și al Inspectoratului Școlar al Județului Cluj.

Universitatea clujeană Babeș-Bolyai are pentru noi, românii din regiunea Cernăuți o semnificație aparte. Primul rector al universității românești de la Cluj a fost Sextil Pușcariu, personalitate care a avut un rol important la pregătirea Unirii Bucovinei cu România și a redactat ziarul „Glasul Bucovinei”, care a apărut în octombrie 1918 și a pregătit opinia publică pentru Unire, a fost decanul Facultății de Litere din Cernăuți. Astăzi, Universitatea Babeș-Bolyai este pentru noi un model de universitate multilingvă, având o linie de predare în limba maghiară, statut la care râvnim și noi pentru Universitatea din Cernăuți. Am fi putut să avem și noi la Universitatea din Cernăuți o linie de predare în limba română.

Centrul de Studii Transilvane a fost înființat la Cluj-Napoca în anul 1991 cu statutul de filială a Fundației Culturale Române din București (președinte acad. Augustin Buzura), care a fost reorganizată în august 2003 în Institutul Cultural Român. Începând cu anul 2007, Centrul a fost integrat în structura institutelor de cercetare ale Academiei Române, în cadrul filialei Academiei de la Cluj-Napoca. Centrul are două direcții principale de cercetare științifică în domeniile istoric, demografic, filologic, istorico-literar, artistic etc. și alta – de valorificare a rezultatelor cercetărilor în aceste domenii prin publicații proprii și prin cărți, manifestări științifice de prestigiu în colaborare cu Universitatea Babeș-Bolyai, cu Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca și alte universități, cât și centre științifice din străinătate. Centrul se remarcă și prin sprijinirea elitei românești din comunitățile din afara granițelor României, organizând anual, începând din 2004 o școală de vară sub genericul „Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III”, dedicată profesorilor români de istorie, limbă și civilizație românească din comunitățile respective.

Centrul organizează anual, începând cu anul 2005, întâlniri cu profesorii români care predau istoria în școlile din Serbia, Ungaria, Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria. Anul acesta au participat la Cursurile de vară de la Cluj profesori de istorie din Republica Moldova și Ucraina. Din regiunea Cernăuți au participat mai mulți profesori din

raionul Herța în frunte cu șeful Departamentului pentru Cultură din Herța, Adrian Medvidi, iar din Cernăuți – arhivistul Dragoș Olaru și Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române.

Deschiderea oficială a cursurilor a avut loc în Aula Magna a Universității Babeș-Bolyai pe 10 iulie 2018. Au rostit cuvinte de salut: acad. prof. univ. Ioan Aurel Pop, rectorul Universității, președintele Academiei Române, Înalt Prea Sfințitul Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Vicarul general al Eparhiei de Cluj-Gherla, pr. prof. dr. Ioan Chirilă, președintele filialei Cluj, prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorectorul Universității Babeș-Bolyai și director al Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române.

Pe data de 11 iulie a participat la conferințele din cadrul Școlii ministrul Natalia Intotero (Ministerul pentru Români de Pretutindeni). A fost un bun prilej pentru românii din Ucraina și Republica Moldova de a discuta împreună cu doamna ministru despre problemele cu care se confruntă în predarea istoriei. Doamna ministru a subliniat printre altele: „Astăzi sunt alături de dumneavoastră în calitate de reprezentant al Ministerului pentru Români de Pretutindeni, un rol care mă onorează și obligă, și unde am parte de o oportunitate unică, aceea de a fi aproape de românii aflați peste hotare, care prin faptele și acțiunile lor scriu un capitol al istoriei moderne ce afectează România, dar și statele de rezidență. Avem o diasporă

considerabilă, peste 4 milioane de români care lucrează, studiază sau trăiesc peste hotare, o comunitate mare cu multitudini de nevoi și cu o varietate de problematici, dar o comunitate despre care se scrie puțin și se știe și mai puțin. În acest sens ne propunem să susținem inițiativele dedicate istoriei și mai ales cele dedicate Diasporei românești și complexității acesteia”.

Ministrul Natalia Intotero a apreciat organizarea cu succes, an de an a cursurilor. Ne-a interesat în mod deosebit și informațiile despre activitatea Ministerului pentru susținerea școlilor cu predare în limba română din străinătate, dar mai ales, a elevilor din Ucraina, care vor învăța în limba română, a activităților științifice, a cursurilor de vară a profesorilor etc. Conferința inaugurală *Vechimea și continuitatea numelui din Țara Românească* a fost rostită de către acad. prof. univ. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Cea de a doua conferință susținută în cadrul școlii de vară de către acad. Ioan-Aurel Pop pe tema *Întemeiere și descălecat: Citori de țară la 1300*. Vorbind despre noțiunea de „Țară Românească” academicianul a demonstrat că de-a lungul veacurilor a existat o conștiință românească etnică comună. S-a discutat în diferite luări de cuvânt și despre rezistența românilor din toate provinciile (Țări Românești) prin cultură și biserică.

Programul acestei ediții a școlii de vară a cuprins comunicări dedicate Centenarului susținute de specialiști reputați din Cluj, Republica Moldova și Ucraina, printre care: dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române cu prelegerea *Personalități bucovinene și Unirea*, în care a fost evidențiată personalitatea profesorului Sextil Pușcriu și rolul său în pregătirea Unirii ca redactor al ziarului „Glasul Bucovinei” apărut la Cernăuți în octombrie 1918; prof. univ. dr. hab. Ion Șișcanu din Chișinău cu conferința *Factorii pro și contra Unirii Basarabiei cu România*; prof. univ. dr. hab. Gheorghe Cojocar, directorul Institutului de Istorie din Chișinău. Prof. univ. dr. Rudolf Graf a susținut conferința *Atitudini și poziționări ale germanilor din provinciile reunite și din Vechiul Regat față de Marea Unire*. Unirea înfăptuită de Mihai Viteazu a fost pusă în discuție de pr. prof. univ. Dr. Alexandru Moraru – *Mihai Viteazul: simbol al unității naționale*.

Alte conferințe, care au fost audiate cu viu interes de către cursanți: *Democrație, liberalism și naționalism la românii din Transilvania* (prof. univ. dr. Ioan Bolovan); *Memoria imaginilor: Românii ardeleni în Marele Război* (conf. univ. dr. Ioan Crâja); *Tratatul Basarabiei (Paris, 28 octombrie 1920) și recunoașterea internațională a legitimității Unirii Basarabiei cu România* (conf. univ. dr. Silvia Corlăteanu-Granciu); *Efectele Marelui război asupra vieții de familie din Transilvania* (c.ș. II dr. Daniela Mârza) etc.

Ultima zi a fost dedicată activităților științifice și didactice aplicate la Liceul teoretic „Onisifor Ghibu” din Cluj-Napoca.

Deosebit de interesante și utile au fost discuțiile susținute în cadrul meselor rotunde dedicate unor teme ca: *Statutul istoriei ca disciplină de învățământ*, *Comunitățile românești din jurul României*, *Unirea de la 1918 reflectată în istoriografie*, *Efecte și consecințe ale Marii Uniri*. Discutate de către istorici de notorietate aceste tematici au avut un impact major asupra participanților.

Suntem de părere asupra participării la diferite cursuri de specialitate și școli de vară să-și împărtășească colegilor și la Cernăuți impresiile și părerile referitoare la conținuturile acestora. Credem că și profesorii din celelalte raioane ale regiunii să se înscrie la școala de vară de la Cluj. De altfel se creează impresia că profesorii noștri de istorie se cam tem de aceste cursuri transilvane. Oare cei din Herța sunt mai curajoși?

Scrisori primite la redacție

Prea Onoratei Doamne, conf. univ. dr. Alexandrina Cernov,
De mai mulți ani primesc, prin bunăvoința prea onoratei domniei voastre,
extrem de interesanta revista „Glasul
Bucovinei”.

În ultimul număr, am primit de
curând nr. 4 pe 2017, în articolul
Povestea Bucovinei de Filip Țopa,
pag. 70, am descoperit și am citit
cu mare interes despre pr. dr. Milan
Șesan, care mi-a fost profesor la
Institutul Teologic Universitar
din Sibiu, promoția 1963-1964,
la Catedra de Istorie Bisericească
Universală.

Un alt articol, citit cu plăcere
și interes, este cel al Prea Onoratei
Domniei Voastre, *Personalitatea uni-
versală a mitropolitului Visarion
Puiu*, p. 110.

Îmi exprim recunoștința pentru
generozitatea Prea Onoratei Domniei
Voastre prin modesta mea carte
Hristos și viața noastră. La sfârșitul
cărții sunt câteva date biografice.

Cu aleasă cinstită și deosebită
mulțumire,

Preot Gabriel Cernăuțeanu

- 13 Mai 2018 -
FREIBURG

Prea Onoratei Doamne,
Conf. Univ. Dr. ALEXANDRINA CERNOV,
De mai multe ani primesc - prin bunăvoința Prea Onor.
Domniei Voastre - extrem de interesanta revista „Glasul
Bucovinei”.

În ultimul număr - primit de curând - nr. 4/2017
în articolul *Povestea Bucovinei* vol II, de Filip Țopa, pag. 70,
am descoperit și citit, cu mare interes, despre Prof. Dr.
Milan Șesan, care mi-a fost profesor la Institutul
Teologic Universitar din Sibiu, promoția 1963-1964, la
catedra de Istorie Bisericească Universală.

Un alt articol, citit cu plăcere și interes, este
cel al Prea Onor. Domniei Voastre, *Personalitatea uni-
versală a mitropolitului Visarion Puiu*, pag. 110.

Îmi exprim recunoștința pentru generozitatea
Prea Onor. Domniei Voastre prin modesta mea carte
HRIȘTOS și - - viața noastră. La sfârșitul cărții
sunt câteva date biografice.

Cu aleasă cinstită și deosebită mulțumire
al Prea Onor. Domniei Voastre,
Preot Gabriel Cernăuțeanu

P.S. Cartea va fi adusă la Institutul Cultural Român
prin bunăvoința părintelui profesor Dr. Vasile Crețu
de la Facultatea de Teologie din București.

Gânduri creștine

„Copleșit de dorința comunicării, părintele Cernăuțeanu nu face economie de spirit în scrisorile cu destinatar individual, cum nu păstrează nimic din preaplinul său spiritual nici în textele destinate publicării. Unele din textele acestea sunt elocvente și oneste mărturii de credință sau oneste exerciții hermeneutice care schițează experiența creștină a descoperirii Dumnezeuului scripturistic în oameni, în gesturi cotidiene, în fapte, în vorbe, în literatură, și în cultură”

(Drd. Constantin Prihoancă, teolog ortodox român, cercetător la Institutul Ecumenic al Universității „Karl Ruprecht” din Heidelberg).

Suntem onorați să primim această scrisoare și mulțumim respectuos pentru aprecierea înaltă a muncii noastre la revista „Glasul Bucovinei” și pentru cartea *Hristos și viața noastră* (București, 2014), pe care ne vom strădui să o prezentăm într-unul din numerele viitoare. Ne mândrim să mai aflăm despre activitatea încă a unuia dintre distincții noștri cernăuțeni și reproducem în continuare câteva date biografice.

Gabriel Cernăuțeanu, preot celib, s-a născut pe 31 octombrie 1943, la Cernăuți, nordul Bucovinei (azi Ucraina), a dorit de copil să devină preot. A început școala

primară la Cernăuți în perioada dintre 1941-1942, apoi din cauza războiului și-a continuat studiile la Timișoara. A urmat, între anii 1960-1964, Institutul Teologic Universitar la Sibiu. A obținut licența în teologie în anul 1964. În ziua de 27 februarie 1972 a fost hirotonisit preot.

A lucrat ca bibliotecar la Centrul Eparhial din Timișoara și, în paralel, a slujit ca diacon la Catedrala mitropolitană. Între 1 octombrie 1975 și 1 noiembrie 1982 a fost preot paroh la parohia Ghiroda-Nouă, cartierul IX din Timișoara, iar între anii 1982-1986 a fost preot-slujitor la Catedrala Mitropolitană din Timișoara.

În 1985, cu prilejul praznicului Învierii Domnului i se acordă distincția de *iconom*. Pentru vederile sale politice anticomuniste a împărtășit soarta multor ierarhi ai bisericii și intelectuali români, nevoiți să aleagă exilul: a fost închis patru luni (18 februarie – 20 iunie 1986); în urma persecuțiilor a renunțat la cetățenia română și s-a refugiat în Iugoslavia (martie 1989). În luna iunie 1989 a obținut viza Ambasadei R. F. Germania din Belgrad, pleacă la München, apoi pleacă la Freiburg, unde primește statutul de exilat și, unde se află până în prezent. Din 1991 este membru al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, filiala Geneva.

În data de 2 iulie 1977 redobândește cetățenia română, refuzând la statutul de exilat religios și politic, având reședința în Germania. În 1990, preotul Gabriel Cernăuțeanu a făcut parte dintr-un grup de inițiativă, format din 7 preoți, pentru înființarea unei parohii autocefale ortodoxe române în Occident și care a pus bazele juridice ale viitoarei mitropolii ortodoxe române pentru Europa Centrală, Occidentală și de Nord. A contribuit, de asemenea, la înființarea parohiilor din Stuttgart-Zuffenhouse, Tübingen și Saarbrücken. Locuiește în continuare la Freiburg, slujește și predică la Stuttgart-Zuffenhouse, Baden-Baden sau Pulversheim.

Preotul Gabriel Cernăuțean definește preoția ca fiind „cea mai minunată vocație pe care Dumnezeu a dăruit-o omului”.

Redacția revistei „Glasul Bucovinei”

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, and the 2005 edition of *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

The address of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House,
str. Komarova 30/38

Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246; +380 068 086 5524

Editor-in-chief: Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com

cristina_2007cv@yahoo.com

Postal address: str. Komarova 30/38 (for „The Voice of Bukovina” review)
Chernivtsi, 58013, Ukraine

Bucharest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina” review),

Aleea Alexandru, nr. 38

011824 Bucharest, Romania

Project manager: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoțite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fișiere atașate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât și cele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parțial sau integral în alte reviste, cele care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua. Este acceptată referirea în text la numele autorului amintit în bibliografie, cu indicarea anului apariției lucrării.

Fotografiile (ilustrațiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile și acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante (titlul științific, funcția, locul de muncă, localitatea, țara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Adresele redacției:

Cernăuți, Ucraina

Editura *Alexandru cel Bun*

str. Komarova 30/38

Telefon mobil, Ucraina: +380990731246; +380 068 086 5524

Redactor-șef Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

maringherman2014@gmail.com

cristina_2007cv@yahoo.com

Adresa poștală: str. Komarova 30/38, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Cernăuți, 58013, Ucraina.

București, România

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Aleea Alexandru, nr. 38,

011824 București, România

Coordonator proiect: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2018
Apărut: 2018
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman